

Izaicinājums pilsoniskajai līdzdalībai

Analītiskais ziņojums par Saeimas un mediju
monitoringu

Marija Golubeva (PROVIDUS), Anda Rožukalne (RSU),
Iveta Kažoka (PROVIDUS)

2007

Pētījums tapa ar Atvertās sabiedrības institūta
Think-Tank Fund atbalstu

Satura rādītājs

Satura rādītājs	2
Ievads	3
I. Drukāto mediju monitorings	4
Mediju monitoringa metodoloģija un praktiskā realizācija.....	4
Pētījuma realizācijas gaita.....	7
Monitoringa rezultātu apkopojums.....	7
Pētījuma galvenie rezultāti.....	8
Pētījumā iekļauto rakstu kopskaits.....	8
Laikrakstos deleģitimējoši atspoguļotās sabiedrības grupas.....	8
Rakstu temati.....	9
Izmantotās deleģitimējošās stratēģijas.....	10
Rakstu avoti.....	11
Aizspriedumaina valoda un aizspriedumaini citāti.....	11
Katra laikraksta datu analīze.....	13
Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai (NRA).....	14
Rītdiena.....	20
Latvijas Avīze.....	25
Diena.....	30
Vesti Sevodnja.....	32
Čas.....	36
Telegraf.....	39
II. Saeimas plenārsēžu debašu monitorings	41
Deleģitimējošo stratēģiju izmantošana attiecībā uz dažādām grupām.....	41
Leģitimējošās stratēģijas Saeimas plenārsēdēs.....	52
Deleģitimējošo/leģitimējošo stratēģiju izmantošanas salīdzinājums.....	56
III. Likumdošanas iniciatīvu monitorings	62
Metodoloģija.....	62
Monitoringa rezultāti.....	63
Secinājumi	70
Neiecietība valsts politikas kontekstā.....	70
Neiecietība drukātajos medijos.....	71
Ieteikumi	74
<i>Laikrakstu redakcijām un žurnālistiem</i>	74
<i>LR Saeimas Prezidijam un Mandātu un ētikas komisijai</i>	74
<i>Pilsoniskajai sabiedrībai</i>	76

Ievads

Projekta **Izaicinājums pilsoniskajai līdzdalībai** metodoloģija pamatojas atziņā, ka demokrātiska politika nav iespējama bez pēc iespējas plašākas sabiedrības iesaistīšanās politikas mērķu apspriešanā, ņemot vērā dažādu grupu, tai skaitā minoritāšu, intereses un veidojot optimālus apstākļus debatēm publiskajā telpā.

Mēģinot ierobežot dažādu sabiedrības grupu redzamību publiskajā telpā, to līdzdalību sabiedriskās politikas procesos vai arī to potenciālu iespēju iekļaušanai juridiski definētajā pilsoņu kopienā, tiek ierobežots demokrātiskās pilsonības institūts valstī. Neiecietības diskurss, norādot uz dažu iedzīvotāju grupu izslēgšanu no ‘tautas’ vai apšaubot to tiesības paust savus uzskatus vai tiesības uz publisku redzamību nodara līdzīgu kaitējumu demokrātiskajai pilsonībai.

‘Spēja pieņemt ne tikai citu cilvēku politiskos uzskatus, bet arī viņu tiesības paust šos uzskatus publiski ir demokrātijas sakne. Turklāt, tolerance prasa pieņemt ne tikai citu politiskos uzskatus, bet arī viņu dzīvesveidu, it īpaši, ja tas atšķiras no sava dzīvesveida.’¹

Lai secinātu, cik labvēlīga dažādu sabiedrības grupu pārstāvju līdzdalībai ir Latvijas publiskā vide, monitoringa gaitā tiek pievērsta uzmanība neiecietības gadījumiem politiķu publiskajā runā un mediju publikācijās.

Diskursa ētikas principus savā laikā formulēja Jirgens Habermass, un šos principus joprojām plaši izmanto pētnieki, tai skaitā pētījumos par parlamentāro diskursu. Šie principi ir līdzdalība (diskusijai jābūt atvērtai visiem dalībniekiem), argumentu pamatošana un pamatotība, cieņa (tai skaitā pret grupām, kuras skar piedāvātā politikas izvēle, kā arī pret citu diskusijas dalībnieku argumentiem), konsensa meklēšana (gatavība uzklaut un pārlicināšanas gadījumā pieņemt citu argumentus/ atrast kompromisu) un patiesums.²

Monitoringa grupa ar teksta analīzes palīdzību identificē gadījumus, kad tiek izmantotas izslēdzošās (deleģitimējošās) stratēģijas attiecībā uz dažādām sabiedrības grupām. Identificējot deleģitimējošo stratēģiju gadījumus deputātu runās vai mediju tekstos, tiek fiksēti gadījumi, kad runātāji un rakstītāji pārkāpj cieņas, argumentu pamatošanas un pamatotības principus, tādā veidā aicinot uz kādas grupas izslēgšanu no publiskās telpas un politikas.

¹ C. J. Pattie and R.J. Johnston. It's good to talk: Talk, disagreement and tolerance. <http://www.ggy.bris.ac.uk/personal/RonJohnston/CurrentPapers/Electoral/electoral21.pdf>.

² J. Habermas. Theorie des kommunikativen Handelns. 2 sējumi. 1981.

I. Drukāto mediju monitorings

Mediju monitoringa metodoloģija un praktiskā realizācija

Mediju monitorings projekta **Izaicinājums pilsoniskajai līdzdalībai** ietvaros tika veikts četrdesmit trīs nedēļas no 2007.gada 1.marta līdz 31.decembrim. Pētījuma mērķis, izvērtējot vairāku latviešu un krievu valodā iznākošu nacionālo laikrakstu saturu, bija identificēt tās sabiedrības grupas, kas attēlotas neiecietīgi un aizspriedumaini, kā arī identificēt tās stratēģijas, ko ar satura pasniegšanas un valodas līdzekļiem pielieto laikraksti, realizējot negatīvu nostāju pret noteiktām sabiedrības grupām un veicinot to izslēgšanu no publiskās telpas. Pētījumā izvērtēti teksti sekojošos preses izdevumos: Diena, Neatkarīgā Rīta Avīze, Latvijas Avīze, Rītdiena, Čas, Telegraf un Vesti Segodnja. Tajā izmantotas divas metodes - kontentalīze un diskursa analīze. Pētījuma datu pirmatnējo atlasī un apstrādi pēc noteiktām kontentanalīzes kategorijām veic pieci iepriekš apmācīti monitorētāji, kuru savāktie dati tiek izmantoti, lai veiktu mediju tekstu diskursa analīzi.

Pētījuma metodes dizaina veidošanas un pētījuma veikšanas posmi:

1. Presē negatīvi pieminēto sabiedrības grupu noteikšana.
2. Stratēģiju, ar kuru palīdzību tiek izteikta neiecietība pret konkrētajām grupām, noteikšana.
3. Grupu skaita un raksturojuma precizēšana pēc pirmajām pētījuma nedēļām.
4. Metodoloģijas modifikācija, papildināšana un precizēšana.
5. Pētījuma datu savākšana, apkopošana un analīze pēc minētajiem kritērijiem.

Būtiski uzsvērt, ka pētījuma uzmanības lokā ir sabiedrības grupas, ko raksturo noteiktas pazīmes, bet kuru darbība nav negatīva. Atsevišķu personu vai izpaušmju dēļ pret šo grupu pārstāvju aktivitātēm sabiedrībā tiek izteikti pretrunīgi vērtējumi, nereti paužot neiecietību nevis pret konkrēto cilvēku vai parādību, bet pret visu grupu kopumā. Tādējādi ar medijos izteiktās attieksmes palīdzību sabiedrībā tiek radīta neiecietīga attieksme pret grupu kā tādu un pret jebkuru tās pārstāvi vai atbalstītāju, neatkarīgi no citām katra indivīda īpašībām vai aktivitātēm.

Pēc vairāku nedēļu ilga pētījuma dizaina sagatavošanas un precizēšanas posma pētījuma uzmanības lokā nonāca sekojošas sabiedrības grupas un organizācijas:

1. **Jaunie imigranti** (cilvēki, kas Latvijā ieceļojuši pēdējā gada laikā vai varētu ieceļot tuvākajos gados).
2. **Nepilsoņi**.
3. **Romi** (romi starp citām etniskajām minoritātēm izcelti tāpēc, ka Latvijā iepriekš veiktie pētījumi uzrāda, ka šīs tautības pārstāvji salīdzinoši biežāk sastopas ar neiecietību).
4. **Seksuālās minoritātes**.
5. **Bēgļi** (cilvēki, kas meklē patvērumu Latvijā vai/un ieguvuši bēgļa statusu).
6. **Jaunpilsoņi** (cilvēki, kas ieguvuši Latvijas pilsonību pēdējo gadu laikā vai gatavojas to iegūt tuvāko gadu laikā).
7. **Krievvalodīgie/Nelatvieši** (grupa, kas tiek raksturota tikai ar to, ka tā nepieder pie latviešiem, bet tai nepiemīt kāda no citām pētījuma uzmanības lokā esošajām pazīmēm).
8. **Konkrēta etniskā minoritāte** (attiecas uz jebkuru etnisko grupu, izņemot romus, pret kuru tiek izrādīta neiecietība presē).
9. **NVO** (noteiktas nevalstiskās organizācijas, kuru pārstāvētās vērtības vai sabiedrības grupas presē tiek uztvertas ar neiecietību).

Ja pētījuma gaitā tiek identificēts, ka neiecietīga izpausme raksturo attieksmi pret kādu citu grupu, kas šeit nav minēta, tad tas tiek iekļauts sadaļā „Citi” un sīkāk aprakstīts piezīmēs.

Būtiski piebilst, ka pētījums neņem vērā neiecietību, kas vērsta pret politiskajām grupām, kā arī politisko retoriku un neiecietīgus izteikumus, kas attiecināmi uz politiķiem, konkurentiem politikā, jo tie nav saistīti ar plašākām sabiedriskām grupām un to grūti izmaināmām pazīmēm. Pētījumā analizēti tikai tie raksti, kuros, pēc pētījuma kritērijiem, identificētas neiecietības izpausmes, nevis visas publikācijas par minētajām grupām.

Lai pētījumam piešķirtu īpašu vērtību un attīstītu jau iepriekš veiktajos pētījumos iegūtos datus, jau šī pētījuma pirmajā posmā tika noteiktas galvenās neiecietības stratēģijas un to biežākās izpausmes.

Tās ir sekojošas:

1. Stratēģija, kas pamato grupas izslēgšanu no publiskas telpas/ politikas, kas tiek realizēta šādi:

a) "mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu,

„У меня как у латышки здесь больше прав” (VS)

„Ja viņi [seksuālo minoritāšu pārstāvji] darīs ko tādu, kas sabiedrībai nav pieņemams, un graus sabiedrības tikumus, mēs iesaistīsimies,” iepriekš stāstīja NSS priekšsēdētājs Viktors Birze”(NRA);

b) asociē grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību,

„запретить деятельность всех организаций, популяризирующих и героизирующих деятельность преступного легиона Waffen SS и иных нацистских пособников („Čas”)

„ Ar šādiem likumiem homoseksuāliem var tikt dota carte blanche graut un iznīcināt visas vērtības, kādas vien tiem ienāk prātā”(NRA)*

„Mēs vērsamies pret homoseksuāla dzīvesveida uzspiešanu, kā ietekmē jauni puisi uzskata, ka būt par geju prostitūtu ir elitāri.”(NRA);

c) rāda prasības pēc (minoritātes) tiesībām kā mēģinājumu panākt mazākuma dominejošo stāvokli pār vairākumu,

„Kad sabiedrība izsaka protestu pret šādu graužošu darbību, t.i., aizstāv pastāvošo kārtību, visi protesti tiek interpretēti kā homoseksuāļu diskriminācija un parlamentos tiek bīdītas likuma normas, kas faktiski aizliedz vērsties ar protestiem pret pastāvošās kārtības grāvējiem – homoseksuāļiem”(NRA);

2. Stratēģija, kas pamato grupas tiesību ierobežošanu un tiek realizēta šādi:

a) "mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu,

“Это не означает, что нам надо испугаться, поскольку на первый план нужно ставить интересы латышского народа” (VS).

b) asociē grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību,

“все гражданские оккупанты и их потомки должны покинуть Латвию.как только они вернутся домой, в Россию, отношения между нашими странами улучшатся” (VS);

„Kardināls viendzimuma attiecībās saskata draudus pastāvošajām normām un vērtībām: "Vēlāk viņi pieprasīs atļaut viendzimuma laulības, tiesības audzināt bērnus un legalizēt pedofiliju! Homoseksuālisms ir tikpat pret dabisks kā incests un dzimumattiecības ar dzīvniekiem.” (NRA);

c) rāda prasības pēc (grupas) tiesībām kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu,

„Нам нечего прославлять легион и тех, кто в нём служил. Мы не должны позволить неонацикам устраивать себе пиар.” (VS),

„Bet Sants grib ar mani būt tudraugos, ja būšu gatavs katru anomāliju atzīt par normu. Bet, ja neatzīstu, tad santi un viņam līdzīgie bīda likumu, kas mani pat par mutes palaišanu varētu ietupināt” (NRA);

3. Stratēģija, kuras realizētāji sūdzas par grupas redzamību/ pārāk lielu aktivitāti,

“Rīgā jau trešo gadu mēģināja ākstīties homoseksuāļi. Bet policija viņus sekmīgi izolēja iezogotā vietā. Tie ir grupa cilvēku, kas konfrontējas ne tikai ar Bībeli un Latvijas Satversmi, bet arī ar dabas likumu – jo piekopj prostitūciju starp tā paša dzimuma personām. Un sliktākais ir tas, ka daudzās valstīs viņi agresīvi cīnās, lai viņu perversais dzīvesveids tiktu likumā nostiprināts kā norma. Kad viņi to panāk, sākas oficiāla šā netikuma propaganda aiz cilvēktiesību maskas.” (LA, Pujāts)

4. Stratēģija, kuras realizētāji noniecina grupas definētās problēmas un tiek realizēta šādi:

a) rāda prasības pēc (grupas) tiesībām (vai grupas pilsoniskās aktivitātes) kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu,

Grupa = NVO

“Piemēram, politiskā elite, valsts vadība – ar to es saprotu valdību, Saeimu, politisko partiju līderus un ekonomiskās elites – bez iebildumiem pieņem vienas sorosiešu organizācijas amatpersonas paziņojumu, ka nākamajam valsts prezidentam jābūt apolitiskam. To neviens no politiskās valsts vadības nenolēma! To nolēma ārpus tās, bet valsts vadība kā cirka tīģeri, cits citu pārblaujot, to izpildīja. Viņi visi nosēdās uz pakalķepiņām un, priekšķepiņas izstiepuši, padevīgi dūca: "Uū.” (NRA)

b) noliedz grupu definētās problēmas kā neeksistējošas, izdomātas,

Par sievietēm - “Разница в среднем уровне зарплат представителей сильного и слабого пола также не столь велика, и в силу острого дефицита кадров с каждым годом она сокращается. Так, если в 2005-м латвийские мужчины в среднем получали на 20% больше женщин, то уже в прошлом году разрыв не превышал стандартных для всего ЕС 10—15%. <...> Однако даже при отсутствии реальных подтверждений дискриминации Минблаг нашел причину для беспокойства: над обществом по-прежнему довлеют стереотипы!” (Telegraf)

„Katrai iecietībai ir savas robežas. Ir lietas, pret kurām iecietības nav un nebūs, piemēram, uzbāšanās ar savu seksuālo pareizību, izvarošana, pedofilija, bērnu tirdzniecība, agresīvais homoseksuālisms, nekrofilija, zoofilija, narkomānija, seksa verdzība, sodomiskā pornogrāfija... un vesels lērums noziedzīgu rīcību un ģeķību, kuras ir ārpus cilvēces vēstures apliecinātām normām” (NRA).

“Eiropā ir būtiski nevis apgalvot, ka esi diskriminēts, bet pierādīt, ka tavu politisko, etnisko, seksuālo grupu kāda valsts vara diskriminē. Ja to izdodas pierādīt, tad ir vaļā vārti saņemt ES finanses. Kristīgu vērtību atbalstam ES nauda pat Latvijā netiek dota, jo kristiešus Eiropa taču neapspiež. Lai Latvijā pelnītu ar homoseksuāļu orientāciju un gūtu pieeju ES fondiem, bija jāpierāda neiecietība un diskriminācija”(NRA).

5. Stratēģija, kuras realizētāji norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai

a) asociē grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību,

b) rāda prasības pēc (grupas) tiesībām kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu,

“Русским и их языку ничего не угрожает, ибо мы - малая нация. Большой язык сразу возьмёт верх над нашим. Русские газеты и телевидение сильнее наших. Русские просто стремятся к доминированию” (VS)

„Viņi seksuālās minoritātes raksturoja kā "nāves kultūru", "baciļus" un "slimus cilvēkus... Mums visiem jābūt vienotiem, lai atbrīvotu Latviju no šīs netiklības, kas ievazāta mūsu valstī no ārvalstīm, Latvijai šie grēcīgie cilvēki nav vajadzīgi...” (NRA)

6. Stratēģija, kas norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses.

“Neērti skatīties uz šiem glēvuļiem valdībā. Viņi taču ir tie, kuri paši savām rokām ļāva nostiprināties Latvijā piektajai kolonnai dažādu sorosiešu organizāciju veidā. Viņi ir tie, kas atļāva nostiprināties visādām delnām, mozaikām, Ēlertēm, streipukiem un līdzīgiem morālajiem salašņām.” (Rītdiena)

“Savas tiesības uz varu piesaka emigrācijas latvieši, kuri bāzējas uz Jauno Laiku, cīņā izmantojot dažāda veida sorosiešu un homoseksuāļu organizācijas. Tieši viņi ir tie, kas izveidojuši Latvijā sazarotu un labi strādājošu piekto kolonnu”. (Rītdiena)

Pētījuma realizācijas gaita

Pētījums tiek realizēts sekojoši: katru nedēļu minētajos preses izdevumos tiek atlasīti materiāli, kuros deleģitimējoši pieminētas pētījuma uzmanībā esošās sabiedrības grupas. Pēc tam monitorētāji izvērtē katru rakstu, lai noteiktu, vai tajā izmantota kāda no noteiktajām stratēģijām. Katrs raksts vēlāk tiek izskatīts kopīgā pētījuma grupas sanāksmē, precizējot laikrakstu tekstos identificētās neiecietības stratēģijas un diskutējot par robežgadījumiem, kā arī tos plašāk aprakstot pētījuma piezīmēs. Izvērtējot katru identificēto neiecietības gadījumu presē, tiek ņemts vērā arī notikumu un citu publikāciju konteksts, tādējādi sagatavojot materiālu neiecietības un izslēgšanas diskursa noteikšanai. Pētījuma gaitā tiek fiksēts, vai konkrētais materiāls atspoguļo medija viedokli vai neiecietīgais teksts iekļauts publikācijā, cenšoties veidot objektīvu materiālu un ievērot visu iesaistīto pušu viedokļus.

Pētījuma unikalitāti nosaka ļoti detalizētā neiecietības gadījumu identificēšana. Nosakot neiecietības un izslēgšanas izpausmes presē un analizējot neiecietības stratēģijas, tiek noteikti arī rakstu temati un avoti, tādējādi nosakot, kas tieši presē izplata neiecietīgas idejas un izteikumus.

Pētījumā liela uzmanība pievērsta valodas analīzei, fiksējot, kad neiecietību raksturo tieši aizspriedumainas valodas lietojums vai cita cilvēka teiktā aizspriedumaina, kariķēta citēšana. Šajā pētījuma posmā sniegti tikai daži aizspriedumainas valodas piemēri.

Monitoringa rezultātu apkopojums

Šajā apkopojumā ietverti projekta **Izaicinājums pilsoniskajai līdzdalībai** mediju pētījuma rezultāti, pēc kuriem iespējams redzēt galvenās mediju satura tendences, kas analizētas, fiksējot neiecietības un izslēgšanas aspektus.

Šajā apkopojumā sniegti kopējie rezultāti, kas raksturo visu iekļauto preses izdevumu saturu un tie rezultāti, kas parāda katra izdevuma attieksmi, kā arī sīkāk analizēti tie dati par katras laikraksta saturu, kas izskaidro mediju attieksmi pret katru neiecietīgi atspoguļoto sabiedrības grupu.

Savukārt, katra laikraksta dati analizēti sīkāk, izceļot biežāk pieminētās sabiedrības grupas un attiecībā uz tām izmantotās stratēģijas, parādot, kādas stratēģijas un tematus pārstāv noteikti avoti, pa kādiem tematiem rakstot tiek runāts, pieminot noteiktas sabiedrības grupas.

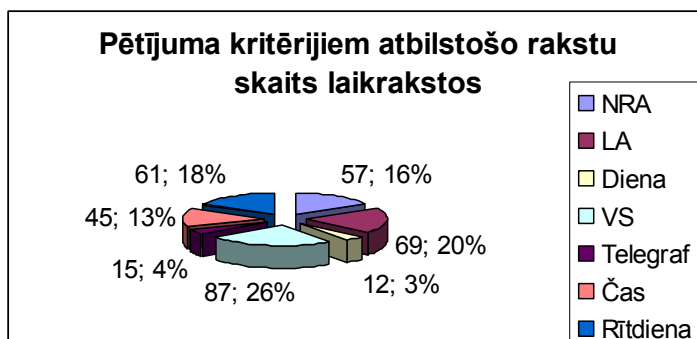
Sīkāka analīze nepieciešama, lai identificētu katra laikraksta pieejas īpatnības. Atsevišķos griezumos katra laikraksta dati nedaudz var atšķirties no kopējiem datiem sekojošu iemeslu dēļ: pētījumā fiksēti gadījumi, kad attiecībā pret kādu sabiedrības grupu izmantota aizspriedumaina valoda, bet nav pielietota konkrēta stratēģija; vienā rakstā var būt minēti vairāki avoti, vairākas stratēģijas, vairāki temati un vairākas grupas, nereti (īpaši krievu laikrakstos), neiecietīgi ir pieminēta kāda grupa, bet nav identificēta attiecībā pret to realizēta stratēģija.

Pētījuma galvenie rezultāti

Pētījums tika veikts no 2007.gada 1.marta līdz 31. decembrim septiņos dienas laikrakstos, pēc atslēgvārdiem nosakot pētījuma kritērijiem atbilstošus rakstus un analizējot to tematus, pieminētās sabiedrības grupas, rakstā sniegtās informācijas avotus, tekstā ietvertās delegīmitējošās jeb izslēdzošās stratēģijas un citus datus. Pētījuma laikā tika analizēti četri latviešu valodā iznākoši nacionālie dienas laikraksti – Diena, Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai (NRA), Latvijas Avīze (LA), Rītdiena, un trīs krievu valodā iznākoši nacionālie dienas laikraksti – Telegraf, Čas, Vesti Sevodnja (VS).

Pētījumā iekļauto rakstu kopskaits

Kopumā pētījumam tika atlasīti 346 raksti. To apkopojums parāda, ka visvairāk materiālu, kas ietver neiecietīgus izteikumus vai attieksmi par kādu no sabiedrības grupām, noteikti ir laikrakstā VS - 87 (26% no kopskaita), LA – 69 raksti (20% no kopskaita), Rītdienā – 61 raksts (18% no kopskaita), NRA – 57 raksti (16% no kopskaita) un Čas – 45 raksti (13% no kopskaita). Ja minētajos laikrakstos vairāki neiecietīgi raksti fiksēti gandrīz katru nedēļu, tad salīdzinoši mazāk šādu materiālu atlasīts pētīt laikrakstus Telegraf - 15 raksti (4%) un Diena – 12 raksti (3%). **Var secināt, ka VS, LA, Rītdiena, NRA un Čas apzināti publicē neiecietīgus izteikumus par noteiktām sabiedrības grupām un izslēdzošām stratēģijām to saturā nav nejaus raksturs.**

Grafiks nr. 1. Neiecietīgus izteikumus vai attieksmi ietverošu rakstu kopskaits katrā laikrakstā.

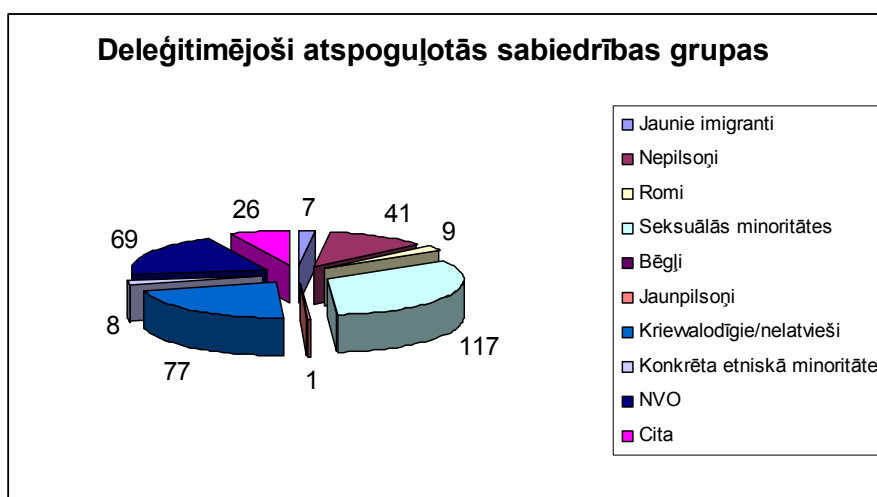
Laikrakstos delegītimējoši atspoguļotās sabiedrības grupas

Četrdesmit trīs nedēļu laikā, analizējot septiņu latviešu un krievu valodā iznākošu dienas laikrakstu saturu, fiksēts, ka visbiežāk neiecietīga attieksme izteikta par sekojošām sabiedrības grupām: seksuālās minoritātes (117 gadījumi), krievvalodīgie jeb nelatvieši (77

gadījumi) un nevalstiskās organizācijas (NVO) – 69 gadījumi, kā arī nepilsoņi – 41 gadījums. Runājot par NVO, mediji lielākoties piemin šādas organizācijas: „Mozaīka”, „Delna”, „Providus”, Sorosa fonds, Klubs 415 un citas. Dažas reizes izslēdzoši pieminēti romi, jaunie imigranti, citas etniskās minoritātes (ebreji u.c.) un citas grupas.

Pēc šī apkopojuma redzams, ka laikrakstos neiecietīgi izteikumi un aizspriedumaina valoda izmantota runājot tikai par dažām grupām (seksuālās minoritātes, krievvalodīgie, nepilsoņi), savukārt neiecietīgi izteikumi tikpat kā netiek lietoti attiecībā pret jauniešiem, jaunajiem imigrantiem, romiem. Tā kā pētījuma sagatavošanas stadijā tika identificētas 9 sabiedrības grupas, tad citām grupām adresētie neiecietīgie izteikumi iekļauti sadaļā „Citas”. To vidū ir dažādu grupu pārstāvji, kas pieminētas vienu vai dažas reizes – ārvalstu investori, leģionāri, latvieši, sievietes vai vīrieši, reliģiskas minoritātes, viesstrādnieki un citu grupu pārstāvji.

Sīkāk analizējot katra laikraksta saturu, parādīts, kurām grupām katrs izdevums pievērsis lielāku uzmanību.

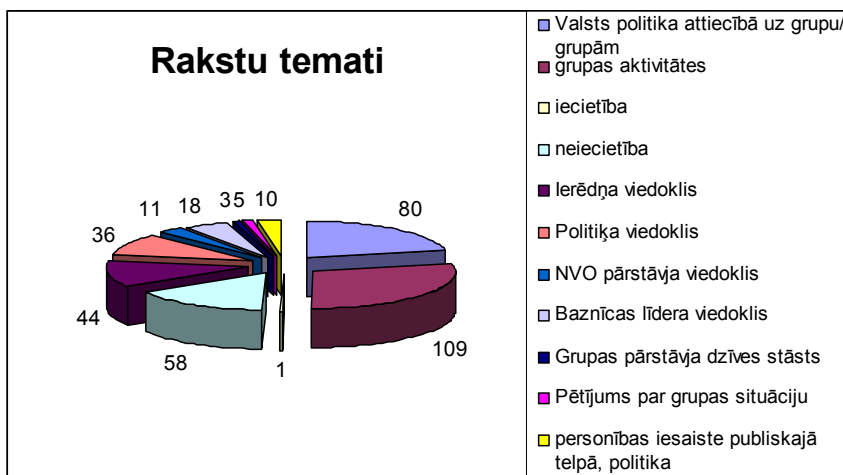

Grafiks nr. 2. Laikrakstos deleģitimējoši atspoguļotās sabiedrības grupas

Rakstu temati

Publikācijas, kurās ar neiecietīgu vai izslēdzošu attieksmi pieminētas atsevišķas sabiedrības grupas, visbiežāk atspoguļojušas grupas aktivitātes (109 gadījumi) un valsts politiku attiecībā uz grupu (80 gadījumi), kā arī rakstīja par neiecietības tēmu (58 gadījumi). Būtiski, ka deleģitimējoša attieksme parādījusies rakstos, kuros savu viedokli izsaka ierēdņi (44 gadījumi), politiķi (36 gadījumi), kā arī baznīcas līderi (18 gadījumi). Rakstu tematu analīze rāda, ka laikraksti lielākoties reaģējuši uz noteiktu grupu pārstāvju darbību, to komentējot un lūdzot izteikt savu attieksmi pret grupām dažādu sfēru viedokļa līderiem vai atbildīgām amatpersonām. Būtisks temats rakstos ar izslēdzošu attieksmi ir valsts politika attiecībā pret grupām, kas tiek diskutēta ar dažādu avotu izteikumu palīdzību.

Zīmīgi, ka dominē tikai daži temati. **Runājot par atsevišķām sabiedrības grupām, ļoti retos gadījumos tiek izmatots NVO pārstāvja viedoklis, konkrētas grupas pārstāvja dzīves stāsts, laikrakstu saturā tikpat kā nav ietverti pētījumi par grupas situāciju vai analizēta kādas grupas pārstāvja iesaiste publiskajā telpā politikā.**

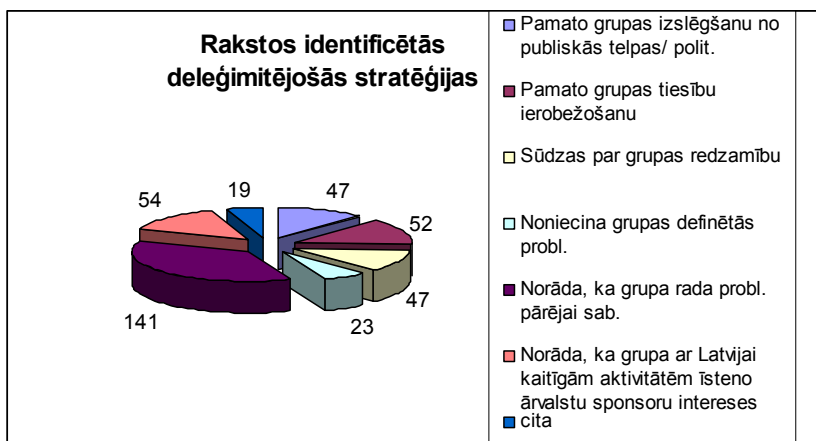

Grafiks nr. 3. Rakstu temati (raksti, kas satur neieciētīgus izteikumus un izslēgšanas stratēģijas, kas vērstas pret noteiktām sabiedrības grupām).

Izmantotās deleģitimējošās stratēģijas

No šajā pētījumā definētajām izslēgšanas stratēģijām (stratēģijām, ar kuru palīdzību runātājs vērsas pret noteiktu grupu) apskatītajā laika periodā laikrakstos visbiežāk identificēta stratēģija, ar kuras palīdzību tiek norādīts, ka „grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (141 gadījums). Salīdzinoši bieži izmantota stratēģija „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm realizē ārvalstu sponsoru intereses” (54 gadījumi) un „pamato grupas tiesību ierobežošanu” (52 gadījumi). Vienlīdz bieži identificēta arī stratēģija „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas” un „sūdzas par grupas redzamību, pārāk lielu aktivitāti” (47 gadījumi). Salīdzinoši retāk izmantota stratēģija „noliecina grupas definētās problēmas” vai cita veida izslēdzoša attieksme.

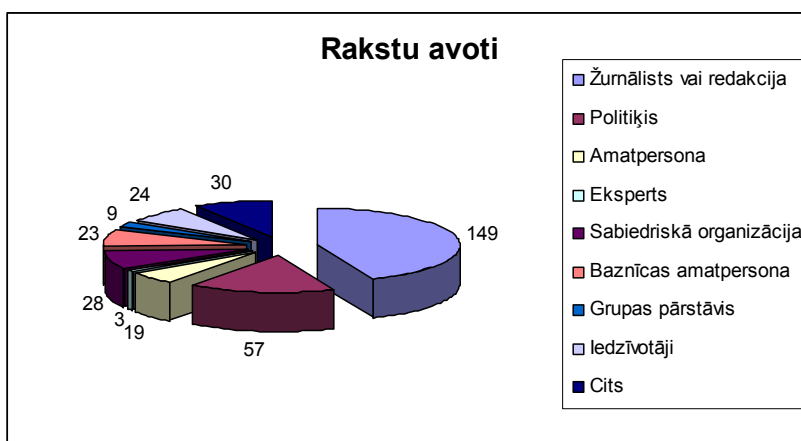
Analizējot šos datus, var secināt, ka laikraksti savu aizspriedumaino attieksmi visbiežāk pamato ar argumentiem, kas palīdz kādu grupu pretstatīt pārējai sabiedrībai un pamatot, ka izslēdzoši pieminētā grupa, lai gan ir sabiedrības daļa, negatīvi ietekmē pārējo sabiedrību. Ar iepriekšminēto stratēģiju tiek pamatots, ka pieļaujama kādas grupas tiesību ierobežošana, proti, vienkāršotā sakarība, ja kāds ir nevēlams sabiedrībai, tad tā tiesības var ierobežot. Šīs abas stratēģijas parāda atsevišķu laikrakstu kultivēto viedokli, ka visiem sabiedrības pārstāvjiem nevar būt vienādas tiesības un demonstrē universālu kritēriju neesamību attiecībā pret visām sabiedrības grupām. Šo domu var paskaidrot, minot sekojošu piemēru: viens un tas pats laikraksts iestājas par to, ka, teiksim, romiem ir tiesības pieprasīt nediskriminējošu attieksmi un cīnīties par tādām pašām tiesībām, bet seksuālo minoritāšu prasības pēc tiesībām ir nevēlams un nosodāms.

Grafiks nr. 4. Rakstos noteiktās izslēdzošās stratēģijas.

Rakstu avoti

Analizējot noteiktas sabiedrības grupas deleģitimizējošu rakstu informācijas avotus un autorus, pētījumā identificēts, ka **izslēdzošu izteikumu un aizspriedumaina satura autori galvenokārt ir žurnālisti vai redakcija (149 gadījumi) un politiķi (57 gadījumi)**. 28 no pētījumā atlasītajiem rakstiem, kuros parādās izslēgšanas stratēģijas, avots ir sabiedrisko organizāciju pārstāvji, 24 rakstu avots ir iedzīvotāji, 23 rakstu - baznīcas amatpersonas, kā arī valsts amatpersonas – 19 rakstos. Savukārt sadaļa „Cits” avots atspoguļo lielākoties laikrakstā publicēto interneta komentāru avotus vai atsevišķus cilvēkus, kā, piemēram, konkrēts pensionārs, bijušais deputāts u.tml., kas neatbilst citām pētījuma kategorijām. Lielākoties aizspriedumaina attieksme pausta laikrakstu komentāros vai komentāru sadaļā publicētajos rakstos. Tas izskaidro faktu, ka neiecietīgus izteikumus lielākoties pauduši žurnālisti. Vienlaikus var secināt, ka neiecietīga attieksme tādējādi ilustrē laikrakstu politiku un attieksmi pret konkrētām grupām.

Grafiks nr. 5. Deleģitimizējošo izteikumu avoti un viedokļa paudēji

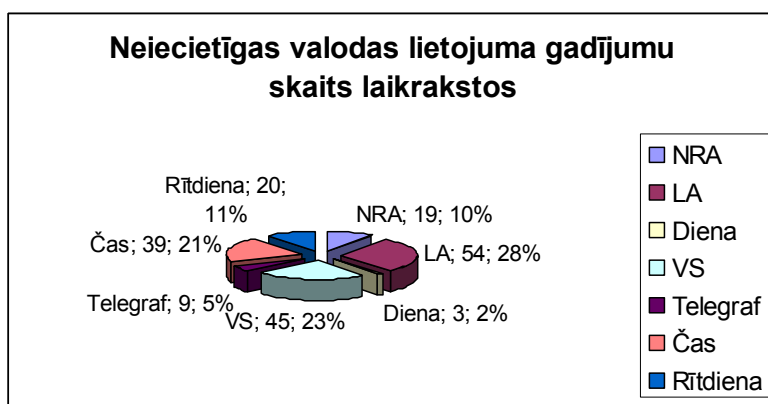
Aizspriedumaina valoda un aizspriedumaini citāti

Noliedzošu, aizspriedumainu attieksmi pret kādu sabiedrības grupu iespējams izteikt dažādās formās: gan neitrāli un argumentēti, gan izmantojot citus valodas līdzekļus - aizvainojošus izteikumus, cieņu un godu aizskarošus apzīmējumus, salīdzinājumus, epitetus, vai citus negatīvu emocionālu ekspresiju demonstrējošus valodas instrumentus. Pētījumā liela

uzmanība pievērsta valodas lietojumam, jo tieši atsevišķi izteicieni un noteiktu valodas līdzekļu lietojums nereti uzrāda neiecietību pret kādu no sabiedrības grupām. Pētījuma gaitā ir fiksēti aizspriedumainas valodas gadījumi, kad valoda izmantota, lai nicinoši izteiktos par kādu no sabiedrības grupām. Atsevišķos gadījumos, kad kāda cilvēka teiktais citēts sagrozīti, fiksēti arī aizspriedumaini citāti.

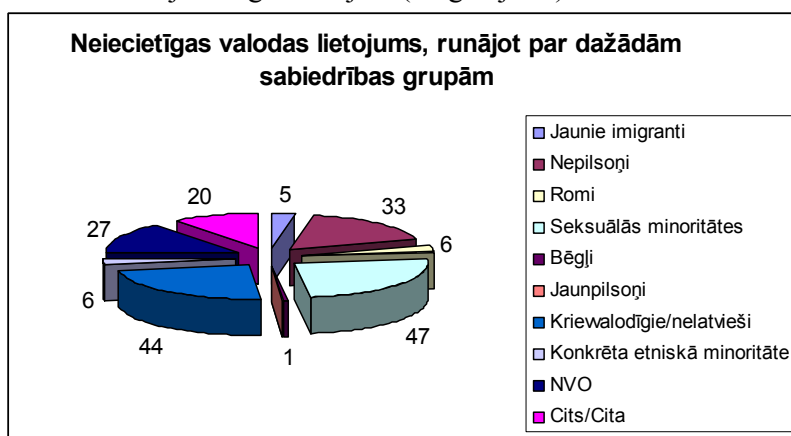
No 346 pētījumam atlasītajiem rakstiem, neiecietīgas valodas piemēri identificēti 189 rakstos.

Grafikā fiksēts neiecietīgas valodas gadījumu skaits katrā no pētījumam izvēlētajiem laikrakstiem. Pētījuma dati uzrāda, ka visbiežāk neiecietīga valoda izmantota laikrakstos LA (55 gadījumi, 28%), VS (45 gadījumi, 23%) un Čas (39 gadījumi, 21%). Retāk neiecietīga valoda izmantota laikrakstā Rītdiena – 20 gadījumi (11%) un NRA 19 (10%) gadījumi, bet tikai atsevišķi piemēri identificēti avīzēs Telegraf (9 gadījumi) un Diena (3 gadījumi).

Grafiks nr. 6. Neiecietīgas valodas gadījumu skaits laikrakstos.

Nākamajā grafikā nr.7 fiksēti aizspriedumainas valodas gadījumi, laikrakstos runājot par dažādām, pētījuma uzmanības lokā esošām, sabiedrības grupām. No šo skaitļu apkopojuma redzams, ka visbiežāk neiecietīgi izteikumi attiecināti pret seksuālajām minoritātēm (47 gadījumi), krievvalodīgajiem vai nelatviešiem (44 gadījumi) un nepilsoņiem (33 gadījumi), kā arī nevalstiskajām organizācijām (27 gadījumi).

Grafiks nr. 7. Neiecietīgas valodas lietojums attiecībā pret konkrētām sabiedrības grupām.

Lai pētījuma principi, kritēriji un pieejas būtu skaidrāk izprotamas, šajā apkopojumā minēti daži neiecietīgas, aizspriedumainas valodas piemēri:

- rakstot par romiem – „наглые цыгане” (VS);

- **rakstot par seksuālajām minoritātēm** – „одержимые, психически больные люди” (VS); „” обсуждение "голубой темы", забота о голубых и розовых, сливки "голубой" прессы; кроме соросовских и "голубых" структур” (Čas); „парад прелюбодеев, публика назойливая, положить конец этому безобразию, увлечётся розово-голубыми идеями, порок, таких серых в своём противоестественном грехе”; „болезни в сексуальной сфере” (Čas); “atkal vārda brīvība kalpo sodomiskajām ģeķībām” (NRA); “Homoseksuālisms ir galējā korupcija seksuālā sfērā” (LA).
- **rakstot par nelatviešiem** – „оккупанты” (VS);
- **rakstot par nepilsoņiem** – “отношение новых "белых", то бишь граждан ЛР, к бывшим "неграм"; а побывал я там в обоих состояниях - и "негра", и полноправного гражданина” (Čas);
- **rakstot par leģionāru gājienu, par latviešiem** – „нацистская разруха”, „ от большого усердия продефилировали дважды”, „уродливая картина в головах”, „властители латышских дум”.
- **Rakstot par NVO** – „Godīguma un atklātības sargkuce Delna” (NRA); „reāls piķis tautas acu aizmālēšanai” (Rītdiena)

Katra laikraksta datu analīze

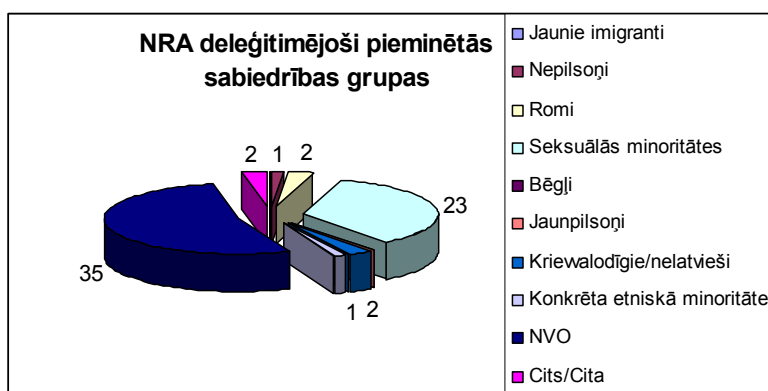
Šajā pētījumā noskaidrots, ka katram laikrakstam ir noteikta stratēģija un skaidri definēta attieksme, kā arī paņēmieni un pieejas, izsakot viedokli par noteiktām sabiedrības grupām. Šajā attieksmē ir tikai nedaudzas kopīgas tendences, atšķirīgā ir daudz vairāk nekā kopīgā, jo tā grupa, kurai pastiprinātu neiecietību izrāda viens laikraksts, netiek ievērota citos. Tāpat atšķiras krievu un latviešu preses attieksme pret dažādām sabiedrības grupām. Tas ir iemesls, kāpēc tālākajā pētījuma rezultātu apkopojumā detalizētāk analizēti katra laikraksta dati, atsevišķi izvērtējot, kādas izslēdzošās stratēģijas tiek izmantotas noteiktos laikrakstos, runājot par konkrētām sabiedrības grupām un citus pētījumā iegūtos datus.

Neatkarīgā Rīta Avīze Latvijai (NRA)

Neatkarīgajā Rīta Avīzē Latvijai (NRA) četrdesmit trīs nedēļu laikā tika atlasīti 57 raksti, kuros deleģitimējošā formā pieminētas kādas no pētījuma uzmanības lokā esošajām sabiedrības grupām. Lielākā daļa no minētajiem publicēti rubrikā „Viedoklis”, kurā savas domas izsaka laikraksta komentētāji, tiek publicētas intervijas un lasītāju viedokļi. Tāpēc var teikt, ka uz atsevišķām sabiedrības grupām attiecināti deleģitimējoši viedokļi lielākoties atspoguļo šī medija izvēlētos informācijas un viedokļu atlasē principus, kas demonstrē vienpusīgu skatījumu, jo nepiedāvā pretējus viedokļus. Tomēr ziņu materiālos NRA parāda arī neitrālu un iecietīgu skatījumu uz tām sabiedrības grupām, pret kurām laikraksta komentāros izrādīta neiecietība.

NRA pieminētās sabiedrības grupas

Gandrīz visās pētījumam atlasītajās NRA publikācijās pieminētas tikai divas no šajā pētījumā apskatītajām sabiedrības grupām: nevalstiskās organizācijas (NVO) – 35 gadījumi un seksuālās minoritātes - 23 gadījumi³. Atsevišķos rakstos pieminēti nepilsoņi, romi vai citas grupas, bet tiem nav būtiskas ietekmes uz kopējo laikraksta saturu.

Grafiks nr. 8. NRA deleģitimējoši pieminētās sabiedrības grupas.

Rakstu temati

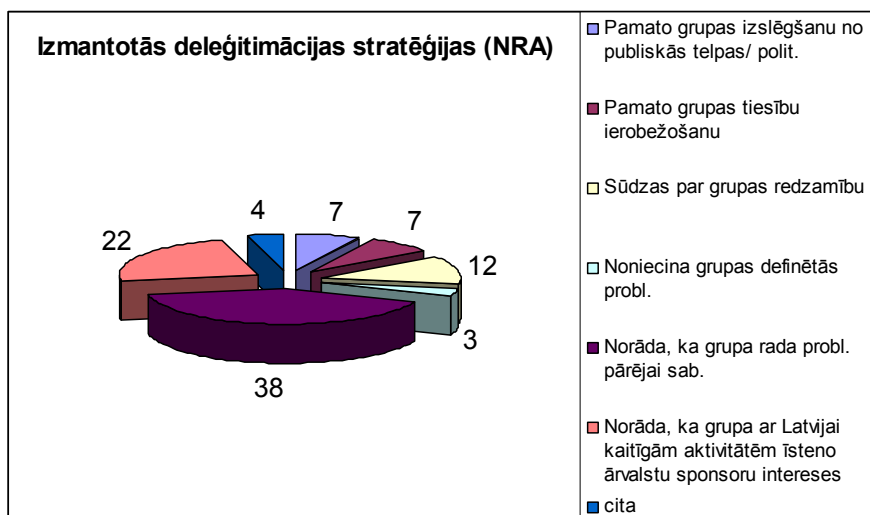
Rakstu tematu analīze ļauj noskaidrot, kādu tematu apspriešanas gaitā izskan neiecietīgi izteikumi par konkrētām sabiedrības grupām. Analizējot NRA publikācijas⁴, redzams, ka neiecietība izpausta gadījumos, kad aprakstītas kādas grupas aktivitātes (31 gadījums) vai aprakstīta neiecietība pret grupu (17 gadījumi). Vairāku rakstu galvenais temats ir ierēdņa viedoklis (7 gadījumi), apspriesta valsts politika attiecībā pret konkrēto grupu (5 gadījumi) vai uzklauvēts politiķa viedoklis (5 gadījumi). Ja vienā rakstā proporcionāli apspriesti vairāki temati, tad tie monitoringa gaitā ir fiksēti. NRA pētījumā iekļautajā laika periodā netika atrasti raksti, kuros būtu atspoguļoti pētījumā iekļauto sabiedrības grupu pārstāvju dzīves stāsti vai publikācijas par pētījumiem, kas raksturotu kādas šajā pētījumā iekļautās sabiedrības grupas situāciju. Ņemot vērā, ka NRA saturā neiecietība izteikta galvenokārt par NVO un seksuālajām minoritātēm, tad arī atlasītajos rakstos lielākoties runāts par šīm abām sabiedrības grupām.

³ Rakstu un grupu kopskaits ir atšķirīgs, jo vienā rakstā var būt pieminētas vairākas sabiedrības grupas.

⁴ Rakstu tematu un rakstu kopskaits ir atšķirīgs, jo vienā rakstā var tikt fiksēti vairāki pētījuma kritērijiem atbilstoši temati.

Izmantotās izslēdzošās stratēģijas

NRA visvairāk gadījumu attiecas uz stratēģiju⁵, „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (38 gadījumi). Šī stratēģija pārsvarā realizēta asociējot grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību. Būtiska NRA saturā identificēta stratēģija ir laikraksta vēlme norādīt, ka „grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses” – 22 gadījumi. Tā lielākoties izmantota runājot par NVO. Laikrakstā 12 gadījumos atzīmēta stratēģija „sūdzas par grupas pārāk lielu redzamību” un 7 gadījumos - stratēģija „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas”. NRA saturā identificēta arī stratēģija „pamato grupas tiesību ierobežošanu” (7 gadījumi).

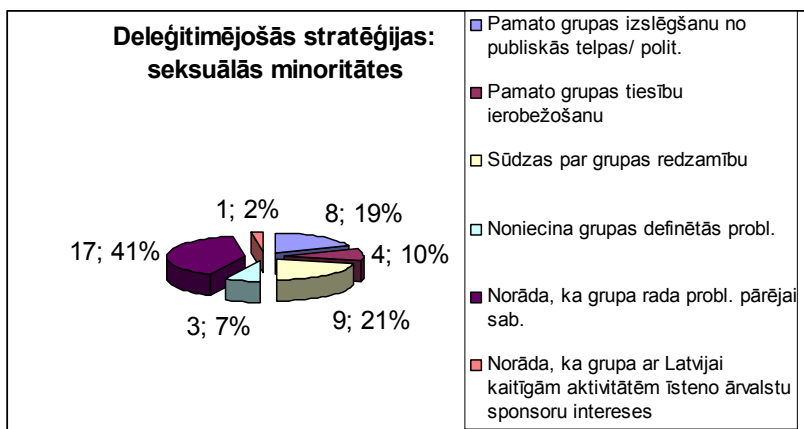
Grafiks nr. 9. Izmantotās deleģitimācijas stratēģijas (NRA).

Deleģitimējošās stratēģijas un rakstu temati, runājot par seksuālajām minoritātēm

Grafikā redzams, ka rakstot par seksuālajām minoritātēm, NRA dominē stratēģija „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (17 gadījumi), tās izpausmes – laikraksts savā saturā asociē grupu kā nelabvēlīgu parādību. Runājot par seksuālajām minoritātēm, nozīmīgas ir arī stratēģijas „sūdzas par grupas redzamību, pārāk lielu aktivitāti (9 gadījumi) un „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas” (8 gadījumi).

Analizējot rakstu tematus, neiecietīgi rakstot par seksuālajām minoritātēm, NRA galvenokārt runā par šīs grupas aktivitātēm (13 gadījumi), bet atsevišķos rakstos stāstīts arī par neiecietību vai valsts politiku attiecībā pret šo grupu.

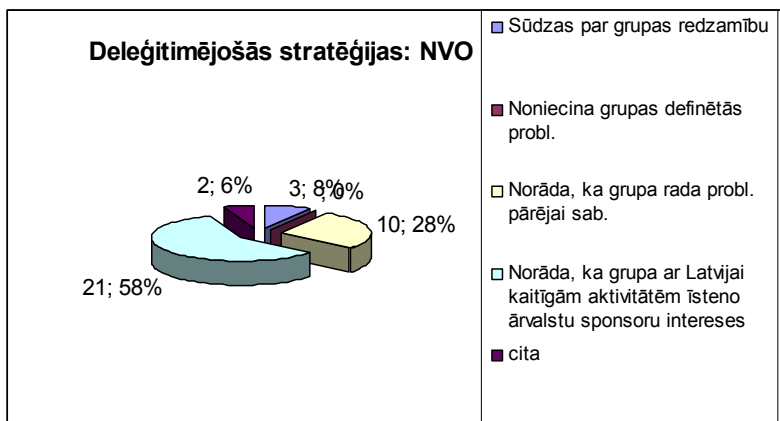
⁵ Stratēģiju un rakstu skaits ir atšķirīgs, jo vienā rakstā var tikt izmantotas un atbilstoši fiksētas vairākas izslēgšanas stratēģijas.

Grafiks nr. 10. Deleģitimējošās stratēģijas: seksuālās minoritātes (NRA) – gadījumu skaits, procents.

Deleģitimējošās stratēģijas un rakstu temati, runājot par NVO

Rakstot par NVO, laikrakstā dominē stratēģija „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses” – 21 gadījums, kā arī stratēģija „sūdzas par grupas redzamību/ pārāk lielu aktivitāti”- 3 gadījumi un „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai”, kas izpaužas kā centieni asociēt grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību - 10 gadījumi.

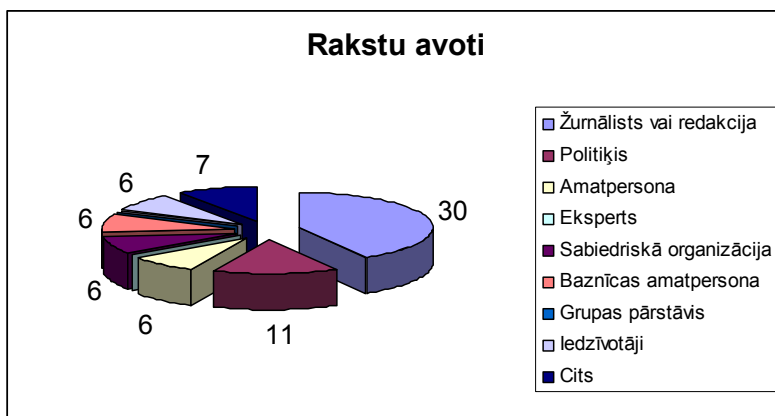
Grafiks nr. 11. Deleģitimējošās stratēģijas: NVO (NRA).

Deleģitimējoši rakstot par NVO, NRA analizē šīs sabiedrības grupas aktivitātes (18 gadījumi), apspriež neiecietību (9 gadījumi) un parāda politika viedokli (4 gadījumi).

Rakstu, viedokļu un informācijas avoti

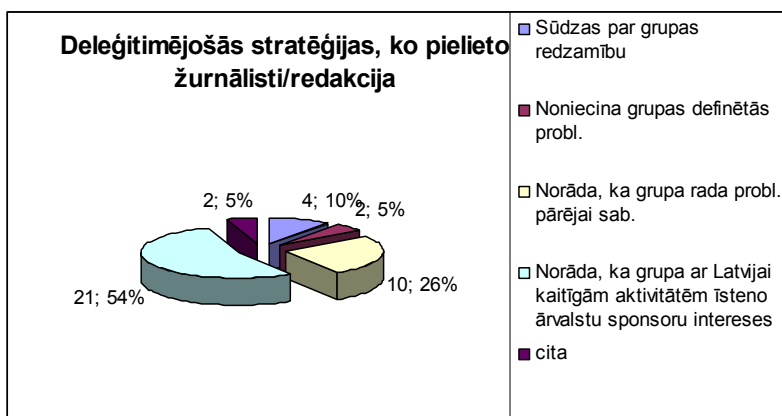
Pētījuma kritērijiem atbilstošajos NRA rakstos deleģitimējošās stratēģijas pielietojusi pārsvarā žurnālisti vai redakcija (30 gadījumi), jo šajā laikrakstā analizēts salīdzinoši liels skaits komentāru. Noteiktas sabiedrības grupas izslēdzošās stratēģijas NRA savos izteikumos realizē arī politiķi – 11 gadījumi. Sešos gadījumos tās atrodamas arī amatpersonu, iedzīvotāju, sabiedrisku organizāciju pārstāvju un baznīcas amatpersonu viedokļos⁶.

⁶ Avotu un pētījumā analizēto rakstu skaits atšķiras, jo vienā rakstā var būt fiksēti vairāki avoti.

Grafiks nr. 12. Deleģitimējošo rakstu avoti (NRA)

Izvērtējot, kādas deleģitimējošas stratēģijas pret konkrētām grupām izmanto tieši NRA redakcija vai žurnālisti, var secināt, ka dominē stratēģija „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses – 21 gadījums, būtiska ir stratēģija „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” – 10 gadījumi un stratēģija „sūdzas par grupas redzamību” – 4 gadījumi.

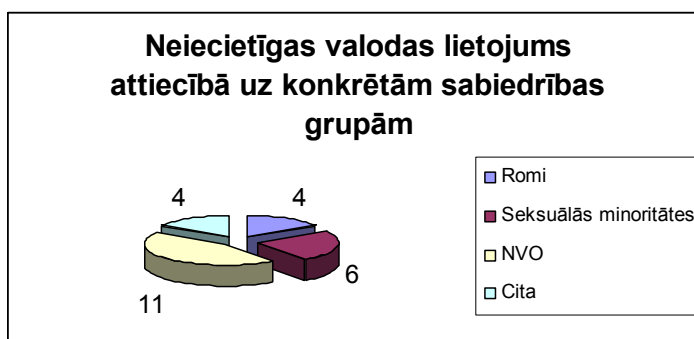
Grafiks nr. 13. Deleģitimējošo stratēģiju avoti: žurnālists/redakcija (NRA).

Savukārt politiķi NRA publicētajos izteikumos realizē stratēģiju „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” – 6 gadījumi, nozīmīgas ir arī stratēģijas „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas” un „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm realizē ārvalstu sponsoru intereses” – katra 4 gadījumi.

Neiecietīgas un aizspriedumainas valodas lietojums NRA

No visiem pētījumā atlasītajiem NRA materiāliem, 25 fiksēta aizspriedumaina valoda, ar kuras palīdzību izteikta neiecietība vai nievājošs vērtējums par vairākām sabiedrības grupām. Visbiežāk – 11 reizes – aizspriedumaini runāts par NVO un seksuālajām minoritātēm – 6 reizes. Četras reizes aizspriedumaini izteikumi publicēti attiecībā uz romiem. Pētījumā fiksēti sekojoši aizspriedumaini izteikumi par NVO: „sorosiskajai manipulāciju mašīnērijai” (05.10.2007.), „godīguma un atklātības sargkuce Delna” un citi. Savukārt seksuālo minoritāšu pārstāvji NRA apzīmēti ar sekojošiem aizspriedumainiem izteikumiem: „pederasti”, „homīšu aizstāvji”, „homīšu organizācija”. Tā, piemēram, 30.maijā publicētajā rakstā „Konflikti homoseksuālistu svētku priekšvakarā” netradicionāli seksuāli orientēti cilvēki nosaukti par pederastiem. Savukārt 2.jūnijā publicētajā viedoklī par tikumības likumību lasāmi šādi izteikumi: „Agresīvo homoseksuāļu liekulīgi sludinātā iecietības zampa uz tikumības baltajiem linu palagiem” un „vārda brīvība kalpo sodomiskajām ģeķībām”, tā noniecinot

seksuālās minoritātes, izsmejot to definētās problēmas un parādot tās kā kaitīgas pārējai sabiedrībai.

Grafiks nr. 14. Neiecietīgas valodas lietojums (NRA).

Apdraudētības diskursa veidošana

Viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem, veidojot labvēlīgu augsni izslēgšanas stratēģijām, ir apdraudētības diskurss. Piesaucot valsts vai tautas apdraudēto stāvokli, politiķis vai viedokļu līderis nosauc vienu no minoritātēm vai kādu pilsoniskās sabiedrības daļu par draudu avotu. Izmantojot pieņēmumus par draudiem, tiek attaisnota grupas izslēgšana vai nelabvēlīgu noteikumu veidošana grupai, lai tā nevarētu pilnvērtīgi iesaistīties publiskajā politikā.

Kā piemēru var nosaukt Mārča Bendika interviju *Neatkarīgajā Rīta Avīzē* (19.09.07.)

Šajā intervijā finansists un komunikāciju konsultants izsākas par precīzi neidentificētu sabiedrisko organizāciju grupu, ko viņš un avīzes žurnālisti, kas veic interviju, nosauc par “sorosiešiem”, un pie kurām šajā konkrētajā intervijā pieskaita organizācijas *Delna* un *Sorosa fonds – Latvija*. Sākotnēji M. Bendiks identificē kā draudu avotu šo organizāciju finansētāju, bet uzreiz pēc tam kā drauds tiek aprakstīta arī pašu organizāciju darbība: “Sorosa idejas un darbība, ko attīsta viņa organizācijas, ir vērstas pret brīvo pasauli.” Ne paša intervējamā runātājā, ne žurnālistu jautājumos netiek precizēts, kas ir domāts ar “brīvo pasauli”, jo apdraudētības diskurss veidojas tieši *pieņēmumu līmenī*. Līdzīgā veidā tas notiek citās vietās intervijā, piemēram:

Žurnālista jautājums: ‘Kādas ir Sorosa intereses Latvijā?’

Atbilde: ‘Graut nacionālo valsti.’

Vairākkārt atkārtojot pieņēmumu par to, ka vārdā nenosauktām organizācijām (“sorosiešiem”) Latvijā “pieder vara”, tiek panākts intervijas kopīgais vēstījums – ka tās nevalstiskās organizācijas, kas saņem finansējumu no intervijā nosauktā filantropa, apdraud gan “publisku diskusiju politikā”, gan nacionālo valsti, gan “brīvo pasauli”.

Apdraudētības diskurss parasti balstās uz *pieņēmumiem* – apgalvojumiem, kas netiek pamatoti ar faktiem vai atsaucēm uz avotiem, bet pret kuriem runātājs/rakstītājs izturas kā pret neapstrīdamu patiesību. Tā, M. Bendika intervijā nav mēģinājumu definēt, kas ir “brīvā pasaule”, vai “nacionālā valsts”, kādi viedokļi pastāv par “brīvības” vai “nacionālā” definīciju, un kādā veidā tieši nosaukto organizāciju darbība apdraud brīvību vai valsti. Tāpat, izņemot vispārīgas atsauces uz “sorosiešu noteikumiem”, kas viņaprāt dominē politikā, intervējamais nepamato apgalvojumus par nosaukto organizāciju “varu”. Tanī pašā laikā gan viņš pats, gan žurnālisti, kas veica interviju, plaši izmanto *pieejas kontroli*: gan jautājumu, gan atbilžu formulējums nepieļauj atšķirīgu interpretāciju par tēzēm, uz kurām balstās intervijas argumentācija. Piemēram, “Kāpēc šī vara pieņem sorosiešu noteikumus?”.

Izmantojot Latvijas kontekstā negatīvas nokrāsas epitetus un pieņēmumus (“kosmopolītisks”, “komunistisks”, “eitanāzijas legalizācijas ideoloģija”, “liberālo, postkomunistisko un geju-lesbiešu lobījs savu panāca”), intervija **veiksmīgi veido apdraudētības diskursu**, kas ļauj padarīt rakstītājiem nevēlamas NVO par grēkāžiem, kas būtu izslēdzami no publiskās politikas.

Turpmākās NRA intervijas ar valdošās koalīcijas pārstāvjiem un tās atbalstītājiem seko līdzīgam scenārijam un atkārto pieņēmumus par varas uzurpāciju no (bieži nenosauktu) sabiedrisko organizāciju puses. Tā, intervijā ar bijušo veselības ministru Gundaru Bērziņu var sastapt šādus izteikumu:

“Nepārtraukti notiek iejaukšanās no to spēku puses, kas nenes nekādu politisko atbildību, kas tikai māca, kā pareizi darīt. Tautas neievēlētā personu grupa cenšas uzurpēt valsti varu. Tā kā politiskā vara ir sadrumstalota, vāja un tai piemīt vēl latviešu mentalitāte, viņi gūst panākumus (NRA 19.10.07).”

NRA un LA žurnālistu un intervējamo politiķu ‘saspēle’ apdraudētības diskursa veidošanā nereti balstās uz mājieniem par ārvalstu spiedienu no neidentificētiem avotiem un par atsevišķām sabiedrības grupām, kas it kā gūst labumus no šāda spiediena. Šādas konstrukcijas leģitimē negatīvu attieksmi pret grupām, kas tiek pretnostatītas “valstij” (un tādā veidā izslēgtas no leģitīma pilsoņu kopuma). Tā, intervijā ar bijušo veselības ministru, TP biedru G. Bērziņu var atrast arī žurnālistu norādes uz to, ka leģitīma reakcija uz likumprojektu par kompensāciju ebreju organizācijām (par 1940. gados zaudētājiem īpašumiem) būtu naidis.

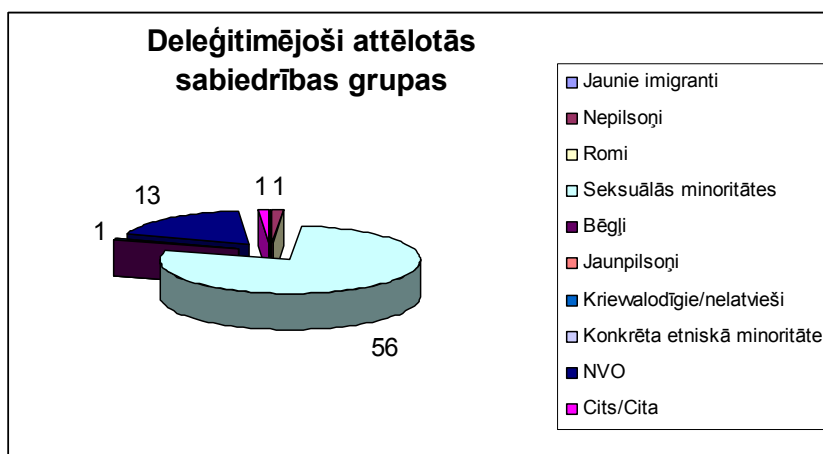
“Neliekuļosim arī par to, no kurienes radās likums par kompensācijām atsevišķām sabiedrības grupām un organizācijām. Šobrīd šis likumprojekts kuluāru sarunās un kontaktos atkal tiek aktualizēts un, pēc manā rīcībā esošas informācijas, ir viens no domstarpību avotiem. Valsts amatpersonas tiek spaidītas kā citroni šā likumprojekta atkārtotai virzībai. Es uzskatu, ka šis likumprojekts nesasniedz mērķi. Tas nodarīs postu gan Latvijas valstij, gan tiem cilvēkiem, kuriem it kā vēlas palīdzēt. Šis likumprojekts rada naidu.” (NRA 19.10.07.)

Rītdiena

Rītdiena ir bezmaksas laikraksts, kas iznāk divas reizes nedēļā – otrdienās un sestdienās. Pētījuma gaitā tika analizēts 61 laikraksta Rītdiena raksts, kuros saskatītas atsevišķas sabiedrības grupas deleģitimējošas stratēģijas.

Pieminētās sabiedrības grupas

Visās pētījuma analīzē izvēlētajās laikraksta Rītdiena publikācijās pieminētas galvenokārt divas no šajā pētījumā apskatītajām sabiedrības grupām⁷ – seksuālās minoritātes (56 gadījumos) un nevalstiskās organizācijas (NVO) – 13 gadījumos. Rītdiena savos rakstos uzsver, ka tā cīnās pret seksuālajām minoritātēm, definējot tās kā sabiedrībai kaitīgas un izsmejot iecietīgu attieksmi pret šo grupu. Tāpēc šī laikraksta saturs uzskatāmi demonstrē, kā konkrēta politika ietekmē medija satura veidošanu, jo dažādos rakstos, no dažādiem aspektiem tiek kultivēta neiecietīga attieksme pret seksuālajām minoritātēm un tiem, kas ar iecietību izturas pret šo sabiedrības grupu. Lai arī seksuālo minoritāšu problemātika Rītdienā skatīta regulāri un sasaistot to ar dažādiem tematiem, visos materiālos demonstrēta negatīva, noliedzoša un izslēdzoša attieksme, kas panākta ar vienveidīgu faktu un viedokļu atlasīšanu, ignorējot pretējus viedokļus. Arī lasītāju intervijās, kurās it kā apkopoti dažādu cilvēku viedokļi, tie ir izteikti no vienusīgām pozīcijām – neiecietīgi. Rītdiena ir laikraksts, kas vienusīgi un vienveidīgi ar dažādu materiālu palīdzību izsaka noraidošu attieksmi pret seksuālo minoritāšu pārstāvjiem un viņu tiesībām. Nereti šie jautājumi tiek saistīti ar atsevišķu nevalstisko organizāciju darbību, arī tās tiek vērtētas negatīvi un aizspriedumaini. Rītdienas saturu raksturo regulāra tādu publikāciju sagatavošana, kurās, izmantojot faktus no ārvalstu publikācijām, bet neminot to avotus, seksuālās minoritātes tiek parādītas izteikti negatīvā kontekstā.

Grafiks nr. 15. Deleģitimējoši attēlotās grupas (Rītdiena).

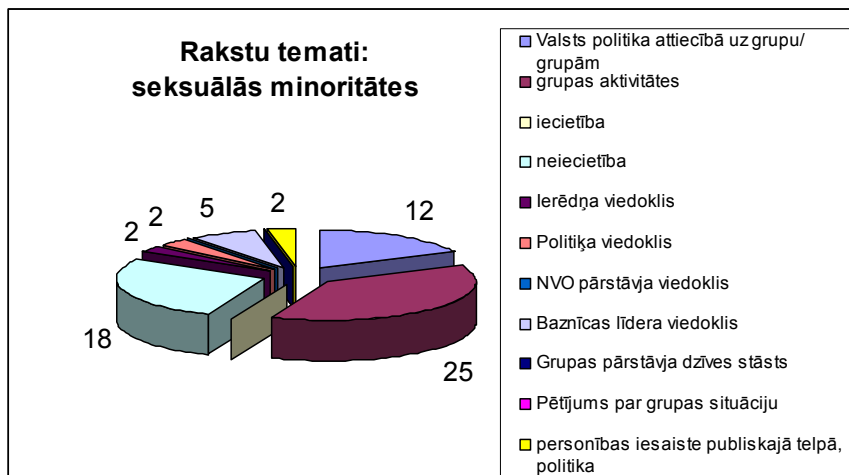
Rakstu temati

Rakstu temati⁸ laikrakstā Rītdiena lielākoties saistīti ar grupas aktivitātēm (28 gadījumi), neiecietību (17 gadījumi) un valsts politiku attiecībā uz grupu (17 gadījumi). Vairākos rakstos uzklauts baznīcas amatpersonas vai politiķa viedoklis. Ja vienā rakstā proporcionāli apspriesti vairāki temati, tad tie monitoringa gaitā ir fiksēti. Laikrakstā Rītdiena pētījumā iekļautajā laika periodā netika atrasti raksti, kuros būtu atspoguļoti pētījumā iekļauto sabiedrības grupu pārstāvju dzīves stāsti vai publikācijas par pētījumiem, kas raksturotu kādas šajā pētījumā iekļautās sabiedrības grupas situāciju.

⁷ Grupu un publikāciju kopskaits atšķiras, jo vienā rakstā var būt pieminētas vairākas grupas.

⁸ Rakstu tematu un rakstu kopskaits ir atšķirīgs, jo vienā rakstā var tikt fiksēti vairāki būtiski temati.

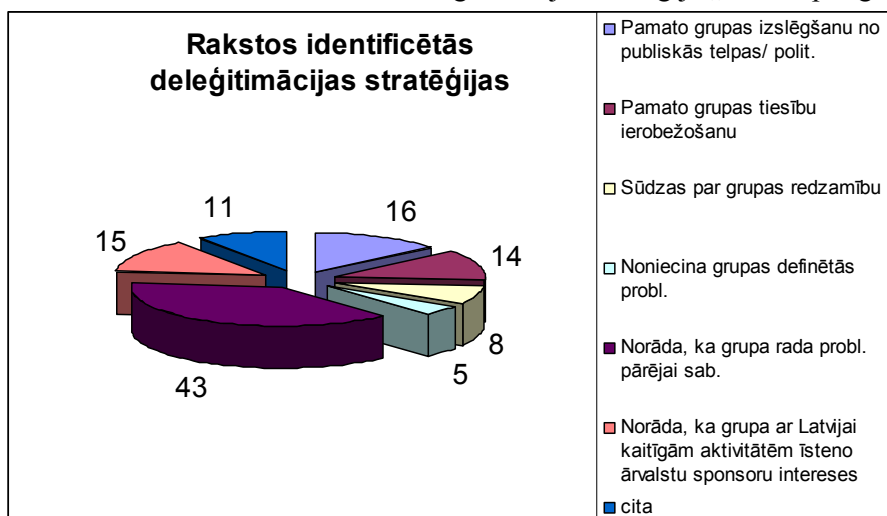
Pētījuma metodoloģija dod iespēju noskaidrot, par kādiem tematiem tiek runāts gadījumos, kad rakstos izslēdzot atspoguļotas konkrēta sabiedrības grupa. Tā kā laikrakstā Rītdiena neiecietīga attieksme galvenokārt izteikta par seksuālajām minoritātēm, tad sīkāk analizējot rakstu tematus, var secināt, ka neiecietīgos rakstos pārsvarā attēlotas šīs sabiedrības grupas aktivitātes (25 gadījumi), izteikta neiecietība pret seksuālajām minoritātēm – 18 gadījumi, kā arī analizēta valsts politika attiecībā pret grupu – 12 gadījumi.

Grafiks nr. 16. Rakstu temati: seksuālās minoritātes (Rītdiena).

Izmantotās izslēgšanas stratēģijas

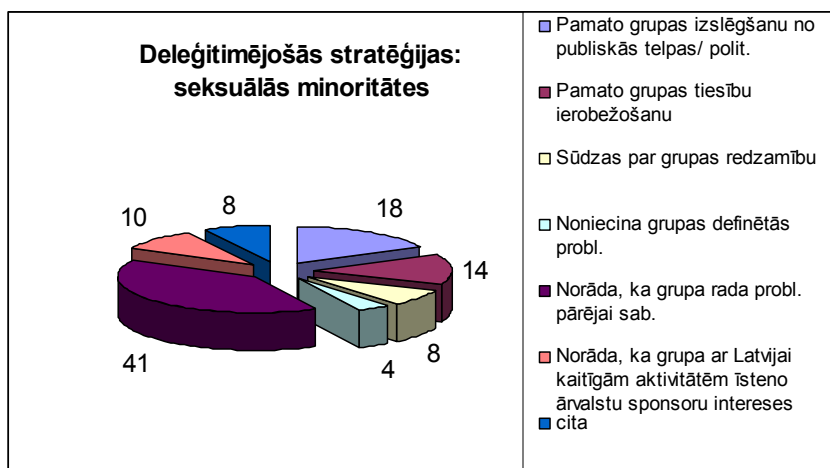
Laikrakstā Rītdiena 61 rakstā identificēti 112⁹ gadījumi, kad tekstā izmantotas dažādas kādas grupas izslēgšanas jeb deleģitimācijas stratēģijas. Visvairāk gadījumu attiecas uz stratēģiju „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (43 gadījumi). Šī stratēģija pārsvarā realizēta asociējot grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību, kā arī rādot prasības pēc minoritātes tiesībām kā mēģinājumu panākt mazākuma pārsvaru pār vairākumu. Laikrakstā Rītdiena 16 gadījumos pamatota grupas izslēgšana no publiskās telpas/ politikas, 15 gadījumos - stratēģija „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm realizē ārvalstu sponsoru intereses”, 14 gadījumos izmantota stratēģija „pamato grupas tiesību ierobežošanu” un 8 reizes avīzē Rītdiena fiksēta deleģitimācijas stratēģija „sūdzas par grupas aktivitāti”.

Grafiks nr. 17. Deleģitimējošās stratēģijas par visām grupām (Rītdiena).

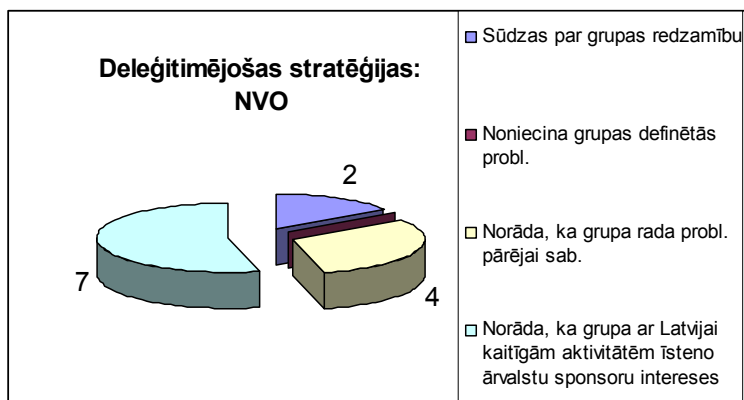
⁹ Rakstu kopskaits un stratēģiju skaits ir atšķirīgs, jo vienā rakstā, pat vienā rindkopā vai teikumā var tikt izmantota vairākas stratēģijas un to izpausmes. Tādā gadījumā tās pētījumā tiek fiksētas.

Analizējot, kādas izslēdzošas stratēģijas laikrakstā Rītdiena pielietotas rakstot tieši par seksuālajām minoritātēm, redzams, ka laikrakstā uzsvērts - šī grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai (41 gadījums). Vienlaikus laikraksts pamato šīs grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas (18 gadījumi) izmantojot pieeju „mēs un viņi”, kas izslēdz seksuālās minoritātes no pārējās sabiedrības. Rītdiena negatīvos materiālos par seksuālajām minoritātēm pamato šīs grupas tiesību ierobežošanu (14 gadījumi), bet tiek izmantotas arī citas izslēdzošas stratēģijas.

Grafiks nr. 18. Deleģitimējošās stratēģijas: seksuālās minoritātes (NRA).

Rakstot par NVO Rītdiena lielākoties izmanto stratēģiju „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses (7 gadījumi), stratēģiju „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (4 gadījumi) un „sūdzas par grupas redzamību, pārāk lielu aktivitāti” (2 gadījumi). Lai izteiktu šo attieksmi, Rītdiena savā saturā pārsvarā asociē NVO kā kopumā nelabvēlīgu parādību.

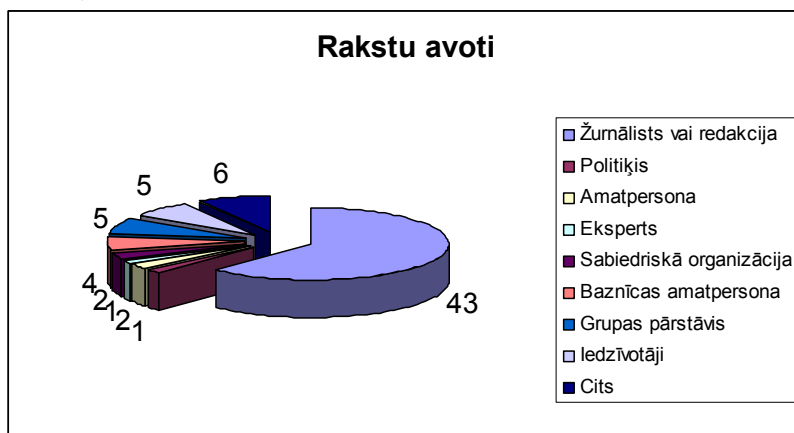

Grafiks nr. 19. Deleģitimējošās stratēģijas: NVO (Rītdiena).

Deleģitimējošo rakstu, viedokļu un informācijas avoti

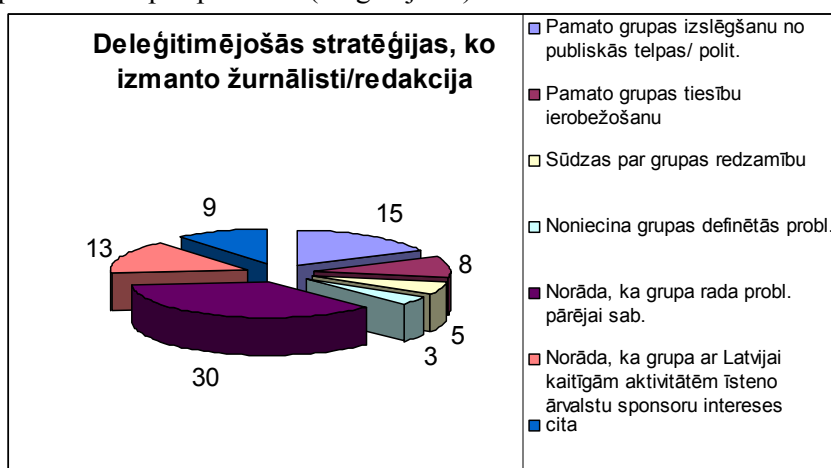
Pētījuma kritērijiem atbilstošajos avīzes Rītdiena rakstos deleģitimējošās stratēģijas pielietojusi pārsvarā žurnālisti vai redakcija (43 gadījumi), jo šajā laikrakstā analizēts salīdzinoši liels skaits komentāru un rakstu, kuros nav citu avotu, izņemot tā autoru. Piecos

gadījumos deleģitimējoša attieksme identificēta arī iedzīvotāju un baznīcas amatpersonu viedokļos¹⁰.

Grafiks nr. 20. Deleģitimējošo rakstu avoti (Rītdiena).

Izvērtējot, kādas stratēģijas izmanto žurnālisti/redakcija materiālos, kuros izteikta neiecietīga attieksme pret kādu no sabiedrības grupām, var secināt, ka dominē uzskats, ka „grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (30 gadījumi), kā arī tiek pamatota grupas izslēgšana no publiskās telpas/politikas (15 gadījumi).

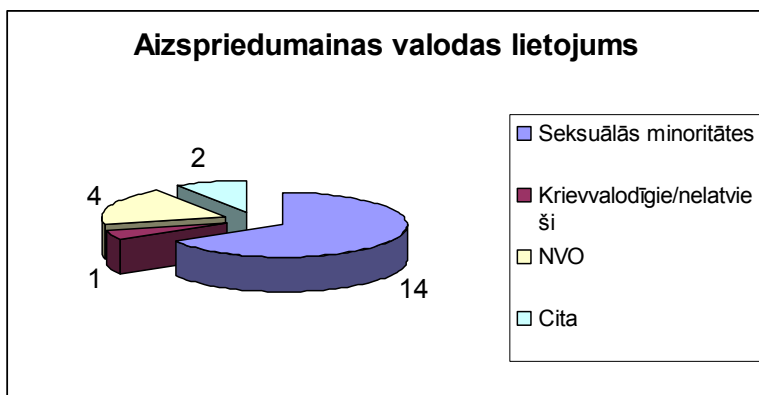

Grafiks nr. 21. Deleģitimējošās stratēģijas: žurnālists/redakcija (Rītdiena).

Neiecietīgas un aizspriedumainas valodas lietojums

No pētījumā atlasītā 61 raksta laikrakstā Rītdiena 21 gadījumā identificēta aizspriedumaina valoda. 14 reizes tā izmantota, runājot par seksuālajām minoritātēm, 4 gadījumos – par NVO, 2 gadījumos – par citu grupu, 1 gadījumā – par krievvalodīgajiem iedzīvotājiem. Lai raksturotu neiecietīgu valodu, daži piemēri no laikraksta Rītdiena satura: runājot par seksuālajām minoritātēm - „revolūcijas turpinājums - homoseksuālisma invāzija” un „pasaules padibeņu sabiedrība”, „zilo likums”; rakstot par NVO – „sorosistu kārtējais smērējums”, „savam maizes tēvam Sorosam un izvirtuļu aizsardzības organizācijām, par citām grupām – „pajoliņus”, „sen tāda antilatviska maita nav redzēta”, „kā mēs Latvijā ar latviešu pāķiem cīnāmies un apskaidrojam, ko dod globalizācija, kādu baudu var saņemt no tās”.

¹⁰ Avotu un pētījumā analizēto rakstu skaits atšķiras, jo vienā rakstā var būt fiksēti vairāki avoti.

Grafiks nr. 22. Grupas, pret kurām ir vērsta aizspriedumaina valoda (Rītdiena).

Homofobiskā runa un rasisma diskurss

Rasisma diskurss Latvijas mediju tekstos ir sastopams salīdzinoši retāk nekā vispārīgs apdraudētības diskurss. Tomēr daži rasisma diskursa gadījumi ir sastopami attiecībā uz seksuālām minoritātēm – pārsvarā laikrakstā *Rītdiena*. Piemēram:

“Zinātnieki pierādījuši, ka homoseksuāļu ķermeņa uzbūve un gaita ir citādāka, nekā veseliem cilvēkiem... Var no pirmā acu uzmetiena noteikt, vai nepazīstamais pretimnācējs ir homoseksuālis, vai vesels cilvēks...” (Rītdiena)

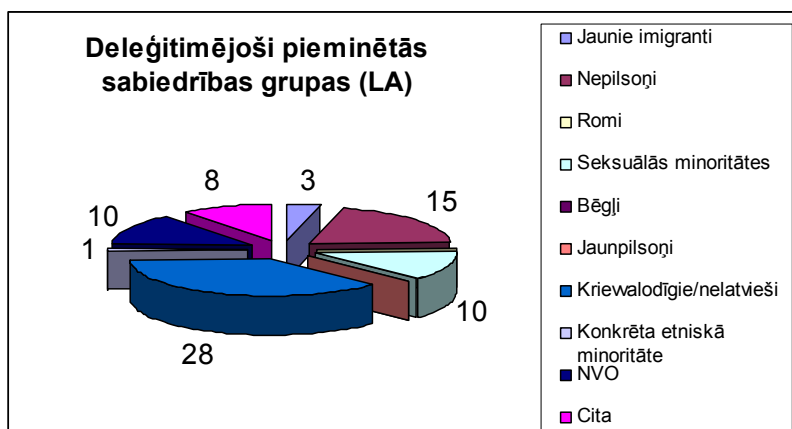
Piemērs uzskatāmi rāda, kā, izmantojot pieejas kontroli, tekstā tiek iepludināti pieņēmumi par to, ka homoseksuāli cilvēki “nav veseli”.

Latvijas Avīze

Latvijas Avīzē (LA) pētījuma gaitā tika atlasīti 69 raksti, kuros deleģitimējošā formā pieminētas kādas no pētījuma uzmanības lokā esošajām sabiedrības grupām. Lielākā daļa no tiem publicēti laikraksta ziņu rubrikās, piemēram, „Šodien” un „Latvijas ziņas”, atsevišķi raksti, kuros izmantotas dažas sabiedrības grupas izslēdzošas stratēģijas publicēti viedokļu rubrikās „Komentāri, Viedokļi”, „Aptauja”, „Lasītāju balsis”, „Intervija”. Atsevišķi deleģitimējoši viedokļi iekļauti arī LA rubrikā „Citi raksta”, kurā tiek publicēti citu laikrakstu citāti.

Pieminētās sabiedrības grupas

LA visbiežāk deleģitimējošu attieksmi izteikusi pret krievvalodīgajiem Latvijas iedzīvotājiem (28 gadījumi), nepilsoņiem (15 gadījumi), kā arī pret seksuālajām minoritātēm (10 gadījumi), NVO (10 gadījumi) un citām grupām (8 gadījumi). Ar apzīmējumu „cita grupa” lielākoties fiksēti laikrakstā pieminētie latvieši, kas skatīti ar pašizslēdzošu, pašmarginalizējošu attieksmi, un reliģiskās minoritātes. Jāpaskaidro, ka pašmarginālizācija nozīmē tādu laikrakstā izteiktu pašvērtējumu, kurā dominē aizvainojums, mazvērtības un nenovērtētības sajūta iepretī citām grupām. Šāda attieksme, kad tā izteikta, veicina vienas grupas (šajā gadījumā – latvieši, latviešu tauta u.tml.) pretstatīšanu citām grupām.

Grafiks nr. 23. Deleģitimējoši pieminētās grupas (LA).

Rakstu temati

Deleģitimējošo rakstu temati¹¹ Latvijas Avīzē visbiežāk ir saistīti ar valsts politiku attiecībā pret grupu (29 gadījumi) un grupas aktivitātēm (28 gadījumi), kā arī politiķa (10 gadījumi) vai baznīcas līdera (6 gadījumi) izteiktu viedokli.

Tā kā viena no visvairāk izslēdzoši pieminētajām grupām ir krievvalodīgie iedzīvotāji, tad, izpētot viņiem veltīto rakstu tematus, var fiksēt, ka LA pārsvarā apspriestas šīs grupas aktivitātes (16 gadījumi) un valsts politika attiecībā uz šo grupu (12 gadījumi).

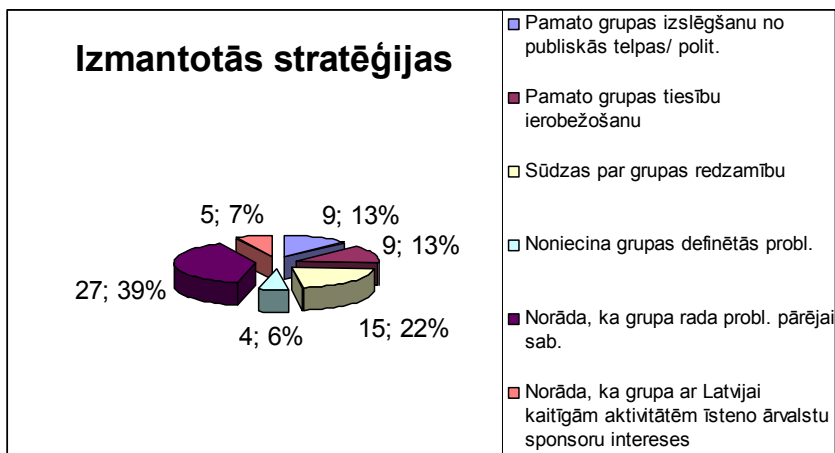
Līdzīgi rezultāti iegūti, sīkāk apskatot nepilsoņiem veltīto neiecietīgo rakstu tematus. Arī tajos galvenokārt atspoguļota valsts politika attiecībā uz nepilsoņiem (12 gadījumi) un šīs grupas aktivitātes (8 gadījumi)

LA, rakstos par seksuālajām minoritātēm, neiecietīga attieksme izteikta materiālos, kas atspoguļo baznīcas līdera viedokli par šo grupu (5 gadījumi), grupas aktivitātes (3 gadījumi) un valsts politiku attiecībā pret šo grupu (3 gadījumi).

¹¹ Rakstu tematu un rakstu kopskaits ir atšķirīgs, jo vienā rakstā var tikt fiksēti vairāki būtiski temati.

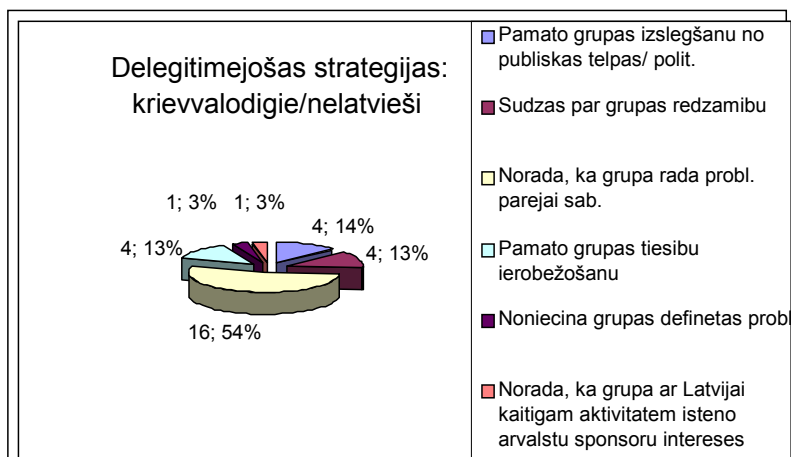
Izmantotās deleģitīmācijas stratēģijas

LA saturā visvairāk fiksēta izslēgšanas stratēģija „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (27 gadījumi) un „sūdzas par grupas redzamību” (15 gadījumi)¹². Nozīmīgās ir stratēģijas „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas” (9 gadījumi) un „pamato grupas tiesību ierobežošanu – 9 gadījumi, stratēģija, ar kuras palīdzību tiek norādīts, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses (5 gadījumi), kā arī tiek noniecinātas grupas definētās problēmas (4 gadījumi).

Grafiks nr. 24. Rakstos ietvertās deleģitīmācijas stratēģijas (LA).

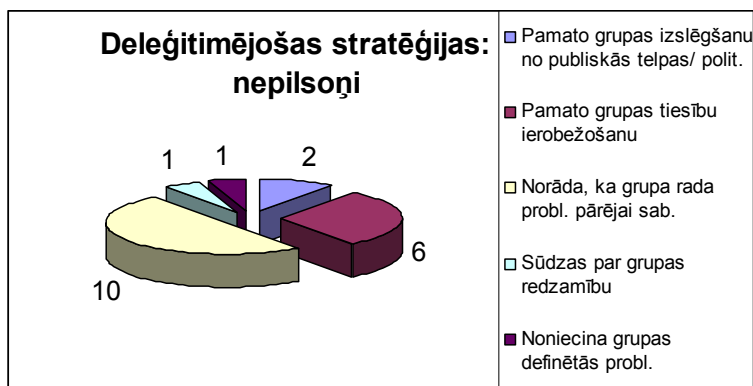
Runājot par krievvalodīgajiem/nelatviešiem LA visbiežāk izmantota stratēģija „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai”- 16 reizes, to realizējot tiek izmantota stratēģijas izpausme – asociē grupu kā nelabvēlīgu parādību, kā arī rāda prasības pēc (minoritātes) tiesībām kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu. Vienlīdz nozīmīgi LA attieksmē pret šo grupu ir arī stratēģijas „sūdzas par grupas redzamību, pārāk lielu aktivitāti” (4 gadījumi), „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas, politikas” (4 gadījumi), pamato grupas tiesību ierobežošanu (4 gadījumi).

Grafiks nr. 25. Deleģitīmejošas stratēģijas: krievvalodīgie/nelatvieši (LA).

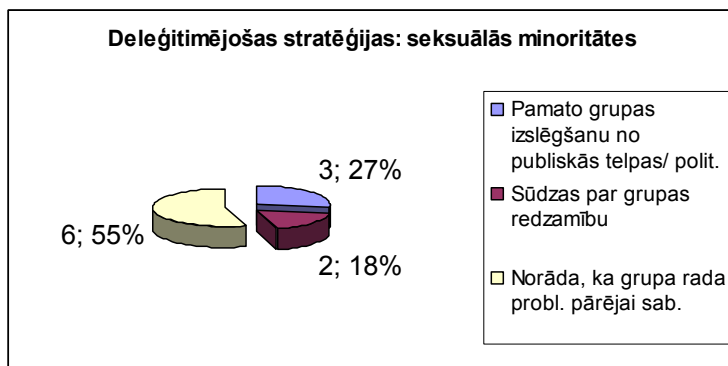
¹² Stratēģiju un rakstu skaits ir atšķirīgs, jo vienā rakstā var tikt izmantotas un atbilstoši fiksētas vairākas izslēgšanas stratēģijas vai to realizācijas veidi.

Latvijas Avīzē, izmantojot izslēdzošas stratēģijas pret nepilsoņiem, galvenokārt norādīts, ka šī grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai (10 gadījumi), kā arī pamatojot šīs grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas (2 gadījumi) un pamatojot grupas tiesību ierobežošanu (6 gadījumi). Runājot par nepilsoņiem tiek izmantota stratēģijas izpausme – asociē grupu ar nelabvēlīgu parādību un prasības pēc (minoritātes) tiesībām rāda kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu.

Grafiks nr. 26. Deleģitimējošas stratēģijas: nepilsoņi (LA).

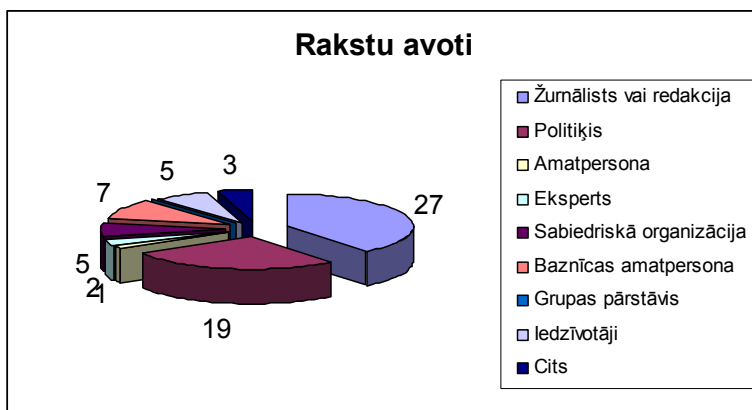
Neiecietīgi aprakstot seksuālās minoritātes, LA norāda, ka šī grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai – 6 gadījumi, pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas – 3 gadījumi un sūdzas par grupas redzamību – 2 gadījumi. Runājot par seksuālajām minoritātēm, LA tiek izmantota stratēģijas izpausme – asociē grupu kā nelabvēlīgu parādību.

Grafiks nr. 27. Deleģitimējošas stratēģijas: seksuālās minoritātes (LA).

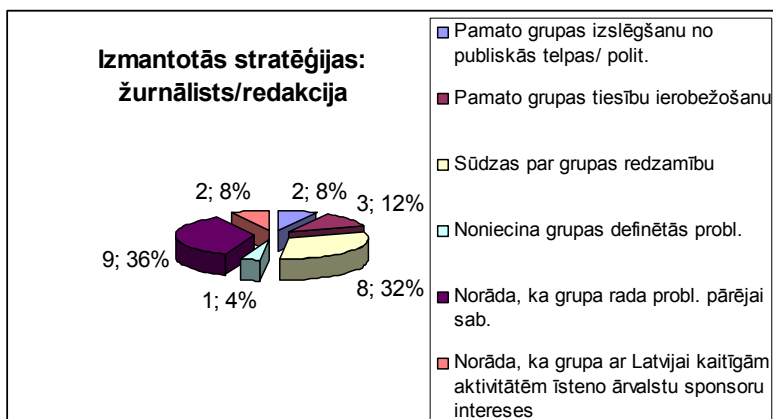
Sniegtās informācijas un viedokļu avoti

LA rakstos, kuros izteikta neiecietīga attieksme pret noteiktām sabiedrības grupām, vizbiežāk to pauduši žurnālisti vai redakcija – 27 gadījumi, politiķi – 19 gadījumi, baznīcas amatpersonas – 7 gadījumi.

Grafiks nr. 28. Deleģitimējošo rakstu avoti (LA).

Izvērtējot, kādas noteiktu sabiedrības grupu izslēdzošas stratēģijas realizējuši LA žurnālisti vai redakcijas komentāru autori, var secināt, ka visbiežāk norādīts, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai (9 gadījumi) un paustas sūdzības par grupas redzamību (8 gadījumi).

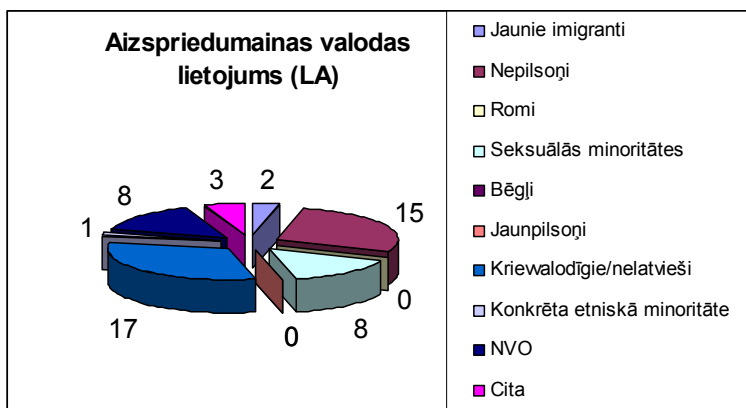

Grafiks nr. 29. Deleģitimējošās stratēģijas: žurnālists/redakcija (LA).

Savukārt, izvērtējot, kādas izslēdzošas stratēģijas LA izmanto politiķi, redzam, ka arī viņi norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai – 9 gadījumi, pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas – 5 gadījumi un sūdzas par grupas redzamību, pārāk lielu aktivitāti – 4 gadījumi.

Neiecietīgas un aizspriedumainas valodas lietojums

Sešdesmit deviņos šajā laika periodā atlasītajos LA rakstos, 54 reizes fiksēts aizspriedumainas valodas lietojums un 5 reizes publicēti aizspriedumaini citāti, proti, kāda cilvēka teiktais atveidots kariķēti vai nievājoši.

Grafiks nr. 30. Neiecietīgas un aizspriedumainas valodas lietojums par noteiktām sabiedrības grupām (LA).

Aizspriedumaina valoda visbiežāk (17 reizes) izmantota runājot par krievvalodīgajiem, 15 reizes - par nepilsoņiem, 8 reizes – par seksuālajām minoritātēm, 8 reizes – par NVO. Tā, piemēram, 9.maijā publicētajā komentārā „Ģimenes vērtības aizstāvo” teikts: „Homoseksuālisms ir galējā korupcija seksuālā sfērā. Pret dabisku prostitūcijas veids. "Praida" rīkotāji būtībā prasa, lai tauta būtu iecietīga pret šo morālo korupciju. Pat vēl vairāk! Viņi prasa ne tikai iecietību, bet arī lai seksuālā korupcija būtu likumā aizsargāta un popularizēta pēc speciālas programmas skolās un citos organizētos pasākumos. Turklāt nebūs iespējas pat iebilst pret legāliem pasākumiem, jo to uzskatīs par naida izpausmi”.

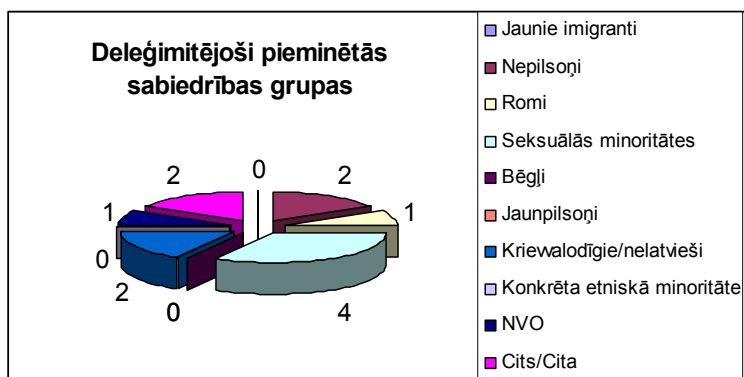
Aizspriedumainu valodu, kas lietota runājot par nepilsoņiem, raksturo šāds LA citāts: „Ja viņi paliek nepilsoņi un nepiedalās vēlēšanās, tad, es domāju, ka viņiem par šo valsti simtprocentīgi būs nospļauties, jo viņiem nebūs nekādas piesaistes šai valstij. Tad ir risks, ka atsevišķās situācijās viņus var izmantot ne Latvijas valsts interesēs. (..)” Runājot par viesstrādniekiem LA raksta: „jāieved atsevišķi indivīdi un mazas lietpratēju grupiņas, bet ne simti un tūkstoši nejēgu”. Nepilsoņus raksturojot, vairākkārt izmantoti aizspriedumaini citāti. Tāds veltīts arī seksuālajām minoritātēm, piemēram, „Nu ko jūs! Jā, dabā varbūt ir pusotra vai divi procenti īpatņu, kuriem ir homoseksuālas tieksmes. Bet ar to nevajag lepoties. Tā ir nelaime jebkurā gadījumā. Protams, nedrīkst būt ierobežojumu ieņemt amatus vai kaut kur strādāt. Bet lielākā daļa ir izvirtuļi. Es šitiem praidistiem varētu ieteikt – padzīvojiet kādu laiciņu cietuma lielajā kamerā, tad jums visa bauda pāries!”

Diena

Četrdesmit trīs nedēļu laikā laikrakstā Diena atlasīti 12 raksti, kuros izmantotas izslēdzošas stratēģijas pret kādu no projekta uzmanības lokā esošajām sabiedrības grupām.

Pieminētās sabiedrības grupas

Dienas publikācijās izslēdzoši pieminētas seksuālās minoritātes (4 gadījumi) un nepilsoņi (2 gadījumi), krievvalodīgie (2 gadījumi), cita grupa (2 gadījumi).

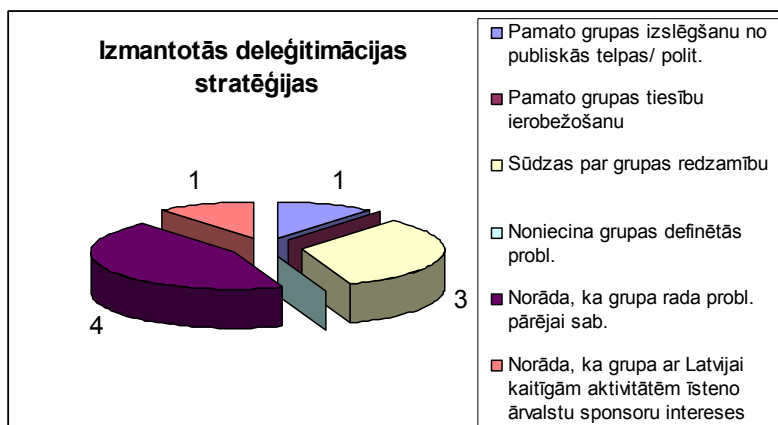
Grafiks nr. 31. Deleģitējoši pieminētās sabiedrība grupas (Diena).

Rakstu temati

Tāpat kā citos pētījumā apskatītajos laikrakstos, Dienā publicētajos rakstos apspriesta valsts politika attiecībā pret grupu, grupas aktivitātes, politiķa viedoklis un daži citi temati.

Izmantotās stratēģijas

Laikraksta Diena publikācijās identificētas četras kādu grupu izslēdzošas stratēģijas: „sūdzas par grupas redzamību” (3 gadījumi), „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (2 gadījumi); „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas” un „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses” – viens gadījums katra.

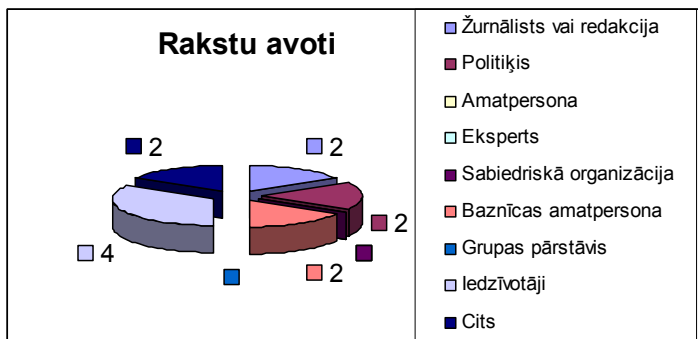

Grafiks nr. 32. Deleģitējošās stratēģijas (Diena).

Runājot par **nepilsoņiem** vienu reizi izmatota stratēģija – „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai”. Tā pielietota arī rakstot par **seksuālajām minoritātēm**, pret kurām izmantota arī stratēģija „sūdzas par grupas redzamību” un „pamato grupas izstumšanu no publiskās telpas”.

Rakstu avoti

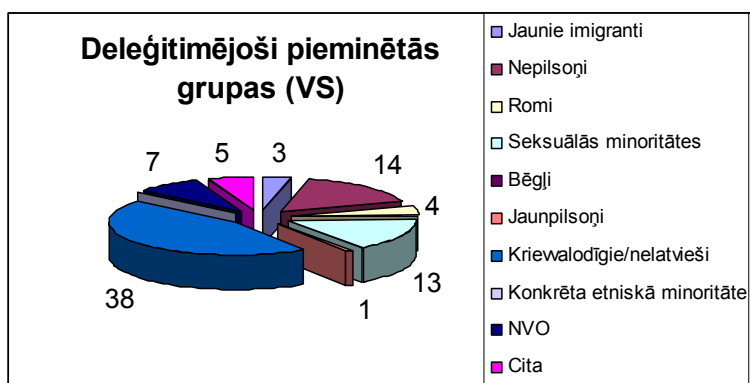
Tajos laikraksta Diena rakstos, kur izteikta izslēdzoša attieksme, to izrādījuši iedzīvotāji (4 gadījumi), žurnālists vai redakcija (2 gadījumi), politiķis (2 gadījumi), baznīcas amatpersona – 1 gadījums.

Grafiks nr. 33. Deleģitimējošo rakstu avoti (Diena).

Laikrakstā Vesti Sevodnja (VS) atlasīti 87 raksti, kuros identificētas kādas sabiedrības grupas izslēgšanas pazīmes. Lielākā daļa no šiem rakstiem publicēti ziņu rubrikās, tomēr, ņemot vērā krievu preses tradīciju neatdalīt faktus no komentāriem, lielāko daļu izslēdzošo izteikumu autori ir žurnālisti vai redakcija, kas komentē notikumus vai citu avotu teikto.

Avīzē VS visbiežāk deleģitimējoši pieminēti krievvalodīgie/nelatvieši (38 gadījumi) nepilsoņi (14 gadījumi) un seksuālās minoritātes (13 gadījumi), kā arī NVO pārstāvji (7 gadījumi). Analizējot rakstu saturu, var secināt, ka **pieminot nelatviešus un nepilsoņus, VS nereti citē atsevišķus radikālu latviešu politiķu vai mediju izteikumus, kas vērsti pret šīm grupām, tādējādi cenšoties saviem lasītājiem radīt iespaidu par nevienlīdzīgo nelatviešu un nepilsoņu situāciju Latvijā.** Vienlaikus ar šīm publikācijām tiek pievērsta pārāk liela uzmanība dažu, Latvijas politiskajā vidē maznozīmīgu, bet radikāli noskaņotu politiķu pārlicībai (piemēram, A.Garda), neadekvāti novērtējot viņu vietu un ietekmi.

Grafiks nr. 34. Deleģitimējoši pieminētās sabiedrības grupas (VS).

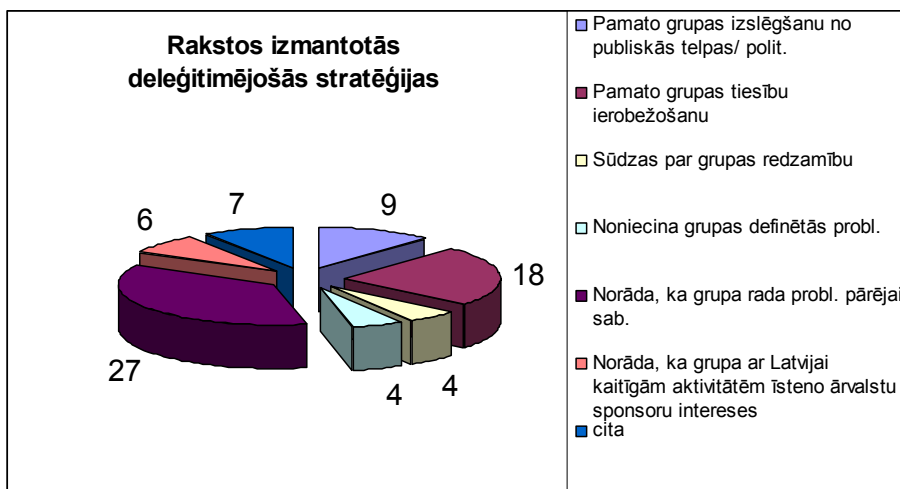
Rakstu temati

VS saturā visvairāk izslēdzošu tekstu atrodami publikācijās par valsts politiku attiecībā pret grupu (13 gadījumi), politiķu viedoklī (10 gadījumi), rakstos par neiecietību (9 gadījumi) un rakstos, kuros uzklauts ierēdņa viedoklis (7 gadījumi).

Tā kā lielākā daļa no deleģitimējošajiem rakstiem attiecas uz krievvalodīgajiem, būtiski izpētīt, par kādiem tematiem visbiežāk tiek rakstīts saistībā ar šo grupu. Tātad - dominē raksti, kas diskutē par valsts politiku attiecībā uz šo grupu (14 gadījumi), raksti, kuru saturā dominē politiķa viedoklis (10 gadījumi) un raksti par grupas aktivitātēm (7 gadījumi).

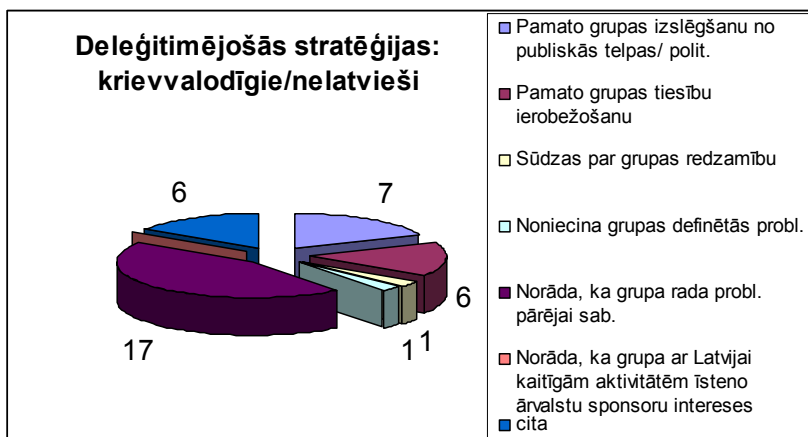
Izmantotās deleģitimācijas stratēģijas

Šajā laikrakstā, izslēdzot rakstos par nelatviešiem, nepilsoņiem un seksuālajām minoritātēm, visbiežāk izmantotas šādas stratēģijas: „norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (27 gadījumi) un „pamato grupas tiesību ierobežošanu” (18 gadījumi), arī „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas, politikas”- 9 gadījumi. Gadījumos, kad šīs stratēģijas tiek attiecinātas uz nelatviešu un nepilsoņu grupām, tās laikraksts izmanto šīs grupas pašmarginalizācijai, lai atkal un atkal uzsvērtu nelatviešu un nepilsoņu grupas neapmierinošo stāvokli un netaisnīgo valsts politiku attiecībā pret šīm grupām.

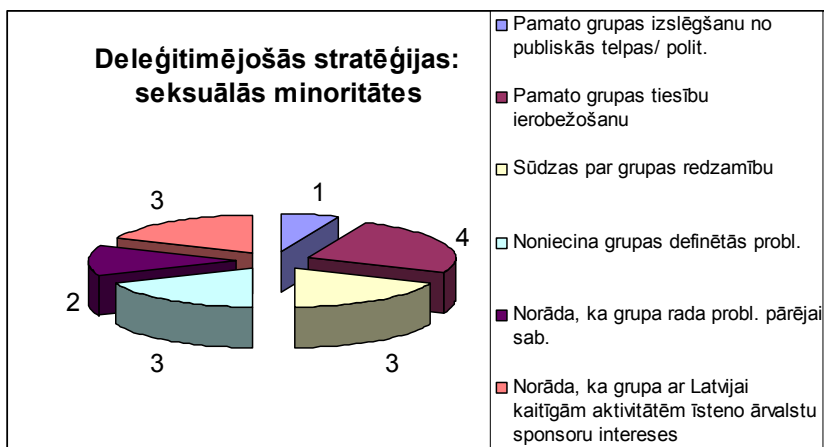
Grafiks nr. 35. Deleģitimējošās stratēģijas par visām grupām (VS).

Izvērtējot, kādas stratēģijas VS izmantojusi attiecībā pret krievvalodīgajiem/nelatviešiem, redzams, ka visvairāk norādīts, ka šī grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai” (17 gadījumi), atsevišķos rakstos izmatota stratēģija „pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas” (7 gadījumi), stratēģija ‘pamato grupas tiesību ierobežošanu (6 gadījumi) un citas stratēģijas – 6 gadījumi. Ar apzīmējumu „cita” lielākoties identificēta šī laikraksta piekoptā pašmarginalizācija, kas nozīmē dažādos veidos izrādītu krievvalodīgo tiesību ierobežojumu un nožēlojamo stāvokli, salīdzinot ar citām sabiedrības grupām. Runājot par krievvalodīgajiem, VS tiek izmantotas stratēģiju izpausmes "mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu un centieni asociēt grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību.

Grafiks nr. 36. Deleģitimējošās stratēģijas: krievvalodīgie/nelatvieši (VS).

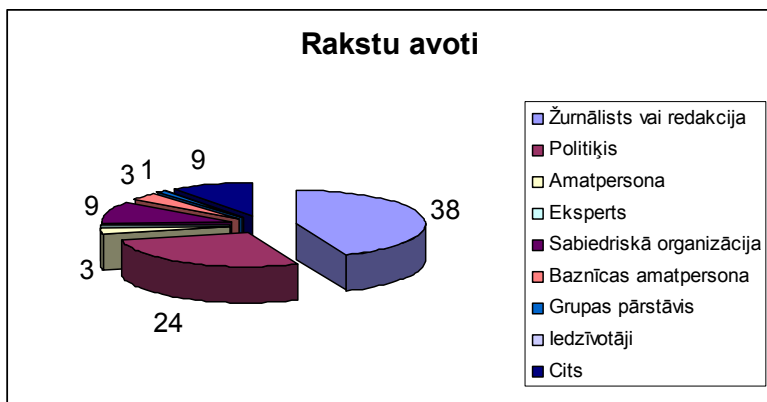
Rakstot par seksuālajām minoritātēm, VS izmanto šādas stratēģijas: „pamato grupas tiesību ierobežošanu (4 gadījumi), „sūdzas par grupas redzamību” (3 gadījumi), pamato grupas izslēgšanu” (3 gadījumi), „norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm īsteno ārvalstu sponsoru intereses (3 gadījumi). Runājot par seksuālajām minoritātēm, VS tiek izmantotas šādas stratēģijas izpausmes - rāda prasības pēc (minoritātes) tiesībām kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu un noliedz grupu definētās problēmas kā neeksistējošas, izdomātas.

Grafiks nr. 37. Deleģitimējošās stratēģijas: seksuālās minoritātes (VS).

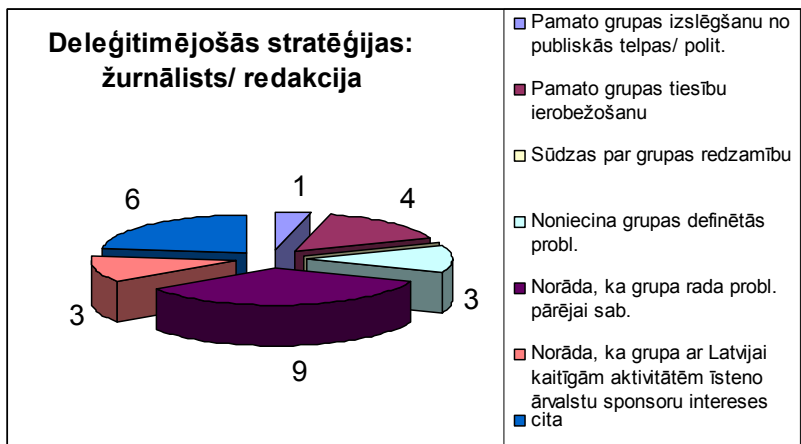
Rakstu avoti

Lielākoties deleģitimējošo rakstu avoti VS ir žurnālisti (38 gadījumi), politiķi (24 gadījumi), kā arī grupas pārstāvji (9 gadījumi) un sabiedrisko organizāciju pārstāvji (9 gadījumi).

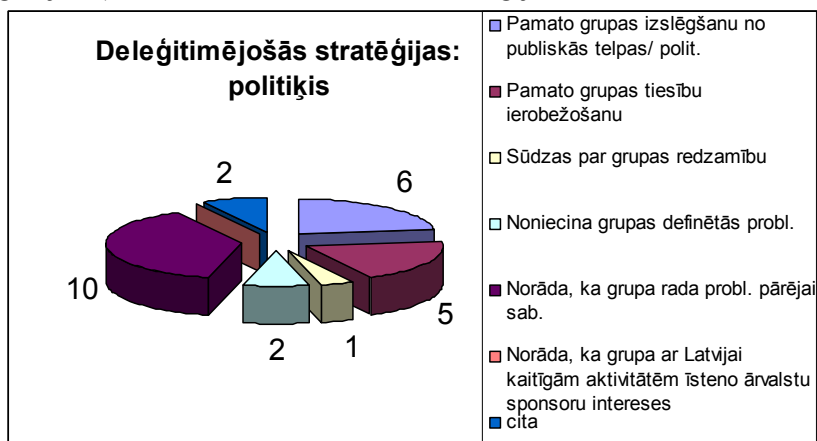
Grafiks nr. 38. Deleģitimējošo rakstu avoti (VS).

Izvērtējot, kādas izslēdzošas stratēģijas savos izteikumos izmanto VS žurnālisti, var redzēt, ka tie norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai (9 gadījumi), izmanto citu stratēģiju (6 gadījumi) vai pamato grupas tiesību ierobežošanu (4 gadījumi).

Grafiks nr. 39. Deleģitimējošās stratēģijas: žurnālists/redakcija (VS).

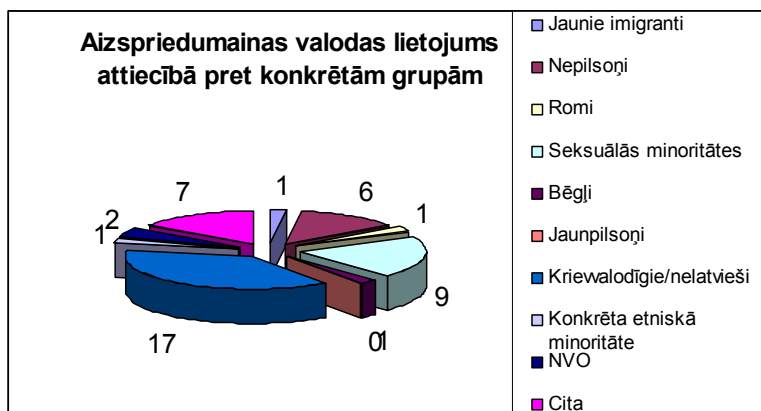
Analizējot deleģitimējošās stratēģijas, ko VS saturā realizējuši politiķi, var secināt, ka dominē vēlme norādīt, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai (10 gadījumi), tiek pamatota grupas izslēgšana no politikas (6 gadījumi), tiek pamatota grupas tiesību ierobežošana (5 gadījumi) un izmantotas dažas citas stratēģijas.

Grafiks nr. 40. Deleģitimējošās stratēģijas: politiķis (VS).

Neiecietīgas un aizspriedumainas valodas lietojums

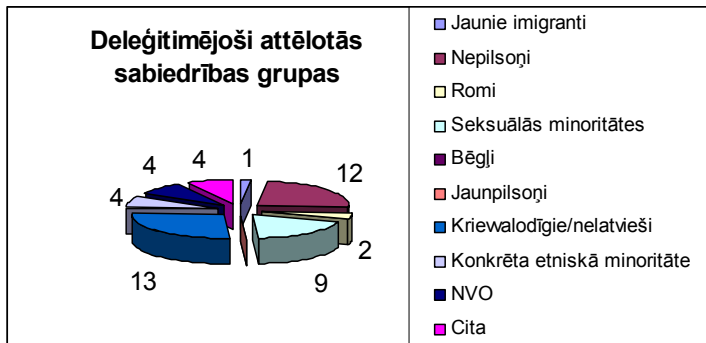
No 87 VS šim pētījumam atlasītajiem rakstiem 45 rakstos fiksēts neiecietīgas vai aizspriedumainas valodas lietojums. Lielākā daļa no tiem attiecas uz krievvalodīgajiem (17 gadījumi), seksuālajām minoritātēm (9 gadījumi), citām grupām – 7 gadījumi, nepilsoņiem – 6 gadījumi. Lai ilustrētu VS izmatotās valodas paraugus, minēti vairāki piemēri. Runājot par nepilsoņiem: „Фиолетовые”, „чужаки на латвийской земле”, „гражданские оккупанты, уроды, инородцы, колонисты”, par latviešiem - “соплеменники”, “титульное языковое чванство”, “национальная гордость великолатышей”, par nacionāli-patriotisko NVO pārstāvjiem - “нацики”, par ieslodzītajiem – “зеки”.

Grafiks nr. 41. Neiecietīgas valodas lietojums par noteiktām sabiedrības grupām (VS).

Čas

Pētījuma laikā laikrakstā Čas atlasīti 45 raksti, kuros identificētas kādu sabiedrības grupu izslēdzošas stratēģijas. Šajā avīzē visvairāk izslēdzošo materiālu veltīts krievvalodīgajiem (13 gadījumi), nepilsoņiem (12 gadījumi), seksuālajām minoritātēm (9 gadījumi), konkrētai etniskai minoritātei (4 gadījumi), nevalstisko organizāciju pārstāvjiem (4 gadījumi), citai grupai (4 gadījumi).

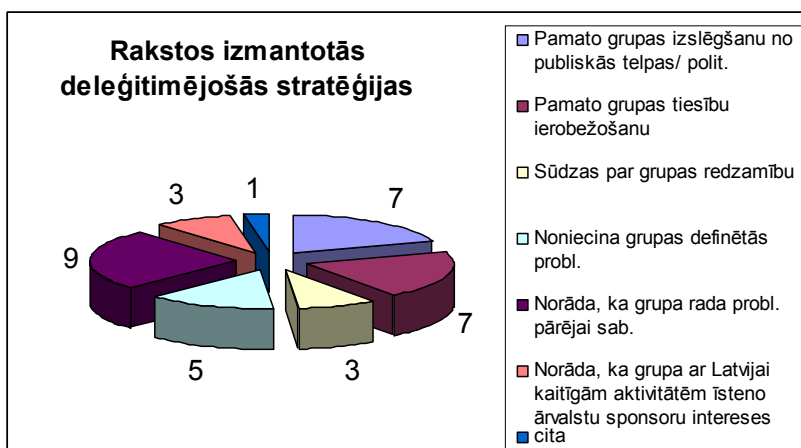
Grafiks nr. 42. Deleģitimējoši atspoguļotās sabiedrības grupas (Čas).

Rakstu temati

Čas visvairāk pievērsies valsts politikai attiecībā pret grupām (10 gadījumi) un grupas aktivitātēm (8 gadījumi), kā arī neiecietībai (8 gadījumi). Laikraksts ir rakstījis par personības iesaisti publiskajā telpā (4 gadījumi), ir atspoguļojis grupas pārstāvja dzīves stāstu (3 gadījumi), kā arī publicējis politiķa viedokli (3 gadījumi). Šajā laikrakstā ir pāris materiāli, kuros aprakstīta iecietība, NVO pārstāvja un ierēdņa viedoklis.

Izmantotās deleģitimācijas stratēģijas

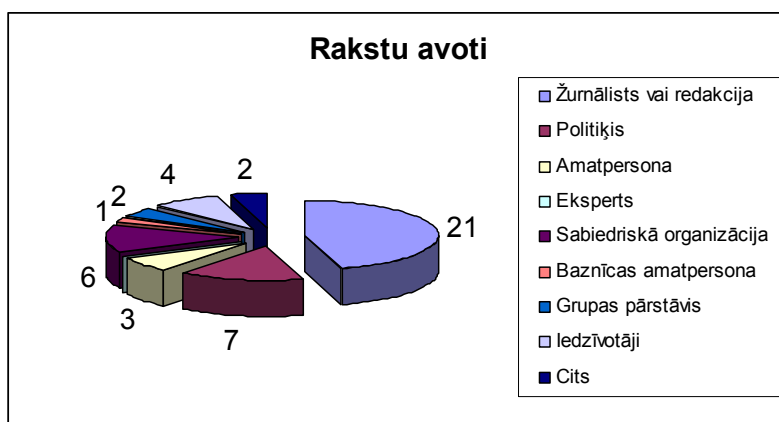
Avīze, rakstot par tajā visbiežāk izslēdzoši minētajām trīs sabiedrības grupām, norāda, ka kāda no tām rada problēmas pārējai sabiedrībai (9 gadījumi), pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas/politikas (7 gadījumi), pamato grupas tiesību ierobežošanu (7 gadījumi), kā arī noniecina grupas definētās problēmas (5 gadījumi).

Grafiks nr. 43. Deleģitimējošās stratēģijas (Čas).

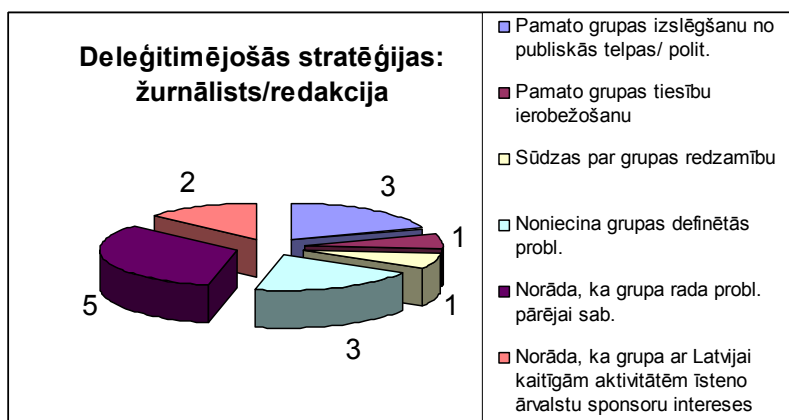
Rakstu avoti

Tajos laikrakstā Čas ievietotajos rakstos, kur pētījuma gaitā identificētas izslēdzošas stratēģijas, pārsvarā tās izmanto žurnālisti (21 gadījums), atsevišķos gadījumos – politiķi (7 gadījumi) vai sabiedrisko organizāciju pārstāvji (6 gadījumi), iedzīvotāji (4 gadījumi).

Grafiks nr. 44. Deleģitīmējošo rakstu avoti (Čas).

Žurnālisti laikrakstā Čas visbiežāk norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai – 5 gadījumi, noniecina grupas definētās problēmas - 3 gadījumi, pamato grupas izslēgšanu - 3 gadījumi, norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm realizē ārvalstu sponsoru intereses - 2 gadījumi, pamato grupas tiesību ierobežošanu - 1 gadījums, sūdzas par grupas redzamību, pārāk lielu aktivitāti - 1 gadījums.

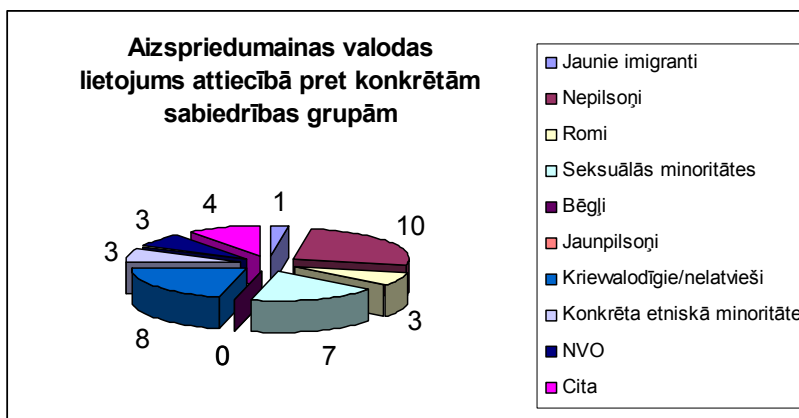

Grafiks nr. 45. Deleģitīmējošās stratēģijas: žurnālists/ redakcija (Čas).

Gadījumos, kad politiķi neiecietīgi izsakās par kādu sabiedrības grupu laikrakstā Čas, viņi pamato grupas izslēgšanu - 4 gadījumi, pamato grupas tiesību ierobežošanu - 3 gadījumi, sūdzas par grupas redzamību, pārāk lielu aktivitāti - 1 gadījums, norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai - 1 gadījums.

Neiecietīga un aizspriedumaina valoda

No 45 laikrakstā Čas pētījumam atlasītajiem rakstiem 39 materiālos fiksēts aizspriedumainas un neiecietīgas valodas lietojums. Visvairāk tas attiecināts uz nepilsoņiem (10 gadījumi), NVO pārstāvjiem (8 gadījumi), seksuālo minoritāšu pārstāvjiem (7 gadījumi).

Grafiks nr. 46. Neiecietīgas valodas lietojums par noteiktām grupām (Čas).

Homofobiskās runas piemēri Latvijas krievu medijos

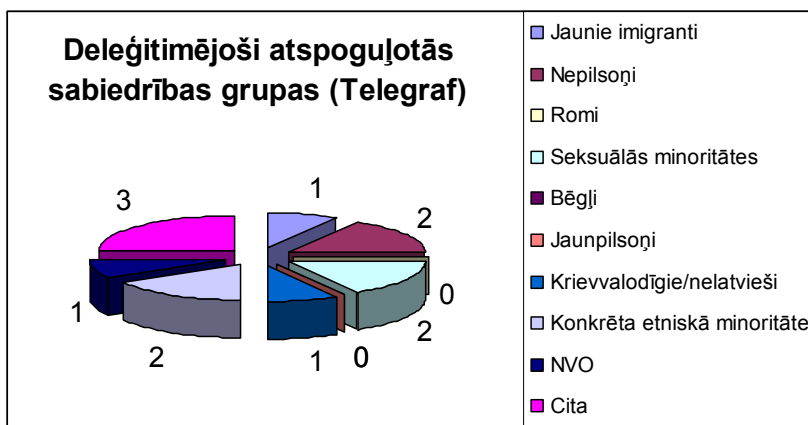
ir salīdzinoši bieži sastopami arī krievu medijos - laikrakstos *Vesti Sevodņa* un *Čas*:

‘Tātad Draudzības dienu idejiskā ievirze ir visai skaidri noteikta. Jautājumi, vai homoseksuālisms ir kaitīgs sabiedrībai, vai ar to var ‘inficēt’, netiek diskutēti. Tiesa gan, šie jautājumi vairāk uztrauc plašāku sabiedrību, nevis pašus ‘zilos’. (Čas, 17.05.2007.)’

Teikumu struktūra šajā piemērā ilustrē, kā, ignorējot vai noklusējot sabiedrībai jau pieejamu informāciju (starptautiskus dokumentus par diskriminācijas izskaušanu, pētnieku atzinumus), lasītājā tiek veicinātas šaubas par to, vai homoseksualitāte nav infekcija ar kuru var “inficēt” sabiedrību. Turklāt negatīvi iekrāsoto terminu un epitētu izvēle (‘homoseksuālisms’, nevis “homoseksualitāte”, kas ir neitrālāks termins; “zilie”) jau nodrošina zemtekstu pozitīvai atbildei uz jautājumu “vai homoseksuālisms ir kaitīgs”.

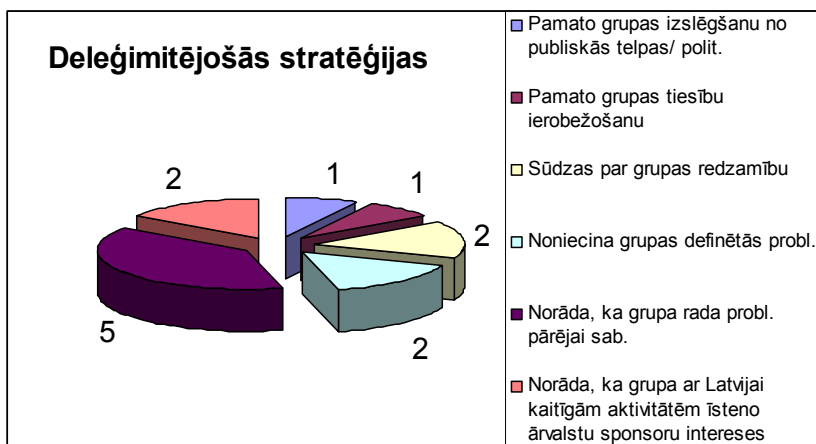
Telegraf

Pētījuma laikā laikrakstā Telegraf atlasīti 15 raksti, kuros identificētas izslēdzošas stratēģijas. Šajā avīzē deleģitimējoši rakstīti par konkrētām etniskām minoritātēm – 2 gadījumi, nepilsoņiem – 2 gadījumi, seksuālajām minoritātēm – 2 gadījumi, nevalstiskajām organizācijām 1 gadījums un jaunajiem imigrantiem - 1 gadījums, kā arī par citām grupām – 3 gadījumi.

Grafiks nr. 47. Sabiedrības grupas (Telegraf).

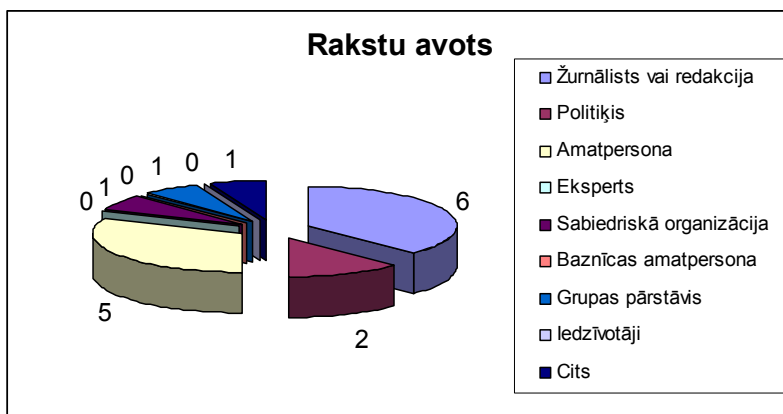
Laikraksta Telegraf pētījuma atlasītajos 15 materiālos dominē četras stratēģijas: norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai – 5 gadījumi, noniecina grupas definētās problēmas – 2 gadījumi, norāda, ka grupa ar Latvijai kaitīgām aktivitātēm realizē ārvalstu sponsoru intereses - 2 gadījumi, sūdzas par grupas redzamību - 2 gadījumi.

Grafiks nr. 48. Deleģitimējošās stratēģijas (Telegraf).

Telegraf izmanto kādas sabiedrības grupas izslēgšanu rakstos par sekojošiem tematiem: valsts politika attiecībā pret grupu - 5 gadījumi, grupas aktivitātes - 4 gadījumi, ierēdņa viedoklis - 3 gadījumi, politiķa viedoklis - 2 gadījumi, NVO pārstāvja viedoklis - 1 gadījums.

Tajos rakstos, kur identificētas kādu sabiedrības grupu izslēdzošas stratēģijas visbiežāk informāciju sniedzis vai viedokli izteicis žurnālists/redakcija - 6 gadījumi, amatpersona - 5 gadījumi, politiķis - 2 gadījumi.

Grafiks nr. 49. Deleģitīmējošo rakstu avoti (Telegraf).

II. Saeimas plenārsēžu debašu monitorings 2007.gada marts-decembris

Saeimas plenārsēžu debašu monitorings aptvēra:

1. Izslēdzošo (deleģitimējošo) stratēģiju izmantošanu attiecībā uz dažādām grupām (piemēram, imigranti, jaunieši)
2. Iekļaujošo (leģitimējošo) stratēģiju izmantošanu attiecībā uz dažādām grupām;
3. Deputātu nepiedienīgas valodas gadījumus – vulgārismus, personiskus apvainojumus, aizspriedumainus pieņēmumus.

Deleģitimējošo stratēģiju izmantošana attiecībā uz dažādām grupām

J.Dobelis: „Nu tagad viņš ir ķēries pie notāriem: „Nu tagad nepilsoņus stumsim iekšā notāros.” Ļoti skaisti! Mani tas sāk satraukt. Tie ir, tā teikt, tādi zvērīnāti tīkli. Ne pirmie tīkli Latvijā. Un, ja vēl tam visam pieliekam klāt mēģinājumu veselai rindai tautību dot minoritāšu valodas statusu, tad... iedomājieties, šitie nepilsoņi sēdēs visādās iestādēs, pieprasīs tiesības lietot savas valodas, pieprasīs lietot dokumentus savās valodās, un iedomājieties, kāds jūklis tad izveidosies! Es aicinu balsot pret šādiem savērīstiskiem mēģinājumiem.”” (deputāts J.Dobelis par priekšlikumu ļaut nepilsoņiem būt par notāriem)

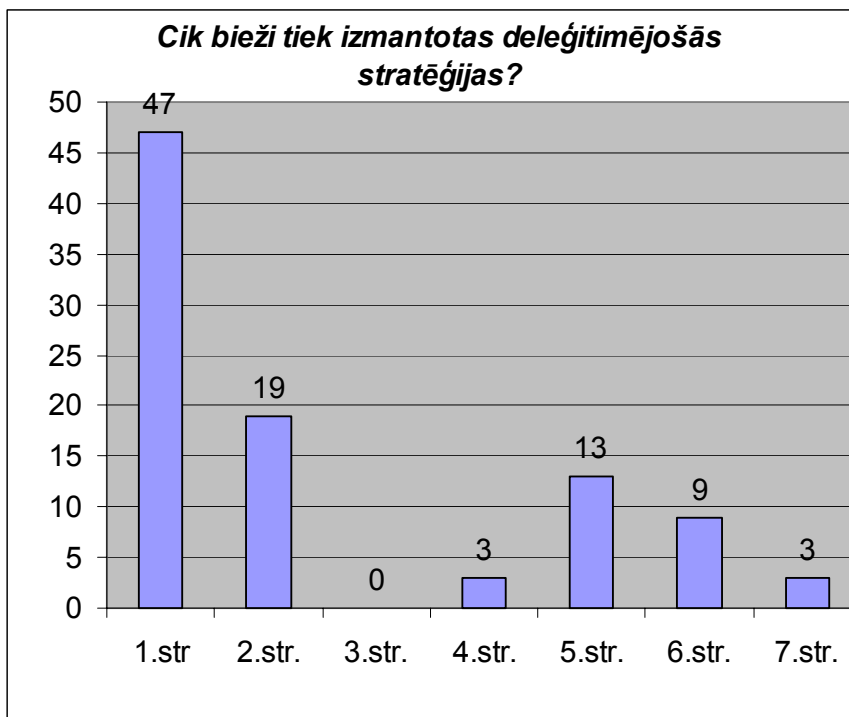
Šajā monitoringa sadaļā ar teksta analīzes palīdzību tika identificēti gadījumi, kad deputāti plenārsēžu laikā izmantoja izslēdzošās (deleģitimējošās) stratēģijas attiecībā uz dažādām sabiedrības grupām līdzīgi tam piemēram, kas citēts sadaļas sākumā.

Kopīgais katras stratēģijas izmantošanas gadījumu skaits norādīts grafikā nr.50. Grafiks rāda, ka **izteikti dominējošā izslēgšanas stratēģija, ko izmanto deputāti, runājot par atsevišķām sabiedrības grupām, pamato grupu izslēgšanu no sabiedriskās telpas un politikas.**

Proti – deputāts vairāk vai mazāk atklāti norāda, ka grupai nebūtu jāizvirza politiskas prasības vai nav jābūt sabiedriski aktīvai. Turklāt, kā rāda grafiks 1.2, izplatītāka argumentācija šajā gadījumā balstās uz kategorijām **"mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu.** Tā ir viena no klasiskām izslēgšanas stratēģijām poliskajā diskursā. Diskursīvu aktu (tekstu, izteikumu) mērķis šajā gadījumā ir nodrošināt konkrētu sociālu un politisku apstākļu (piemēram, sabiedrības dalīšanas ‘latviešos’ un ‘nelatviešos’) un runātajam vēlamu varas attiecību saglabāšanu.¹³

¹³ R. Wodak, R. de Cilia, M. Reisigl un K. Liebhardt. The Discursive Construction of National Identity. University of Edinburgh 1999, 8.

Otra visbiežāk konstatētā izslēdzošā stratēģija – deputāts pamato kādas grupas tiesību ierobežošanu vai arī to, kādēļ grupa nebūtu pelnījusi analogisku tiesību apmēru kā citas grupas.

1.stratēģija	Pamato grupas izslēgšanu no publiskas telpas/ politikas
2.stratēģija	Pamato grupas tiesību ierobežošanu/šaurāku tiesību apjomu salīdzinājumā ar citām grupām
3.stratēģija	Sūdzas par grupas redzamību/ pārāk lielu aktivitāti
4.stratēģija	Noniecina grupas definētās problēmas
5.stratēģija	Norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai
6.stratēģija	Norāda, ka grupas atrašanās Latvijā nav vēlama
7.stratēģija	Pašmarginalizācija

Grafiks nr. 50 Deleģitimējošo stratēģiju izmantošanas biežums plenārsēdēs.

Jāatzīmē, ka monitoringa otrajā pusgadā izslēdzošo stratēģiju izmantošanas skaits būtiski samazinājās. Ja 18 Saeimas plenārsēžu stenogrammās no 1.marta līdz jūnija beigām tika atrasti 76 stratēģiju izmantošanas gadījumi, tad Saeimas debašu monitorings no jūlija līdz decembrim (24 plenārsēdes) uzrādīja tikai 18 gadījumus. Tātad, **neskatoties uz lielāku plenārsēžu skaitu, kopējais izmantotās izslēdzošās retorikas gadījumu skaits 2007. gada otrajā pusgadā būtiski samazinājās.**

Šobrīd ir grūti rast pārliecinošu skaidrojumu, vai strauja neiecietīgas runas ierobežošana Saeimā ir tikai nejaušība vai deputātu attieksmes maiņa. Iespējams, ka skaidrojums būtu meklējams vienā vai vairākos no šiem apstākļiem:

- 1) Mazāks Saeimas debašu apjoms – salīdzinājumā ar 2007.gada 1.pusgadu bija vairāk tādu plenārsēžu, kur Saeimas deputāti debatēs vai nu nepiedalījās vai piedalījās ļoti minimāli;
- 2) Mazāks likumprojektu skaits, kas skar grupu tiesības – piemēram, otrajā pusgadā likumprojektu, kas attiecas uz kādas konkrētas grupas tiesībām vai pulcēšanās un vārda brīvību bija nedaudz mazāk (25), nekā pirmajā pusgadā (40). Tomēr šī

proporcija pati par sevi nespēj izskaidrot, kādēļ izslēdzotās retorikas gadījumu skaits saruka vairāk nekā četras reizes;

- 3) 2007.gada pirmais pusgads bija īpašs ar to, ka tajā tika izskatīti īpaši kontroversāli likumprojekti (neatkarīgi no to skaita) – piemēram, jautājums par pašvaldību vēlēšanu tiesību piešķiršanu nepilsoņiem vai par ierobežojumiem pulcēšanās brīvībai;
- 4) Mainījusies debašu kultūra – atšķirībā no 2007.gada pirmā pusgada ievērojami mazāk bija gadījumu, kad notika izvērstas vārdu cīņas starp Saeimas partijām. Ne katrs jautājums, kas deputātiem vēl pirmajā pusgadā būtu šķitis apspriešanas (“cīņas”) vērts, izraisīja tik lielu interesi arī otrajā pusgadā – taču nav skaidrs, vai šis salīdzinošais “apātiskums” ir skaidrojams ar attieksmes maiņu.
- 5) Izslēdzotās retorikas Saeimā bieži izmanto salīdzinoši šauri deputātu skaits, tādēļ ja kāds no viņiem pārstāj tās izmantot vai debatēs piedalās daudz retāk, tad monitorings gandrīz neizbēgami fiksē kopējās izslēdzotās retorikas samazināšanos. Piemēram, 2007.gada otrajā pusgadā Saeimas debatēs daudz mazāk piedalījās Visvaldis Lācis un viņa runās vairs netika konstatētas deleģitimējošas stratēģijas.

Biežāk konstatēto stratēģiju spektrs mainījās maz: arī otrajā pusgadā visbiežāk deputāti lika sabiedrības grupām vai to pārstāvjiem saprast, ka tām nav vietas politikā, ka tām ir jābūt šauram tiesību apjomam un ka grupas rada problēmas.

Tabula nr.1 vispārinātā veidā parāda argumentāciju, kā deputāti mēdz pamatot, kādēļ, piemēram, kādai sabiedrības grupai būtu jāatturas no iesaistīšanās politikā. Kā redzams, argumentu sadalījums nav vienlīdzīgs – piemēram, deputāti daudz biežāk ir gatavi publiski paust, ka līdzvērtīgu tiesību piešķiršana grupai apdraud pārējo sabiedrību, nekā norādīt, ka grupai nav vietas politikā tādēļ, ka tai ir kādas iekšējas nepilnvērtības (kas, teiksim, neļautu politikā sekmīgi darboties).

Tabula nr. 1. Deleģitimējošas stratēģijas un apakšstratēģijas (argumentācijas): gadījumu skaits.

Stratēģija	Veids	Gadījumu skaits
1. Pamato grupas izslēgšanu no publiskās telpas/ politikas		47
	a) "mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu	32
	b) asociē grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību	8
	c) rāda prasības paplašināt minoritātes tiesības kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu	3
	e) norāda uz grupas iekšējo/ mentālu nepilnvērtību kā uz izslēgšanas pamatu	1
	f) norāda uz grupas it kā radīto apdraudējumu tautas/ valsts pastāvēšanai	3
2. Pamato grupas tiesību ierobežošanu		19
	a) "mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu	1
	b) asociē grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību	2
	c) rāda prasības paplašināt minoritātes tiesības kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu	2
	f) norāda uz grupas it kā radīto apdraudējumu tautas/ valsts pastāvēšanai	2
	g) norāda, ka grupa "nav pelnījusi" attiecīgās tiesības	12

3. Sūdzas par grupas redzamību/ pārāk lielu aktivitāti		0
4. Noniecina grupas definētās problēmas		3
	c) rāda prasības paplašināt minoritātes tiesības kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu	1
	d) noliedz grupu definētās problēmas kā neeksistējošas, izdomātas	1
	l) Citas taktikas	1
5. Norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai		13
	b) asociē grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību	9
	c) rāda prasības paplašināt minoritātes tiesības kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu	2
	e) norāda uz grupas iekšējo/ mentālu nepilnvērtību kā uz izslēgšanas pamatu	0
	h) norāda uz grupas radītajām izmaksām nodokļu maksātājiem	2
6. Norāda, ka grupas atrašanās Latvijā nav vēlama		9
7. Pašmarginalizācija		3

Tabula Nr.2 ar piemēru palīdzību ilustrē izplatītākos no deputātu izmantotajiem argumentiem, norādot arī to, par kurām sabiedrības grupām šādi tiek runāts.

Piemēram, argumentācija “mēs un viņi”, runājot par politiku kā par “mūsu” lietu var izpausties šādi: deputāts aizrāda latviešu tautības deputātiem (vai latviešiem vispār), ka ir aktīvāk jāuzstāj uz savu tiesību/iespēju nostiprināšanu (uz nelatviešu rēķina) vai norāda, ka būtu nepieļaujami, ja latviešu tautības pašvaldību deputātus ievēlētu jaunie imigranti no Krievijas.

'Mēs' un 'viņi'

Atsauces un dažu Latvijas pilsoņu un iedzīvotāju 'svešo' dabu, un viņu atšķirību no 'tautas', kaut gan viņi desmitgadēm vai paaudzēm ilgi dzīvo Latvijā, grauj viņu pilsoniskās līdzdalības leģitimitāti. Šāda veida deleģitimējošās stratēģijas runā par 'mums' un 'viņiem', veidojot divu skaidri definētu, savstarpēji naidīgu nometņu ilūziju, kur katrai 'nometnei' ir savi mērķi un vērtības, kas nav savienojamas ar otras 'nometnes' vērtībām.

Sekojošs citāts no debatēm par priekšlikumu aizliegt pašvaldību vēlēšanās pieteikt personas, kas nepietiekami pārvalda latviešu valodu, ilustrē veidu, kā tiek konstruētas 'divu nometņu' stratēģijas:

"[...] Un šinī brīdī, ja latviešu tautības Saeimas deputāts neatbalsta šādu priekšlikumu, tad man tiešām rodas jautājums: „Kāda ir viņa pamattautība, un kāda ir viņa paša pamatvaloda?” Es aicinu balsot! Par to, ka šeit šis grupējums neatbalstīs šo priekšlikumu, par to nav ko brīnīties, jo tā ir viņu cīņas metode, bet kāpēc mēs negribam atbalstīt paši savu valodu, tiesības un pienākumu lietot savu valodu vismaz tur, kur tas ir noteikti nepieciešams? Es ļoti aicinu jebkuru Saeimas latviešu deputātu atbalstīt mūsu priekšlikumu.” (J.Dobelis(TB/LNNK frakcija) 2007.gada 26.aprīļa plenārsēdē) Oponenta izslēgšana pēc etniskās pazīmes nav reta parādība Saeimā, tomēr arī citu (ne-etnisku) grupu leģitimitāte var tikt apšaubīta pēc līdzīga principa. Piemērs no cita deputāta runas ilustrē, ka arī NVO un pilsonisko sabiedrību kā grupu var pozicionēt kā bīstamus svešiniekus, kas apdraud hipotētisku grupu, ko apraksta ar vārdu 'mēs':

"Tomēr vienlaikus mēs nevaram izlikties nemanām acīm redzamo, proti, ka dažas interešu grupas var saņemt no sponsoriem Latvijas apstākļiem neierobežotu finansējumu... Tā ir neslēpta vēlme, vicinot nevalstisko organizāciju karogu, tautas ievēlētus priekšstāvjus pakļaut pašapmierinātu manipulatoru grupiņas miglainiem mērķiem. Mēs nedrīkstam aizmirst, ka demokrātiskā valstī nekas nedrīkst aizstāt Satversmes noteikto parlamenta likumdošanas varu [...] ." (I.Emsis (ZZS frakcija) 2007.gada 4.maija plenārsēdē) Lai diskreditētu oponentus vai grupas, ko runātājs uzskata par nevēlamām, viņus apraksta kā svešus spēkus, kam ir pieeja neidentificētiem, bet bezgalīgiem resursiem, un kas tiecas pēc neskaidriem un bīstamiem mērķiem.

Tabula nr. 2 Cik bieži tiek izmantotas atsevišķas apakšstratēģijas un uz kurām grupām tās tiek attiecinātas?

Veids	Gadījumu skaits	Grupas, uz kurām tiek attiecināts
a) "mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu	33	Nepilsoņi, nelatvieši, jauncilvēki, jaunie imigranti, seksuālās minoritātes, NVO un pilsoniskās aktivitātes
P.Tabūns (TB/LNNK frakcija): " [...] Pavisam nesen Buhvalovs un Pliners izplatīja presē paziņojumu, kurā atkal pauž nožēlu un faktiski mums draud ar zināmiem notikumiem, kuri pirms dažiem gadiem te risinājās, - ar skolēnu, vecāku protesta akcijām visdažādākajam... Un tas ir ārkārtīgi nopietni. Tāpēc es aicinu jūs, cienījamie kolēģi, būt sevišķi modriem šeit, Saeimā, un arī sabiedrībā, jo šī sērga diemžēl pārņem arī dažas latviskās partijas. Jo gūst atbalstu. Gūst atbalstu! Un tas ir nožēlojami, tas ir vienkārši šausmīgi."		
b) Asociē grupu kā kopumā nelabvēlīgu parādību	19	Nelatvieši, NVO un pilsoniskās aktivitātes, nepilsoņi, denacionalizēto namu īrnieki,

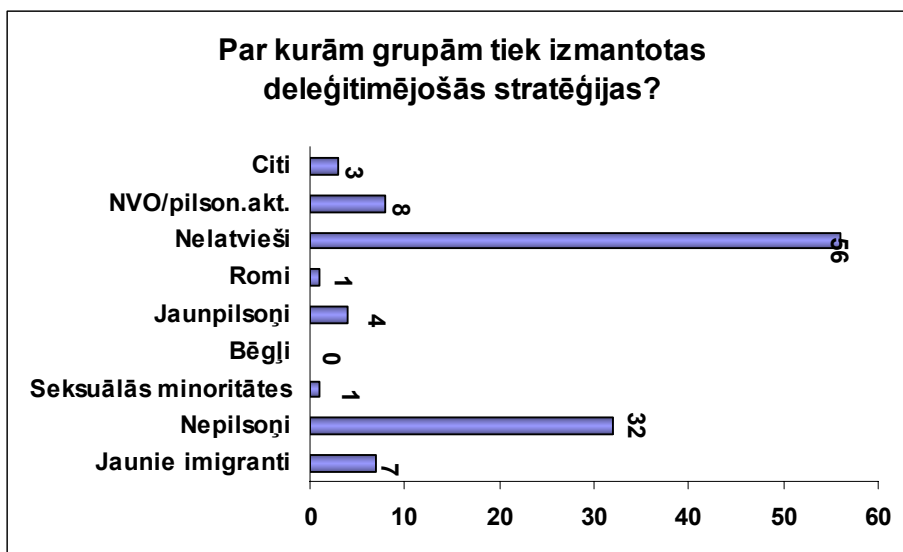
		tūristi
<p>J.Dobelis (TB/LNNK frakcija) <i>[par ieroču turēšanas tiesībām nepilsoņiem]</i>: “Taču tam, kas paņem ieroci rokās un kas to lieto, vajadzētu šād un tad atcerēties, ka ierocis kādreiz arī izšauj. Un, ja kāds izšauj uz kādu citu, tad var cerēt un sagaidīt, ka dabūs tādu pašu šāvieni arī pretim. Un tāpēc ir šādos gadījumos īpaši bīstami runāt par tādiem cilvēkiem, kuriem nav nekādu patriotisku jūtu attieksmē pret Latviju un kuriem nav nekādas pienākuma apziņas, kuri mierīgi slēpjas aiz kaut kādiem saukļiem.”</p>		
c) rāda prasības paplašināt minoritātes tiesības kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu	8	Nelatvieši, nepilsoņi, jaunie imigranti, jaunpilsoņi
<p>V.Lācis (ZZS frakcija): "Tā vispār ir godīga lieta - atgriezies savā Tēvzemē! Šinī gadījumā izņēmums ir varbūt Īrija un mūsu katastrofālais stāvoklis. Taču, vispār ņemot, tas cilvēks, kurš bēg no savas Tēvzemes, manā skatījumā, nekādu cieņu nepelna. Es domāju, ka TB/LNNK priekšlikums visādā ziņā ir atbalstāms, un arī mani uztrauc šī vienaldzība, ko es redzu šajā zālē. Ja tas tā notiks - un es to atkārtoju jau otru reizi savas neilgās darbības laikā šajā Saeimā - tad šis kreisais spārns pavirzīsies uz vidu. Noteikti! Noteikti tas tā būs. Es aicinu atbalstīt TB/LNNK priekšlikumu par repatriāciju - par okupācijas varas ieviesto svešautiešu repatriāciju uz viņu dzimteni."</p>		
d) noliedz grupu definētās problēmas kā neeksistējošas, izdomātas	1	Nepilsoņi, nelatvieši
<p>V.Lācis (ZZS frakcija): “Kādas tad ir šīs starptautisko tiesību normas? Pašreizējā stāvoklī nekas nav mainījies. Proti, 1985.gadā ANO Ģenerālā Asambleja pēc ilgstošām starptautisko tiesību ekspertu veiktām pārbaudēm pieņēma paskaidrojumu, kurš saucas „To cilvēku tiesības, kas nav tās valsts pilsoņi, kurā viņi atrodas”. Tādi ir vairākums no Latvijas krieviem un tā sauktajiem krievvalodīgajiem. Tur taču ir skaidri pateikts, ka jums nedrīkst būt tiesības prasīt kaut kādas privilēģijas un ka jums ir jāpiemērojas pamatnācijai - jāciena tās kultūra, valoda un tā tālāk. Viss tur ir skaidri pateikts! Taču jūs nekaunīgi - tiešām nekaunīgi, kolēģi! - katrā nākamajā reizē atkal uzbāžaties ar neesošām cilvēktiesībām.</p>		
e) norāda uz grupas iekšējo/ mentālu nepilnvērtību kā uz izslēgšanas pamatu	1	Vecāka gadagājuma cilvēki
<p>I.Līdaka (ZZS frakcija): "Un vēl. Ja vajag izvēlēties mašīnu, tad no divām vienlīdz komfortablām, ātrām un tādām, kas ir par vienādu cenu, es noteikti izvēlēšos jaunāko, jo tā ilgāk kalpos un katrs ieguldījums tās remontā būs tā vērts. Jo cilvēks jaunāks, jo tam vieglāk sākt dzīvi no jauna. Jā, jo Valsts prezidentam jau jāsāk būs dzīve no jauna: jāmaina būs dzīves ritms, ieradumi, un arī būs jāmacās."</p>		
f) norāda uz grupas it kā radīto apdraudējumu tautas/ valsts pastāvēšanai	5	Nepilsoņi, nelatvieši
<p>P.Tabūns (TB/LNNK frakcija): “Jauns rusifikācijas vilnis Latvijā ir sācies. Un tas draud vēl vairāk... Vēl vairāk, draugi mīļie! Jo tas, kas pašlaik tiek kaldināts ar tūkstošiem viesstrādnieku, desmitiem tūkstošu viesstrādnieku iebraukšanu no bijušās Padomju Savienības, - tas nav nekas cits kā kārtējais rusifikācijas vilnis, kas draud Latvijai. Es domāju, ka Latvijā sen ir nobriedusi situācija, ka nepieciešamas izmaiņas Valsts valodas likumā. Nepieciešamas izmaiņas, lai stiprinātu latviešu valodas pozīcijas. Lūk, par ko mums nāktos domāt un debatēt ļoti nopietni! “</p>		
g) norāda, ka grupa "nav pelnījusi" attiecīgās tiesības	9 (12)	Nepilsoņi, jaunie imigranti, jaunpilsoņi, nelatvieši
<p>J.Dalbiņš (Tautas partijas frakcija): “Cik es atceros, jautājums par nepilsoņiem nepieciešamajām tiesībām ir mūsu komisijā skats vairākkārt un aplūkots vienmēr vienā un tajā pašā griezumā. Un man ir jautājums: ja vēlas izmantot tās tiesības, kas ir dotas mūsu valsts pilsoņiem, - iegūt tiesības nēsāt ieročus, tirgoties ar tiem, veidot to kolekcijas -, kāpēc nevēlas kļūt par mūsu valsts pilsoņiem? Laikam jau iesniedzēji vienkārši nevēlas atbildēt uz šo jautājumu. Es gribu šo situāciju salīdzināt ar to, kāda ir sportā: tad, ja kāds, kurš nav mūsu valsts pilsonis, vēlas aizstāvēt mūsu valsts godu Olimpiskajās spēlēs vai kādās citās starptautiskās sacensībās, viņam par tādu ir jāklūst, jo tādi ir nosacījumi, kurus izvirza pasaules sporta sabiedrības noteikumi. Kāda šeit ir atšķirība? Es to nekādi nevaru saskatīt.</p>		
h) Norāda uz grupas radītajām izmaksām nodokļu maksātājiem	2	Jaunie imigranti, nelatvieši

V.Lācis (ZZS frakcija): "[...] Kā mēs zinām, tagad arī ļoti liberālā Nīderlandes valdība ir pieņēmusi noteikumus imigrantiem, kuri ierodas Nīderlandē ar atļauju. Es vēlreiz uzsveru: viņiem vispirms ir jāsamaksā zināma naudas summa, turklāt diezgan ievērojama summa, par šo iebraukšanu, un viņiem jau pēc ierašanās zināmā līmenī ir jāmaksā valsts valoda. Tātad, Plinera kungs, jūsu teiktais, ka krievu tautības bezdarbniekiem tiek izšķērdētas milzīgas summas... Es jums piekrišu, ka šīs summas nav jātērē. "		
I) Citas taktikas	1	Romi
V.Buzajevs (PCTVL frakcija): " Varētu likties, ka Latvijā pastāvošā masu bezpilsonība un krievvalodīgās kopienas pārstāvju diskriminācija, kas eksistē jau ilgāk nekā 15 gadus, - tās ir lietas, kuras pelna daudz vairāk uzmanības. Taču, uz tām raugoties, izglītotā Eiropa piever acis, dodot priekšroku vienīgi čigānu minoritātes bēdīgā stāvokļa apsekošanai Austrumeiropas valstīs. "		
j) Norāda, ka grupas atrašanās Latvijā nav vēlama	9	Nelatvieši, nepilsoņi, imigranti
V.Buzajevs (PCTVL frakcija): "Cienījamais Prezidi! Godātie klātesošie biedri! Šodien mums atkal piedāvā paplašināt ierobežoto padomju karaspēka kontingentu Afganistānā... Piedodiet, dāmas un kungi, es kļūdījos - Latvijas karaspēka! Arī lēmumu šodien pieņem nevis PSKP CK Politbirojs, bet gan brīvi ievēlēja Latvijas Republikas Saeima, un tāpēc es ceru, ka šeit notiks diskusija un pavisam nevienprātīga balsošana, lai gan patiesībā, tāpat kā toreiz - 1979.gadā, lēmums par Latvijas puīšu likteni, kā arī par afgāņu sieviešu un bērnu likteni, jau ir pieņemts, un to neesam pieņēmuši mēs. (No zāles dep. J.Dobelis: „Nepilsoņus uz Afganistānu!”)		
k) Pašmarginalizācija	3	Nelatvieši, nepilsoņi
V.Buzajevs (PCTVL frakcija): " 21.gadsimtā uz katru Latvijas pilsoni, bez šaubām, iznāk mazāk vergu, nekā 21.gadsimtā pirms mūsu ēras tas bija attiecībā uz vienu brīvo Ēģiptes iedzīvotāju. Bet 60 procentiem Liepājas krievu iedzīvotāju ir tādas pašas tiesības vēlēties pilsētas mēru, kādas tās bija pirms 4000 gadu piramīdas celtniekiem attiecībā uz sava vakara vēlēšanām. Un viņiem to ir tikpat daudz, cik Salaspils koncentrācijas nometnē ieslodzītajiem - ievēlēt savu uzraugu. [...] Materiālos jūs būtu redzējuši attiecīgo tabulu. Tur jūs būtu redzējuši arī Latvijai adresētas starptautiskas rekomendācijas par nepilsoņu pielaišanu balsošanai vietējās vēlēšanās. No šiem materiāliem izriet, ka Latvija paliek par vienu no tādām pasaules valstīm, kas līdzinās senajai vergturu Ēģiptei vai Salaspils koncentrācijas nometnei. "		

Grafiks Nr.51 rāda grupas, pret kurām visbiežāk tiek vērstas deputātu izmantotās izslēdzošās stratēģijas. Kā redzams, lielākoties tās attiecas tikai uz vienu grupu – nelatviešiem. Tas liecina par spēcīgu nacionālisma diskursu Saeimā, ko apstiprina arī tas, ka visbiežāk no Saeimā pārstāvētajām partijām izslēdzošās stratēģijas izmanto partijas TB/ LNNK un ZZS.

Tas, ka Saeimas politiskais diskurss ir tendēts uz nelatviešu izslēgšanu no publiskās telpas un politikas, ir bīstama tendence, jo tā ir pretrunā ar valsts konstitucionālajiem pamatiem. Saskaņā ar Satversmi vara Latvijā pieder visiem pilsoņiem, un visi pilsoņi ir līdztiesīgi, neatkarīgi no viņu tautības.

2007.gada otrajā pusgadā pret nelatviešiem vērsto izslēdzošo stratēģiju skaits gan būtiski samazinājās (6 gadījumi), taču pieauga pret nepilsoņiem, jaunajiem imigrantiem un NVO vērstu stratēģiju īpatsvars.

Grafiks nr. 51. Grupas, pret kurām tika vērstas izslēdzošās stratēģijas.

Raksturīgākie deputātu izslēdzošās retorikas piemēri par dažādām sabiedrības grupām ir šādi:

Par nelatviešiem:

- apgalvojums, ka liela daļa nelatviešu “nīst šo zemi, nīst latviešus, bet dzīvo šeit”;
- pārmēti latviešu deputātiem (un latviešu tautai kopumā), ka tie nepietiekami asi iebilst pret nelatviešu centieniem politiskajā dienas kārtībā izvirzīt sev aktuālās problēmas;
- Latvijas nelatviešu salīdzināšana ar Igaunijas nelatviešiem, argumentējot, ka nelatviešus ir viegli uzkūdit un tāpēc jādod viņiem iespēja brīvprātīgi pārcelties uz dzīvi Krievijā;
- argumentācija, ka nepilsonim, atšķirībā no Eiropas Savienības pilsoņa, nebūtu jāpiešķir pašvaldību vēlēšanu tiesības, jo ES pilsonis nerunā krieviski;
- pārmēti nelatviešiem par to, ka viņi sev prasa “privilēģijas”;
- pārmēti nelatviešus pārstāvošajiem deputātiem, ka viņi Saeimas plenārsēdēs runā par jautājumiem, kas latviešu deputātus neinteresē;
- arguments, ka valsts valodas prasības Saeimā ir vēl vairāk jāpastiprina, jo pretējā gadījumā Latvija “grims krieviskumā”;
- aicinājums nelatviešu deputātiem doties “uz saviem Urāliem”, nevis iesniegt priekšlikumus Saeimai;
- arguments, ka nelatviešu deputātu iesniegtie priekšlikumi nav ņemami nopietni, jo viņi nav ar savu rīcību pierādījuši, ka ir “Latvijas patrioti un latviešu tautas atbalstītāji”;
- arguments, ka nacionāli patriotiskajai audzināšanai ir jāpievēršas tādēļ, ka Igaunijas pieminekļu skandāls pierādīja, ka lojalitāte pret Igaunijas valsti un Igaunijai dārgām vērtībām bijis tikai šķitums.

Nepilsoņiem:

- arguments, ka nepilsoņu intereses pārstāvošie deputāti “dara visu, lai uzbruktu Latvijas neatkarībai, Latvijas Satversmei, Latvijas likumiem.”

- raksturo deputātu iesniegtos priekšlikumus par nepilsoņu tiesību paplašināšanu “par slimīgu tieksmi”;
- arguments, ka deputātu iniciatīva piešķirt pašvaldību vēlēšanu tiesības nepilsoņiem patiesībā ir jautājums par to, “pārņemt vai nepārņemt krieviem Latvijā varu”;
- arguments, ka nepilsoņi nav vienlīdzīgas tiesības pelnījuši, jo atšķirībā no pilsoņiem nav gatavi aizstāvēt valsti ar ieročiem rokās;
- arguments, ka “latviešu partiju” politiķiem ir jābūt vienotiem;
- pārmetumi “latviešu partiju” deputātiem ar to, ka viņi publiski aizstāv idejas, kas paplašinātu nepilsoņu tiesības;
- arguments, ka nepilsoņiem pašvaldību vēlēšanu tiesības nav jāpiešķir tādēļ, ka tas būtu traucējis Rīgā īstenot skolu reformu un pieņemt citus politiskus lēmumus;
- pārmetumi nepilsoņiem par to, ka viņi sev prasa “privilēģijas”;
- arguments, ka nepilsoņiem būtu jāklusē, jo citas valsts pret šo sabiedrības grupu būtu izturējušās daudz radikālāk;
- arguments, ka nepilsoņiem nevar piešķirt tiesības turēt ieroci, jo viņiem nav pienākuma sajūtas ;
- arguments, ka latviešu deputātiem būtu “jānoliek vietā” nelatviešu deputāti, salīdzinot nelatviešu deputātus ar pelēm uz galda, kurām latviešu deputāti ir ļāvuši tur atrasties, bet tagad viņi “jūtas kā saimnieces.”

Jaunajiem imigrantiem:

- Arguments, ka “cilvēks, kurš bēg no savas Tēvzemes, nekādu cieņu nepelna.”
- Iebildums pret normu, kas paredz pašvaldību vēlēšanu tiesības piešķirt katram, kas pašvaldībā nodzīvojis 3 gadus, to argumentējot ar to, ka nav iedomājams, ka latviešu tautības deputātam būtu jāpasakās par atrašanos pilsētas mēra krēslā kādam Krievijas pilsonim;
- arguments, ka Krievijas pilsoņi, kuri Latvijā ir nodzīvojuši piecus gadus, nav pelnījuši vēlēšanu tiesības, ir pamatīgi riebekļi, kas “varbūt šeit tikai spiego visu laiku.”
- Norāda, ka viesstrādnieku iebraukšana ir jauns rusifikācijas vilnis.

NVO un politiski aktīvajiem pilsoņiem:

- arguments, ka dažas interešu grupas, saņemot finansējumu no ārvalstīm, manipulē ar sabiedrības domu, uzspiež valsts politikas darba kārtībai viltus problēmas un pilnīgi normālus procesus padara par kaut ko amorālu. Norāde, ka šāda rīcība nav leģitīma;
- apzīmē piketus, kas bija vērsti pret izglītības reformu, par nenormāliem un neeiropiešiem;
- noniecina denacionalizēto namu īrnieka piketa nozīmi, norādot, ka tajā ir dzirdēti krievu lamuvārdi un no tā secinot, ka tā ir “sirds uztaisīšana, nevis kaut kas nopietns”;
- noniecina denacionalizēto namu īrnieka piketa nozīmi, norādot, ka “faktiski daļa cilvēku, kas tur stāv, ir tādi, kuriem vispār nekas neinteresē, izņemot vienu – radīt nekārtības”;
- apzīmē sabiedrības viļņošanos par “milzīgu patvaļu dažādu uzskatu paušanā, kas bieži vien ir nevalstiski, bieži vien pat pretvalstiski”;

- arguments, ka sabiedriskās aktivitātes ir nožēlojamas, jo tām esot vieni un tie paši režisori, to priekšā – vienas un tās pašas sabiedriskās organizācijas, kas liecinot par to, ka sabiedrība tiekot speciāli tracināta.

Jaunpilsoņiem:

- argumentācija, ka jaunpilsoņi patiesībā ir nevēlama parādība, jo naturalizācijas eksāmeni neliek viņiem pietiekami labā līmenī iemācīties latviešu valodu;
- arguments, ka naturalizācijas prasības ir pārāk zemas, un tikai tas, ka tik maz cilvēku vēlas kārtot eksāmenu, ir Latvijas “glābiņš”. Tādēļ būtu jāmaina Pilsonības likums;
- Netieša jaunpilsoņu nonicināšana, pasakot, ka liels kaitējums nav no tā, ja pilsonību iegūst cilvēks, kurš neatceras Latvijas himnu, bet atceras PSRS himnu.

Citām grupām:

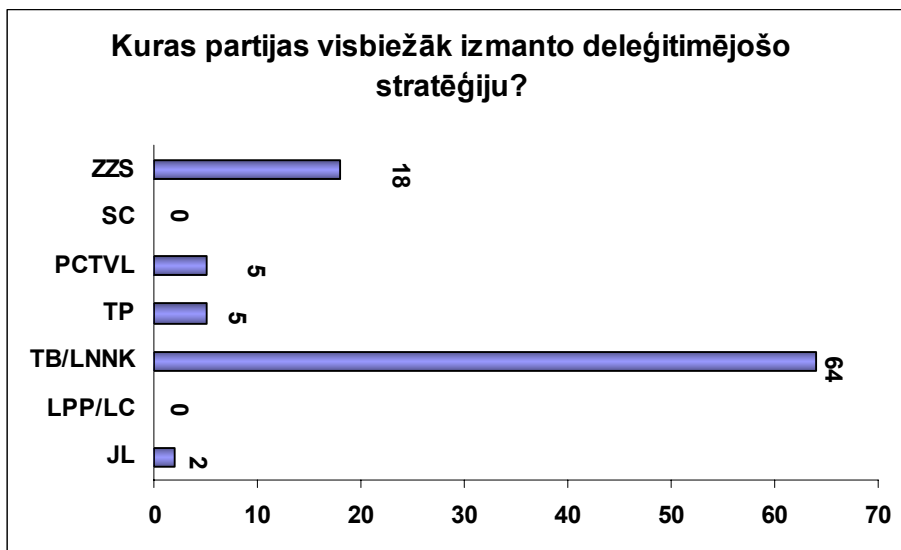
- *Seksuālās minoritātes:* lepošanās ar to, ka deputāti atbildīgajās Saeimas komisijās “nolika uz bremsēm” seksuālo minoritāšu priekšlikumus un “nenormālās izdarības”.
- *Denacionalizēto namu īrnieki:* laikā, kad kāds Saeimas deputāts runā par denacionalizēto namu īrniekiem, cits Saeimas deputāts sauc, ka šie īrnieki ir okupanti.
- *Vecāka gadagājuma cilvēki:* arguments, ka no diviem kandidātiem augstam valsts amatam ir jāizvēlas jaunākais, līdzīgi kā tas notiek ar automašīnām.

Grafiks Nr.52 parāda partijas, kas visbiežāk izmanto izslēdzošās stratēģijas. Kā redzams, izteikti dominē TB/LNNK. Tāpat ļoti liels izmantoto izslēdzošo stratēģiju skaits ir ZZS, kas gan 2007.gada otrajā pusē ļoti nozīmīgi samazinājās. Citām partijām izslēdzošā retorika ir drīzāk izņēmums, nekā plaši izplatīta prakse.

Interesanti, ka gan TB/LNNK, gan ZZS nospiedoši lielāko izslēdzošās retorikas īpatsvaru veido 3 deputātu izteikumi (TB/LNNK – J.Dobelis, P.Tabūns; ZZS – V.Lācis). Grupas, attiecībā uz kurām šie deputāti izmanto izslēdzošo retoriku – nepilsoņi (visi trīs deputāti), nelatvieši (visi trīs deputāti), jaunie imigranti (visi trīs), jaunpilsoņi (J.Dobelis, V.Lācis) un NVO, politiski aktīvie pilsoņi (Tikai J.Dobelis). Jāatzīmē, ka monitoringa 2.pusgadā V.Lācis savās uzstāšanās reizēs vairs izslēdzošo retoriku neizmantoja.

PCTVL 5 konstatētos gadījumus izskaidro tā saucamā “pašmarginalizācijas stratēģija”, pielīdzinot sevis pārstāvamās grupas vergiem, un vienu reizi – pārmetums par to, ka Eiropā pārāk liela uzmanība tiek pievērsta romu problēmām, bet pārāk maza – Latvijas nepilsoņiem.

TP deputātu retorikā izslēdzošās stratēģijas tika konstatētas tikai saistībā ar nepilsoņu jautājumu, argumentējot, kādēļ nepilsoņi “nav pelnījuši” vienādas tiesības ar pilsoņiem ar vēlēšanām nesaistītās jomās. JL tika atklātas divas izslēdzošās stratēģijas pret nelatviešiem. Tikmēr SC un LPP/LC deputātu runās izslēdzošu stratēģiju attiecībā pret sabiedrības grupām nebija, LPP/LC gadījumā, iespējams, tādēļ, ka frakcijas deputāti salīdzinoši reti uzstājas plenārsēdēs.

Grafiks nr. 52. Partijas, kas visbiežāk izmantoja izslēdzošās stratēģijas.

Leģitimējošās stratēģijas Saeimas plenārsēdēs

"Īstenībā problēmas būtība slēpjas Igaunijas, Krievijas un diemžēl arī Latvijas nespējā saskatīt ar Otro pasaules karu saistīto jautājumu cilvēcisko aspektu, kas šodien ir pats būtiskākais elements šajā mākslīgi radīto problēmu jūklī, bet acīmredzot primitīvai politikai ir izdevīgi ignorēt to, ka Otro pasaules karu izraisīja nevis tautas, bet patoloģisku subjektu vadīti režīmi. Tas dod iespēju uz politiskās skatuves uzņākt klauniem - sarkaniem un sarkanbaltsarkaniem, veciem un vairs jau ne tik jauniem. Taču klaunāde, lai tā būtu spoža, prasa augstu meistarību. Tās trūkst gan igauņu, gan krievu, gan vietējiem māksliniekiem."

Imants Kalniņš, TB/LNNK deputāts

Līdzās deleģitimējošo stratēģiju izmantošanai, deputāti izmantoja arī leģitimējošās jeb iekļaujošās stratēģijas: tādos gadījumos runātājs pamatoja grupas tiesības uz līdzdalību publiskajā sfērā un politikā, pieeju resursiem, vai arī uz grupas ieguldījumu sabiedrībā, valstī. Pie leģitimējošām stratēģijām tika pieskaitīti arī gadījumi, kad runātājs norādīja uz grupas pakārtoto stāvokli un uz varas attiecībām kā uz problēmu, vai arī norādīja, ka "mēs" - "viņi" nodalījums nav leģitīms.

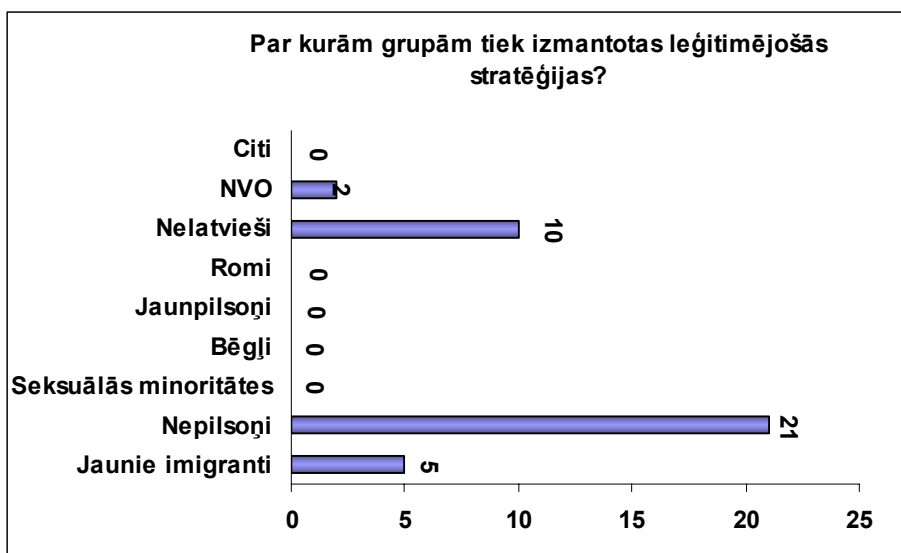
Kopīgais leģitimējošo stratēģiju izmantošanas skaits ir norādīts grafikā Nr.53 Izteikti dominē stratēģija Nr.2 – proti, argumentācija par kādas sabiedrības grupas tiesībām (esošām vai solītām), kas ļauj tai izvirzīt politiskas prasības. Šī stratēģija bija visbiežāk sastopama gan 2007.gada pirmajā, gan otrajā pusē. Salīdzinoši bieži Saeimas plenārsēdēs var dzirdēt arī argumentāciju par kādas sabiedrības grupas (piemēram, imigrantu) ieguldījumu Latvijas labklājībā vai atziņu, ka nevienlīdzīgās attiecības starp sabiedrības grupām būtu vērtējamās negatīvi.

1.stratēģija	Norāda uz grupas ieguldījumu sabiedrībā, valstī
2.stratēģija	Norāda uz to, ka grupai ir tiesības uz līdzdalību, pieeju resursiem, etc.
3.stratēģija	Norāda uz varas attiecībām, grupas pakārtoto stāvokli kā uz problēmu

Grafiks nr. 53. Leģitimējošo stratēģiju izmantošana.

Kā var redzēt no grafika nr.54, divas grupas, attiecībā uz kurām visbiežāk tiek izmantotas leģitimējošās stratēģijas, ir tās pašas, pret kurām biežāk ir vērstas deleģitimējošās stratēģijas: nelatvieši un nepilsoņi (šī tendence vēl vairāk paspilgtinājās 2007.gada otrajā pusē). Tas norāda uz to, ka **šo grupu vieta sabiedrībā un to tiesības uz klātbūtni publiskajā telpā ir jautājums, kas bieži polarizē viedokļus Saeimā**, un ka šo grupu diskursīvā izslēgšana izraisa pretestību. Tomēr ir jāņem vērā, ka absolūtais vairākums leģitimējošo stratēģiju izmantošanas gadījumu nāk no divām opozīcijas partijām, kas pārstāv pārsvarā vēlētājus-nelatviešus (grafiks 2.3). **Tas nozīmē, ka pārejas Saeimas partijas (JL, TP, LPP/LC) neuzskata par nepieciešamu pretoties nelatviešu kā sabiedrības grupas retoriskai izslēgšanai no publiskās politikas lauka un neiebilst pret to, ka politiskais diskurss Saeimā bieži balstās uz divu iedzīvotāju kategoriju pretnostatīšanu pēc principa ‘mēs’ un ‘viņi’.**

Grafiks nr. 54. Leģitimējošo stratēģiju izmantošana par sabiedrības grupām.

Raksturīgākie deputātu leģitimējošo stratēģiju izmantošanas gadījumi ir šādi:

Par nepilsoņiem:

- Arguments, ka vecākās paaudzes nelatvieši ir maksājuši nodokļus, tādēļ viņiem ir tiesības no valsts saņemt informāciju viņiem saprotamā valodā;
- Arguments, ka tā kā ES pilsoņi, kas Latvijā dzīvo tikai 6 mēnešus, ir tiesīgi piedalīties pašvaldību vēlēšanās, tad šādām tiesībām ir jābūt arī nepilsoņiem;
- Arguments par to, ka visiem bijušajiem PSRS pilsoņiem tika solīts piešķirt vienlīdzīgas tiesības, tādēļ nav attaisnojams aizliegums nepilsoņiem strādāt par notāriem.

Par nelatviešiem:

- Arguments, ka krievu kopienas pārstāvji arī maksā nodokļus, tādēļ viņiem ir jābūt pilnvērtīgām tiesībām saņemt finansējumu kultūras programmu veidošanai krievu valodā;
- Arguments, ka deputātiem nelatviešiem, kas ir Latvijas pilsoņi, ir tādas pašas tiesības iesniegt priekšlikumus kā deputātiem, kuri pēc tautības ir latvieši.
- Arguments, ka ieslīgšana latviešu un nelatviešu polemikā ir neauglīga, risinājums problēmai ir jāatrod kopīgi.

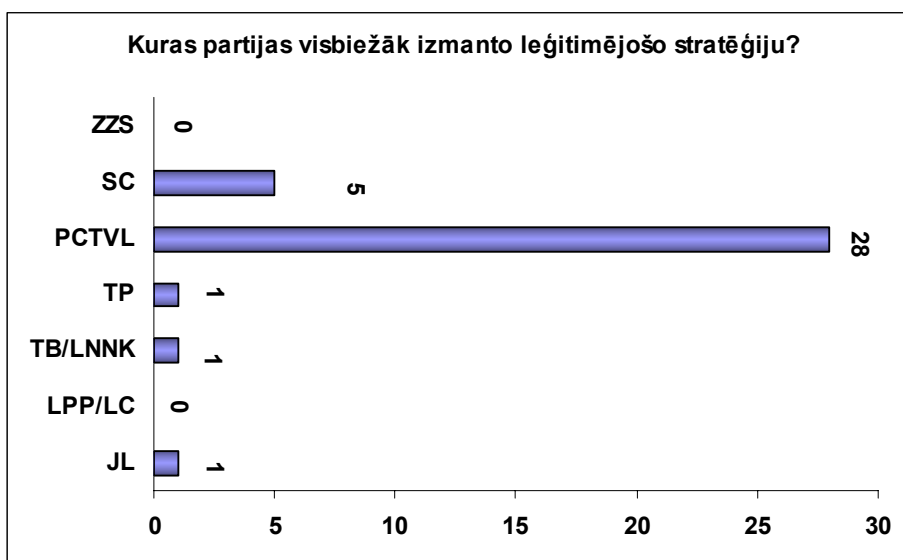
Par jaunajiem imigrantiem:

- Arguments, ka jaunie imigranti sniegtu Latvijai labumu, jo maksātu nodokļus un par maksu izmantotu vietējās izglītības iespējas;
- Arguments par labu tam, ka jāpaplašina to ārvalstnieku kategorija, kas saņem sociālos pabalstus, attiecinot tos arī uz personām, kurām ir termiņuzturēšanās atļauja, jo to paredz Eiropas Sociālā harta un šīs personas lielākoties ir Latvijas nodokļu maksātāju tuvākie radnieki.

Par NVO:

- Arguments pret ieceri ļaut atteikt reģistrēt partijas, kuras reģistrēšana rada draudus valsts vai sabiedriskajai kārtībai, uzsverot, ka šāda norma būtu pretrunā Satversmei;
- Norāde, ka aktīvu pilsoņu vēlme iesaistīties politikā ir dabiska un ir kļūda viņus neuzklausīt;

Monitoringā netika atklāts neviens gadījums, kad deputāti būtu lietojuši iekļaujošo stratēģiju attiecībā pret citām sabiedrības grupām. To var skaidrot tādējādi, ka tikai divas Saeimas partijas (PCTVL, SC) publiski aizstāv divu sabiedrības grupu (nelatviešu un nepilsoņu) intereses, kamēr pārējām grupām savu “advokātu” nav. Šo atziņu apliecina arī grafiks nr.55, kas parāda, ka lielākā Saeimā pārstāvētā partiju daļa vai nu iekļaujošās stratēģijas neizmanto vai to dara ļoti reti.

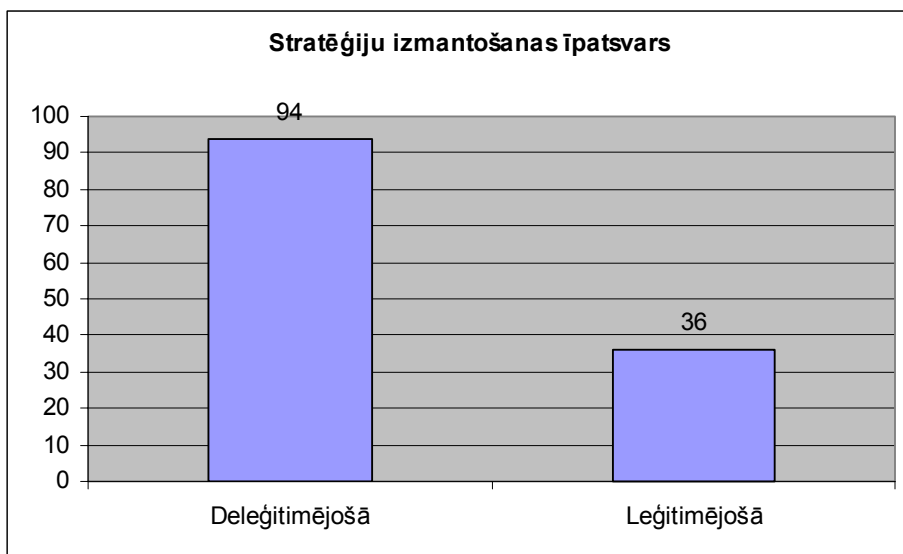
Grafiks nr. 55. Leģitimējošo stratēģiju izmantošana pa partijām.

Interesanti, ka iekļaujošās stratēģijas, iepretim izslēdzošajām stratēģijām, otrajā pusgadā tika izmantotas tikai nedaudz retāk, nekā pirmajā. Tāpat otrajā pusgadā gandrīz nemainījās to sabiedrības grupu sastāvs, par kurām iekļaujošās stratēģijas tiek lietotas. Arī partiju sastāvs, kuru deputāti atsauca uz šāda veida argumentāciju, palika gandrīz nemainīgs (izņemot TP, jo tās pārstāvis A.Kalvītis vienu reizi izmantoja leģitimējošo stratēģiju attiecībā uz politiski aktīviem pilsoņiem).

Deleģitimējošo/leģitimējošo stratēģiju izmantošanas salīdzinājums

Kā var redzēt no stratēģiju izmantošanas īpatsvara Saeimā attiecībā uz visām pētījumā definētām grupām daudz biežāk tiek izmantotas izslēdzošās (deleģitimējošās), nevis iekļaujošās (leģitimējošās) stratēģijas. Tas norāda uz Saeimas politiskā diskursa tendenci veidot pēc iespējas noslēgtāku politikas lauku, liedzot nevēlamām grupām pieeju demokrātiskajai līdzdalībai. Šī tendence nav līdz galam izskaidrojama tikai ar nacionālisma faktoru, jo arī attiecībā uz grupām, pie kurām pieder visu tautību latvieši (NVO, seksuālās minoritātes), leģitimējošās stratēģijas gandrīz netiek izmantotas. **Bez tam tendence izmantot leģitimējošās stratēģijas ir tikai opozīcijas partijām.**

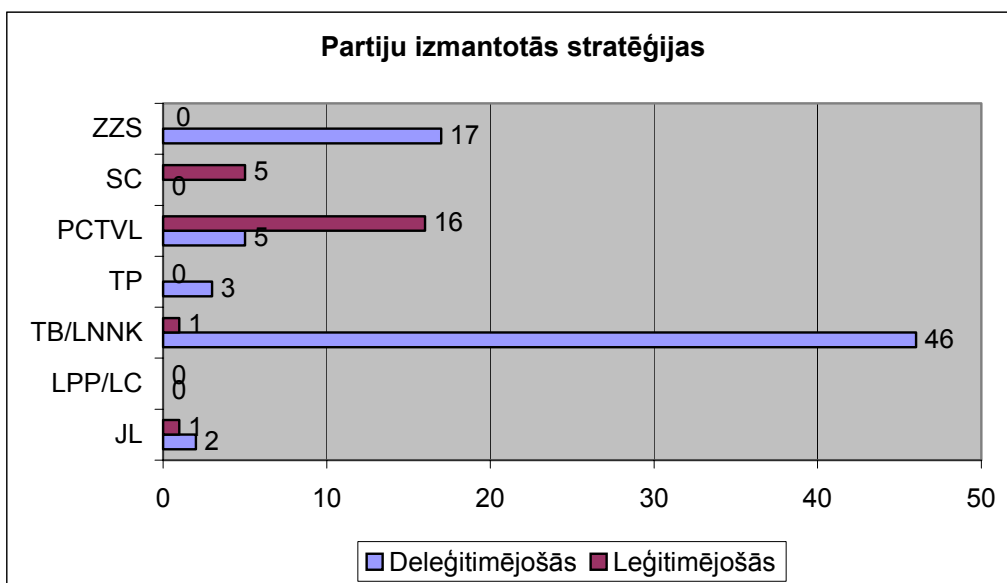
Kā jau tika iepriekš minēts, monitoringa otrajā pusgadā saruka gan deleģitimējošo, gan leģitimējošo stratēģiju skaits. Otrajā pusgadā leģitimējošo stratēģiju bija proporcionāli vairāk (salīdzinot ar deleģitimējošajām), nekā pirmajā.

Grafiks nr. 56. Stratēģiju izmantošanas īpatsvars.

Apskatot stratēģiju izmantošanas īpatsvaru pa partijām (grafiks nr.56), var redzēt, ka Saeimas partijas nosacīti iedalās trijās daļās:

- 1) “Uzbrūkošās partijas”, kas izmanto gandrīz tikai izslēdzošo retoriku attiecībā uz dažādām sabiedrības grupām. Pārstāvji – TB/LNNK (abos pusgados), ZZS (pirmajā pusgadā);
- 2) “Aizsargājošās partijas”, kas iekļaujošo retoriku par sabiedrības grupām izmanto daudz biežāk, nekā izslēdzošo. Pārstāvji – PCTVL, SC
- 3) Partijas, kas ļoti reti izmanto iekļaujošo vai izslēdzošo retoriku, pārsvarā izvēloties kontroversālu jautājumu apspriešanā vispār nepiedalīties. Pārstāvji – LPP/LC; JL, TP, ZZS (otrajā pusgadā).

Grafiks nr. 57. Stratēģiju izmantošanas īpatsvars pa partijām.

4. Deputāta necienīga runa

“Lai gan parlaments ir partejiska institūcija, kurai raksturīgas sakarsušas emocijas, tomēr tam, kas [parlamentā] var tikt pieļauts, ir robežas. Pieklājības trūkums un necieņa pret kārtības noteikumiem atstāj negatīvu iespaidu uz mums visiem, pazemina prestižu un samazina sabiedrības ticību parlamentārajam procesam.”

Thirty-Seventh Report of The Standing Committee on Procedure and House Affairs, Kanāda

Atšķirībā no mediju monitoringa Saeimas plenārsēžu debātes tika papildus analizētas pēc papildus kritērija: proti, vai debatēs parādās tādi izteicieni, kas nav savietojami ar tautas priekšstāvja statusu. Monitoringa dati liecina, ka Saeimas plenārsēžu laikā deputāti bieži izmanto vulgārišmus, aizspriedumainu valodu (nepamatotus pieņēmumus, kas veido negatīvu vēstījumu par personu vai grupu) un personiskus apvainojumus.

Šeit apkopoti piemēri par visām trim necienīgas runas kategorijām:

1) **Vulgārišmi**

J.Dobelis (TB/LNNK frakcija): “[...] Ar kādiem nolūkiem šie jaukie ārzemnieki pie mums atbrauc?” Un tad nu izrādās, ka daži no viņiem ir tā nekas, bet daži citi no viņiem ir galīgi nekas. **Savās zemēs šie cilvēciņi ir sīki pakalpiņi, visādi līdeji, dažādi gnīdas, dažādi skretuži un luskas.** Bet, atbraukuši pie mums uz Latviju, viņi nes gaismu mums, nes kultūru.“

K.Leiškalns (Tautas partijas frakcija): "Dobeļa kungs, es jums netraucētu te nākt kaut vai trešo reizi, ja to ļautu Kārtības rullis. (No zāles dep. J.Dobelis: „Tu nedrīksti sarunāties ar zāli! Es ar tevi varu sarunāties, tu ar mani - ne!”) **Man jau trūkst vārdu priekš tādiem idiotiem.**”

2) Aizspriedumaini pieņēmumi

P.Tabūns (TB/LNNK frakcija): “Tagad parlaments lielā mērā ir pārvērties par kreiso spēku muskuļu demonstrēšanas vietu, jo viņi nepieņem šīs valsts likumus un tikumus. Nepieņem! Un dara visu, lai uzbruktu Latvijas neatkarībai, Latvijas Satversmei, Latvijas likumiem. Kas gan tas ir?! Vai Satversmē un likumos nav ierakstīta nepilsoņu vieta šeit, Latvijā? Bet katrā Saeimas sēdē mums atkal un atkal ir jādzird par šīm lietām. Lūk! [...] Diemžēl nepilsonis Latvijā - runāsim skaidru valodu! - ir nevis potenciālais resurss, kā te mēdz izteikties un arī šodien izteicās, bet gan eksistējošs drauds Latvijai, Latvijas neatkarībai, jo viņi, lūk, negrib kļūt par Latvijas pilsoņiem. [...] Kad beigsies Saeimas darba torpedēšana no šo „sarkano” puses? Viņu vēlme pārņemt varu un restaurēt padomju sistēmu šeit.”

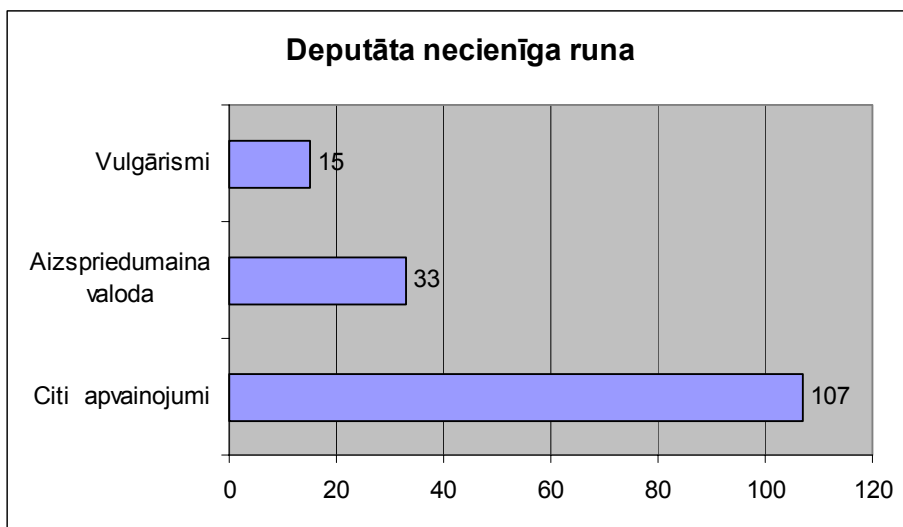
3) Personiski apvainojumi

J.Dobelis (TB/LNNK frakcija). Cienītie kolēģi! Ko tad mēs nupat dzirdējām? **Pliners kārtējo reizi parādīja savas ārkārtīgi vājās zināšanas likumdošanā. Viņš ir kaut ko sagrabstījis, izvilcis ārā trīs teikumus, ceturto neizvilkdams, un nodemonstrējis savu pilnīgo neprasmī. Žēl, ka tāds cilvēks atrodas Saeimā! "**

A.Radzevičs: "Un vēl. Protams, vēlāk, tā kā daži te citēja vēsturi, saistībā ar bibliotēku būs citāti, ko paši ir teikuši un pret ko viņi tagad vēršas. Paldies. **(No zāles dep. A.Latkovskis: „Mājās!”)**

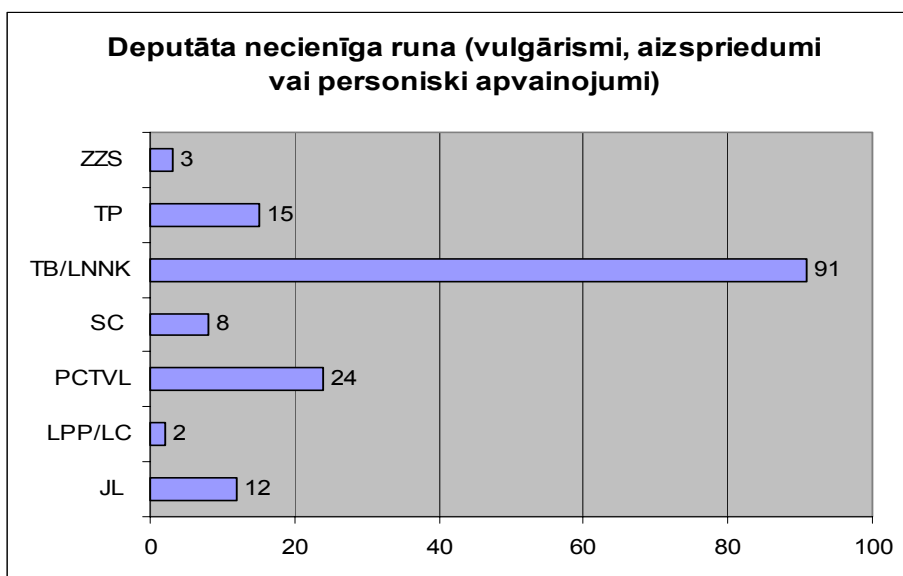
Kā rāda tabula 1, deputātu izmantotu vulgārismu, aizspriedumainās valodas un apvainojumu skaits nepilna gada laikā bija liels. Bez tam tas atšķirībā no deleģitimējošo stratēģiju skaita otrajā pusgadā samazinājās tikai nedaudz.

Vairākums no šiem izteikumiem ir pretrunā ar Saeimas deputātu ētikas kodeksa 7. punktu: Deputāts publiskos izteikumos izvairās no vārdiem, žestiem un citādas rīcības, kas var būt aizskaroša, kā arī nelieto apvainojošus vai ar Saeimas cieņu nesavienojamus izteicienus; deputāts balstās uz faktiem, to godīgu interpretāciju un argumentāciju. **Daļa ir pretrunā arī ar Ētikas kodeksa 8. punkta otro daļu:** Deputāts respektē cilvēktiesības un argumentācijai neizmanto atsaukšanos uz sava oponenta rasi, dzimumu, ādas krāsu, tautību, valodu, reliģisko pārliecību, sociālo izcelsmi vai veselības stāvokli.

Grafiks nr. 58. Deputātu necienīgas runas gadījumu skaits.

Kā rāda grafiks nr.58, partija, kuras pārstāvji visbiežāk izmantoja deputāta necienīgus izteiksmes līdzekļus, ir TB/LNNK. Salīdzinoši bieži šādu runas veidu var atrast arī PCTVL, TP, JL, SC deputātu izteikumos.

Grafiks nr. 59. Deputātu necienīga runa: partiju īpatsvars.

Ja deputātu necienīgu runu aplūko personalizētā griezumā, tad deputātu anti-tops izskatās šādi (tikai tie deputāti, kuriem konstatēti vismaz 4 necienīgas runas gadījumi)

Deputāts	Necienīgas runas gadījumu skaits
J.Dobelis	65
V.Buzajevs	17
P.Tabūns	13
I.Kalniņš	13
A.Latkovskis	7
Dz.Ābiķis	6
K.Leiškalns	5
J.Pliners	4

Tabula nr. 3 Deputāti, kas visbiežāk izmanto necienīgu retoriku.

Kā redzams, deputātu vidū izteikts “līderis” ir J.Dobelis, kas no zāles plenārsēžu laikā bieži izkļiedz aizvainojošas piezīmes par runātāju. Viņam seko V.Buzajevs un P.Tabūns, kuriem gan abiem monitoringa otrajā pusgadā tika konstatēti tikai daži necienīgas runas gadījumi (atšķirībā no pirmā pusgada). Gandrīz visi uzskaitītie I.Kalniņa runu piemēri ir saistīti ar V.Buzajeva “vajāšanu”, viņa runas laikā vai pat pirms tam no zāles saucot, ka nesaprot, ko Buzajevs saka vai teiks. Tikmēr deputāts A.Latkovskis salīdzinoši bieži mēdz no zāles aicināt runātāju “braukt mājās”. Pārējiem deputātiem necienīgas runas izmantošana nav sistemātiska iezīme.

Tomēr arī šie gadījumi liecina par to, ka Latvijas parlamentārās diskusijas acīmredzot ir pārmērīgi personalizētas. Šī problēma ir labi pazīstama arī citās valstīs, kur ir bagātākas parlamentārisma tradīcijas. Piemēram, Kanādā deputātiem diskusiju laikā nav pat ļauts citus deputātus uzrunāt vārdā – tas tiek darīts tieši tādēļ, lai nepieļautu diskusijas pāriešanu uz personību apspriešanu. Tāpat deputāts nedrīkst apšaubīt cita deputāta godīgumu vai rakstura īpašības. Ja Kanādas parlamentārietis tomēr ir citu deputātu aizvainojis, viņam tiks prasīts publiski aizskarošās piebildes vai pārmetumus atsaukt (pretējā gadījumā priekšsēdētājs var likt viņam pamest sēdi).

Svarīgi piebilst, ka monitoringa otrais pusgads atklāja kādu pirmajā pusgadā neraksturīgu parādību – proti, cieņas pilnu izturēšanos pret oponentu. Kā īpaši labs piemērs ir minams Kārlis Leiškalns, kas jūlijā, kad tika apspriests jautājums par B. Rivžas piemērotību izglītības ministres amatam, pie opozīcijas deputātiem vērsās ar šādu uzrunu: *“Es gribu izteikt lielu pateicību opozīcijas deputātiem, kas ierosināja šo ārkārtas sēdi, jo izglītība ir viens no valsts galvenajiem uzdevumiem. Un, protams, izglītību, tāpat kā jebkuru citu jomu, pavada virkne problēmu. Šīsdienas sēdē, es skatos, deputāti ārkārtīgi uzmanīgi klausās, kāri tver katru no augstās tribīnes pateikto vārdu. Un daudzi no šiem vārdiem ir ļoti konstruktīvi. Nav jau tā, ka opozīcija uzstājas tikai kā destruktīvs elements.”* Latvijas politiskajam diskursam šis citur tik pašsaprotamais politiskās runas veids šobrīd vēl šķiet kaut kas ārkārtējs, un tādēļ tas būtu īpaši izceļams.

Cits piemērs – 2007.gada sākuma monitorings rādīja, ka deputāti “stāv un krīt” par saviem partijas biedriem, neuzdrošinoties viņiem aizrādīt, pat ja šie partijas biedri uzstājās ar, piemēram, rasistisku diskursu. 2007.gada rudenī pirmo reizi Saeimas plenārsēdē publiski vienas partijas deputāte (Anna Seile, TB/LNNK) norobežojās no sava kolēģa teiktā: *“[...] Tomēr man ir arī savs viedoklis par šodienas debatēm. Man tik ļoti nepatīk tas, ka mēs lejam dubļu straumes uz tiem cilvēkiem, kuri piedalījās referendumā. [...] Vispirms es gribu atvainoties tiem cilvēkiem, kuri stāvēja piketā pie Saeimas. Ne visi frakcijas un partijas „Tēvzemei un Brīvībai”/LNNK deputāti domā par viņiem ko ļaunu. Es vienmēr esmu uzskatījusi, ka šī tautas ierosme ir atbalstāma. Un tā parāda tautas noskaņojumu. Tas nav visu mūsu partijas biedru viedoklis, kuru pauda Juris Dobelis.”* Arī šajā gadījumā tieši tas, ka šāds rīcības modelis (kad deputāts norobežojas no sev nepieņemamiem izteikumiem un publiski pauž to, ko liek viņa sirdsapziņa) šķiet tik neparasts un ārkārtējs, liecina, ka ar Latvijas politiķu komunikācijas kultūru joprojām ir lielas problēmas.

III. Likumdošanas iniciatīvu monitorings

2007.gada marts-decembris

Likumdošanas iniciatīvu monitorings laika ziņā sakrita ar Seimas plenārsēžu debašu monitoringu – no 2007.gada marta līdz decembrim tika analizētas visas Saeimas skatītās likumdošanas iniciatīvas. Kopumā monitoringa kritērijiem atbilda 63 (38 – līdz jūlijam; 25 – no jūlija līdz decembrim).

Metodoloģija

1. Sākot ar 2007.gada martu, tika caurlūkotas visas Saeimas darba kārtības, lai identificētu jaunas likumdošanas iniciatīvas. Par jaunām likumdošanas iniciatīvām tika uzskatīti gan jauni likumprojekti, gan priekšlikumi par grozījumiem spēkā esošajos likumos.
2. No visām jaunajām likumdošanas iniciatīvām tika izdalītas tās, kas skāra šādas tēmas:
 - 2.1. Diskriminācijas novēršana;
 - 2.2. Pilsoniskās līdzdalības ierobežošana – piemēram, pulcēšanās brīvība, vārda brīvība, NVO tiesības;
 - 2.3. Naturalizācija;
 - 2.4. Valodas politika;
 - 2.5. Etnisko minoritāšu tiesības;
 - 2.6. Pilsonības jēdziena interpretēšana, skaidrošana, papildināšana;
 - 2.7. Migrācija;
 - 2.8. Tiesības vēlēties un tikt ievēlētam;
 - 2.9. Nepilsoņu tiesības, izņemot vēlēšanu tiesības;
 - 2.10. Citas līdzīgas tēmas.
3. No šādi atlasītajām jaunajām likumdošanas iniciatīvām tika atsevišķi izdalīti tie projekti, kuriem varēja būt ietekme uz dažādu grupu tiesībām un pilsonisko līdzdalību. Piemēram, tās:
 - 3.1. Paplašināja/samazināja pilsoniskās līdzdalības iespējas visām grupām;
 - 3.2. Uzlaboja/pasliktināja grupas iespējas iesaistīties sabiedriskajā dzīvē vai publiskajā telpā;
 - 3.3. Paplašināja/sašaurināja definēto grupu pārstāvju citas tiesības (izņemot iespējas iesaistīties sabiedriskajā dzīvē vai publiskajā telpā);
 - 3.4. Veicināja/kavēja sabiedrības integrāciju un definēto grupu iekļaušanu/iekļaušanos sabiedrībā.
4. Tādēļ šī projekta ietvaros netika atlasītas tās iniciatīvas, kuras skāra projektam relevanto tēmu loku (skat.2.punktu), bet kurām nebūtu ietekmes uz dažādu grupu tiesībām un pilsonisko līdzdalību vai kurām būtu tikai deklaratīvs raksturs. Piemēram, netika atlasīti:
 - 4.1. Tie likumprojekti, kuru pieņemšanas mērķis bija noregulēt agrāk neregulētu jautājumu – piemēram, grozījumi likumā “Par sapulcēm, piketiem un gājieniem”¹⁴ to MK izstrādātajā redakcijā;
 - 4.2. Likumprojekti, kuriem – lai gan tie skāra projektam relevantās tēmas – nevarētu būt nozīmīgas ietekmes uz grupu tiesībām (piemēram, to deklaratīvā rakstura dēļ);
 - 4.3. Tie politikas priekšlikumi, kuri bija acīmredzami nesamērīgi ar valsts iespējām vai pārspīlēti.

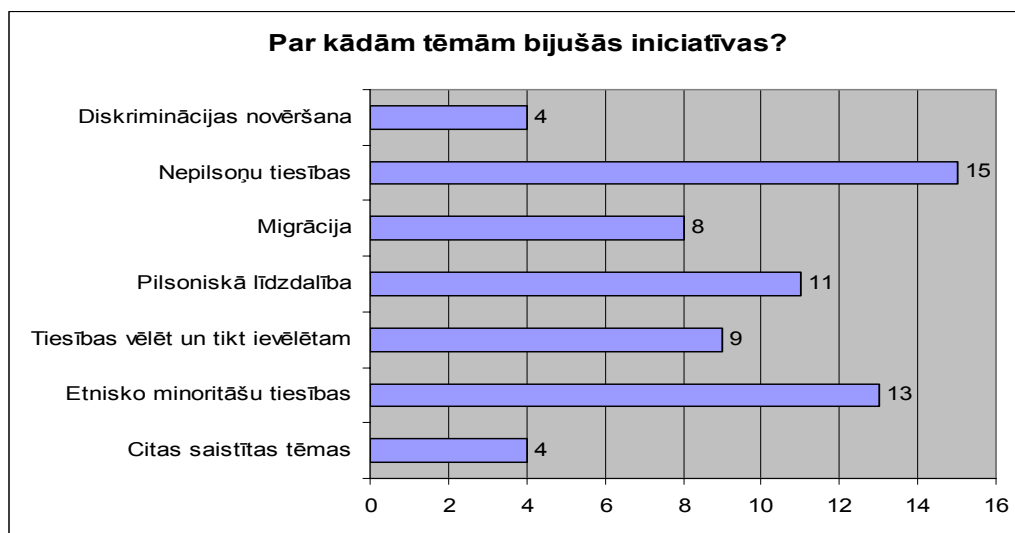
¹⁴ Šajā likumā pēc Satversmes tiesas sprieduma, kad tā vairākas normas atzina par nelikumīgām, attiecībā uz atsevišķiem jautājumiem trūka regulējums.

Tāpat projektā netika aplūkoti tās iniciatīvas, kas specifiski attiecās uz sociāla rakstura jautājumiem.

5. Šādējādi atlasītās likumdošanas iniciatīvas tika ievietotas datu bāzē, norādot, kas tās ir iniciējis, uz kādām grupām tās attiecas, vai Saeima atbalstīja vai noraidīja to pieņemšanu¹⁵.

Monitoringa rezultāti

Grafiks nr.60 liecina, ka likumdošanas iniciatīvas skāra visdažādākās tēmas. Īpaši daudz likumprojektu tika iesniegti par etniskiem un pilsonības jautājumiem, kā arī par pilsonisko līdzdalību.

Grafiks nr. 60. Par kādām tēmām bijušas iniciatīvas?

Raksturīgākie piemēri iniciatīvām par tēmām bija šādi:

Migrācijas jautājumi

- Piedāvā ļaut anulēt ārzemnieka pastāvīgo uzturēšanās atļauju LR, pamatojoties uz nepareizi sniegtām ziņām, tikai tad, ja nav pagājuši vairāk nekā 10 gadi kopš uzturēšanās atļaujas piešķiršanas;
- Grozījumi likumā, piedāvājot skaidri noteikt noteikt aizturēto ārzemnieku tiesības un uzlabot viņu sadzīves apstākļus;
- Likumprojekts, kurš paredz dažās jomās Eiropas Kopienas pastāvīgajiem iedzīvotājiem saņemt vienlīdzīgu ar LR pilsoņiem attieksmi, tajā skaitā attiecībā uz nodarbinātību un pašnodarbinātību; izglītību un arodniecībām; profesionālās izglītības

¹⁵ **Piebildes pie 5.punkta:**

- 1.1. Iniciators – t.i. kura partija vai valsts institūcija (Saeimas komisija, MK, u.tml.) ir iniciējis attiecīgo priekšlikumu. Gadījumā, kad kādam priekšlikumam bija vairāki iniciatori un gala variantu formulēja atbildīgā komisija, datu bāzē kā iniciators tika norādīta atbildīgā komisija (ja tā pārējos ieteikumus vismaz daļēji bija ņēmusi vērā; ja nē – tad atbildīgās komisijas un citi priekšlikumi tika ievadīti atsevišķi);
- 1.2. Gadījumos, kad likumdošanas iniciatīva attiecās uz vairāk, nekā vienu grupu (piemēram, gan uz nepilsoņiem, gan jaunajiem imigrantiem), datu bāzē tika norādītas visas grupas, kuras varētu skart šādi grozījumi;
- 1.3. Par Saeimas atbalstu kādai iniciatīvai tika uzskatīts arī lēmums par nodošanu komisijām.

diplomu, sertifikātu un citu kvalifikāciju atzīšanu; sociālo nodrošināšanu un sociālo palīdzību.

Etnisko minoritāšu tiesības

- Piedāvā paredzēt pienākumu brīvības atņemšanas iestādes administrācijai nepieciešamības gadījumā nodrošināt notiesātajam tulka palīdzību bez maksas;
- Piedāvā mainīt likumu, nosakot, ka mācību satura apguvei mazākumtautības izglītības programmā jātiek nodrošinātai valsts valodā **vai divās valodās (bilingvāli)** ne mazāk kā trijās piektdaļās no kopējās mācību stundu slodzes mācību gadā, ieskaitot svešvalodas;
- Piedāvā paplašināt iespējas augstskolās studēt valodā, kas nav valsts valoda. Proti, pieļaut iespēju lietot citas valodas tad, ja 1) tās tiek lietotas atsevišķās studiju programmu daļās; 2) ja attiecīgā programma ir pieejama arī valsts valodā.

Pilsoniskā līdzdalība

- Grozījumi likumā, kur piedāvāts ļaut kompetentām valsts iestādēm atteikt jaunas NVO reģistrācijas, ja ir pamats uzskatīt, ka biedrības vai nodibinājuma reģistrēšana rada draudus valsts vai sabiedriskajai drošībai;
- Iesniedzēji piedāvā iekļaut Latvijas Republikas Satversmē iespēju organizēt tautas nobalsošanu arī par neuzticības izteikšanu Ministru prezidentam, kā arī par Saeimas atlaišanu;
- Piedāvā ļaut pašvaldībai aizliegt pieteikto piketu, sapulci, gājienienu 6 stundas pirms pasākuma (izņemot, ja pasākums pieteikts 10 dienas iepriekš);

Tiesības vēlē un tikt ievēlētam

- Piedāvā ļaut Latvijas nepilsoņiem un personām, kuras Latvijā dzīvo ne mazāk kā 5 gadus, kandidēt pašvaldību vēlēšanās;
- Piedāvā noteikt, ka deputātu vietu sadalē pašvaldībā, kuras administratīvajā teritorijā vēlēšanu izsludināšanas dienā Iedzīvotāju reģistrā ir reģistrēti ne mazāk kā 20 000 iedzīvotāju, nepiedalās tie kandidātu saraksti, kuri šīs pašvaldības vēlēšanās saņēmuši mazāk nekā piecus procentus no nodoto balsu kopskaita (ievieš procentu barjeru lielajos pagastos un novados);
- Ar likumprojekts paredzēts nodrošināt ieslodzījumā esošo personu tiesības piedalīties Saeimas vēlēšanās.

Diskriminācijas novēršana

- Piedāvā atteikties no 2.lasījumā atbalstītās ieceres noteikt kriminālatbildību par jebkāda diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu (ja tas ir izdarīts atkārtoti). Priekšlikuma iesniedzēji piedāvā sodīt tikai par personu personu līdztiesības pārkāpšana atkarībā no šo personu attieksmes pret reliģiju;
- Piedāvā noteikt kriminālatbildību par normatīvajos aktos noteiktā diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, ja tā izdarīta atkārtoti gada laikā;
- Likumprojektā iekļauts pants, kas paredz, ka aizliegta atšķirīga attieksme pret fizisko personu, kura veic saimniecisko darbību kā pašnodarbinātais, atkarībā no personas rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa, seksuālās orientācijas vai citiem apstākļiem. Ja strīda gadījumā pašnodarbinātais norāda uz apstākļiem, kas varētu būt par pamatu viņa tiešai vai netiešai diskriminācijai

atkarībā no šā panta otrajā daļā minētajiem apstākļiem, atbildētājam ir pienākums pierādīt, ka atšķirīgas attieksmes pamatā ir objektīvi apstākļi, kas nav saistīti ar kādu no šā panta otrajā daļā minētajiem apstākļiem vai tie ir attiecīgās saimnieciskās darbības veikšanas objektīvs un pamatots priekšnoteikums.

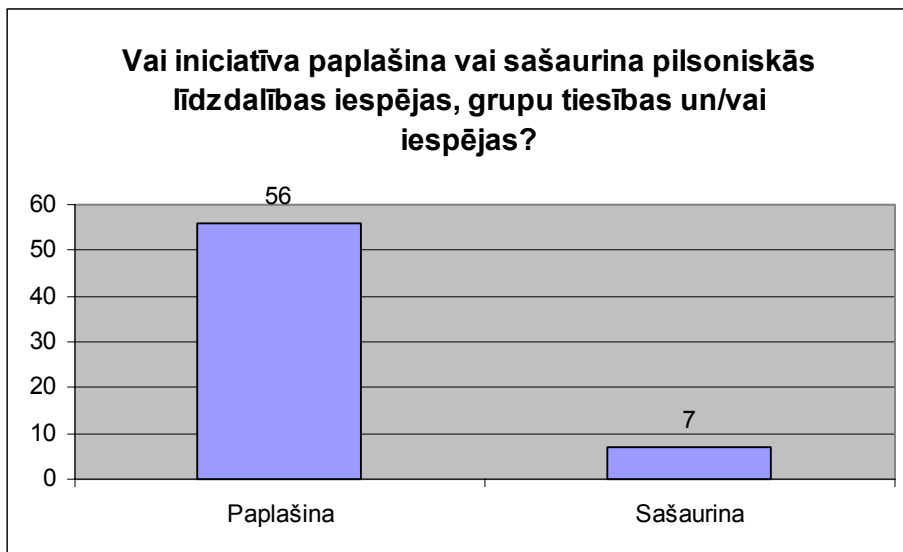
Nepilsoņu tiesības, izņemot vēlēšanu tiesības

- Piedāvā ļaut arī nepilsoņiem kļūt par notāru palīgiem;
- Piedāvā ļaut nepilsoņiem būt par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas locekļiem;
- Piedāvā ļaut arī nepilsoņiem veidot ieroču kolekcijas.

Citas saistītas tēmas

- Piedāvā izslēgt normu, ka policijas arodbiedrības nedrīkst pieteikt streikus;
- Piedāvā noteikt kārtību, kādā var tikt pārskatīts un atcelts tiesneša pieņemtais lēmums par psihiatru konsīlija lēmuma apstiprināšanu vai atteikumu to apstiprināt;
- Piedāvā noteikt, ka viens no repatriācijas programmas mērķiem ir veicināt Latvijas deokupāciju un dekolonizāciju, sekmējot cittautiešu brīvprātīgu atgriešanos savā etniskajā dzimtenē, kā arī piešķirt šim nolūkam valsts budžeta finansējumu.

Kā tas ir redzams no šiem piemēriem, daudz vairāk Saeimas izskatīto likumdošanas iniciatīvu piedāvā paplašināt pilsoniskās līdzdalības iespējas, grupu tiesības un iespējas, nekā sašaurināt. Bez tam visi 7 gadījumi, kad ar likumdošanas iniciatīvas palīdzību tiesības tiek mēģināts sašaurināt attiecas uz 2007.gada pirmo pusgadu.

Grafiks nr. 61. Vai iniciatīva paplašina vai sašaurina pilsoniskās līdzdalības iespējas, grupu tiesības un/vai iespējas?

Piemēram, pilsoniskās līdzdalības iespējas paplašina šāda likumdošanas iniciatīva: atteikties no iespējas pašvaldībām atteikt piketa, sapulces vai gājiena rīkošanu 6 h pirms pasākuma. Tikmēr pilsoniskās līdzdalības iespējas sašaurina šāda iniciatīva: dot tiesības drošības iestādēm atteikties reģistrēt jaunas biedrības vai nodibinājumus.

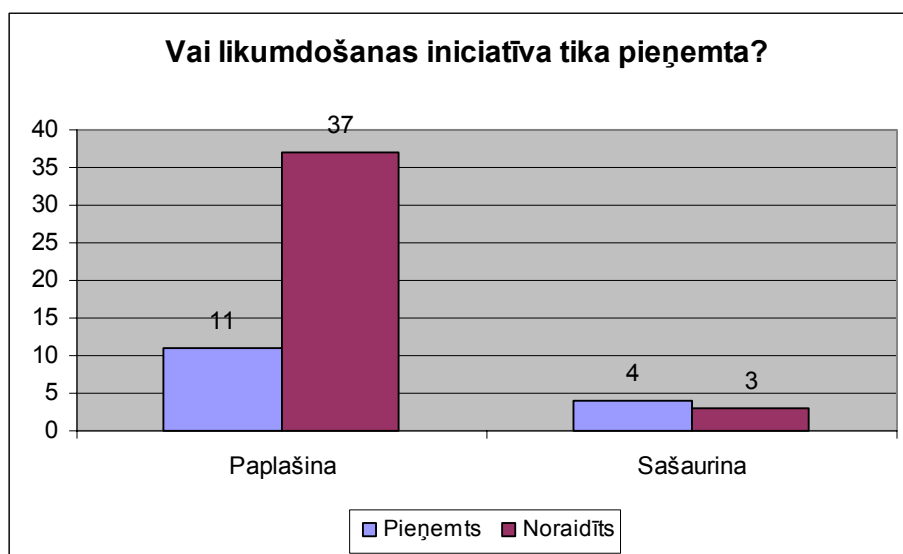
Kā redzams grafikā nr.62, Saeimas deputāti neatbalstīja lielāko daļu monitorējamo likumdošanas iniciatīvu. Disproporcija ir īpaši izteikta attiecībā uz tām iniciatīvām, ar kurām bija iecerēta pilsoniskās līdzdalības iespēju un grupu tiesību paplašināšana.

No “paplašinošajām iniciatīvām” Saeimas atbalsts bija tām, kas attiecās uz personām ar garīgās attīstības traucējumiem, bēgļu tiesiskā stāvokļa precizējumiem, iespēju piedalīties tautas nobalsošanās cilvēkiem ar veselības problēmām, plašākām ieslodzīto iespējām piedalīties vēlēšanās u.c.

Saeima neatbalstīja nevienu iniciatīvu, kas bija vērsta uz pilsoņu un nepilsoņu tiesību pielīdzināšanu, iespējām Latvijā plašāk runāt citas valodas (kas nav latviešu valoda), kā arī noraidīja lielāko daļu priekšlikumu par mazāk stingrām prasībām piketu un sapulču organizēšanā.

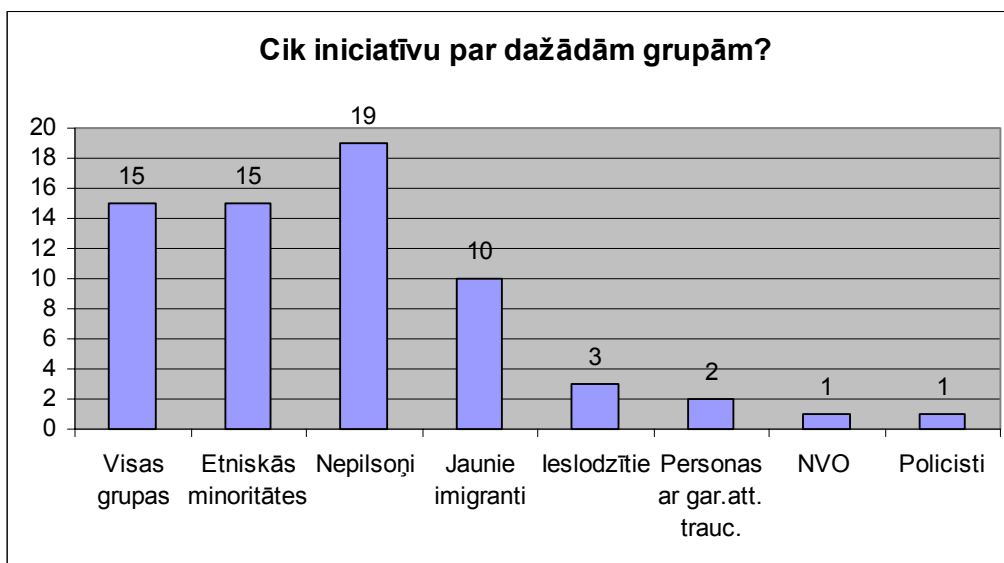
No “sašaurinošajām iniciatīvām” Saeima sākotnēji atbalstīja priekšlikumu noteikt kriminālatbildību par personas līdztiesības pārkāpšanu saistībā ar viņa reliģiju (tādā veidā aizvietojot iepriekšējo normu, kas paredzēja atbildību par visa veida diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu. Saeima šo normu pārstrādāja tikai pēc tam, kad prezidente to nosūtīja otrreizējai caurlūkošanai. Tāpat Saeima atbalstīja priekšlikumu noteikt 5% barjeru lielajās pašvaldībās un arī iespēju pēc drošības iestāžu izvēles neļaut reģistrēt jaunas NVO vai nodibinājumus.

Tomēr Saeimas deputāti neatbalstīja, piemēram, iniciatīvu, kas aizliedz par pašvaldības deputātu pieteikt personas, kuras neprot valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo pienākumu veikšanai.

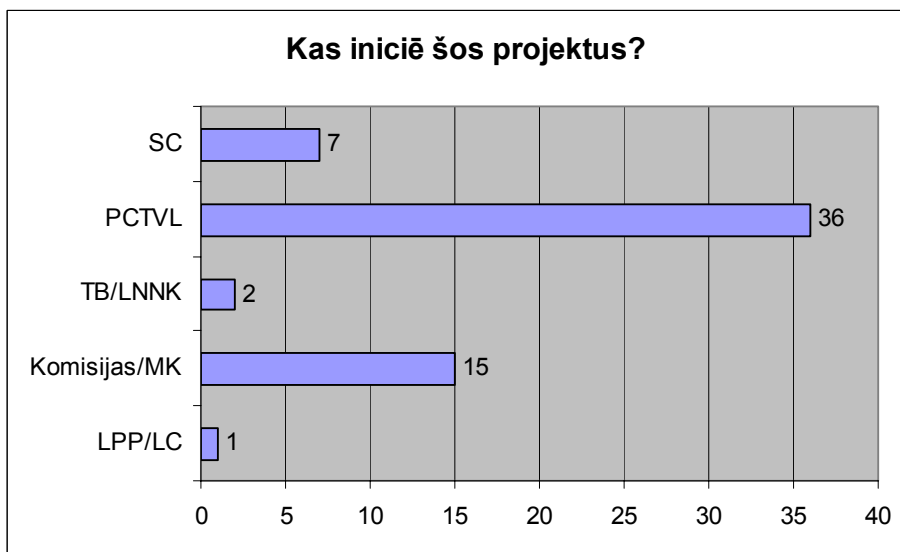
Grafiks nr. 62. Vai likumdošanas iniciatīva tika pieņemta?

Grafiks nr.63 rāda, ka lielākais iniciatīvu skaits skāra 2 konkrētas grupas – etniskās minoritātes un nepilsoņus. Tas ir saistīts ar to, ka gandrīz visas iniciatīvas šajās jomās nāca no partijām PCTVL un SC, kas pārstāv pārsvarā krievvalodīgo elektorātu (kuram, savukārt, ir stiprākas saiknes ar nepilsoņiem). Taču salīdzinoši daudz bija arī iniciatīvu, kas skāra pilsoniskās līdzdalības, vārda un pulcēšanās brīvības tematiku, kas ir aktuāla visām sabiedrības grupām. Grafikā atspoguļotas arī grupas, par kurām monitoringa kritērijiem atbilstošu likumdošanas iniciatīvu bija maz.

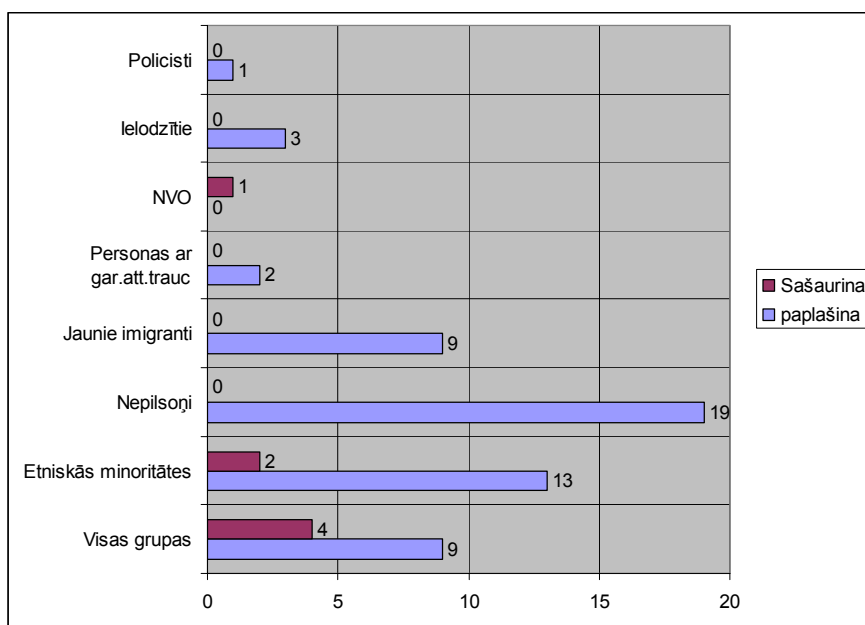
Grafiks nr. 63. Cik iniciatīvu par dažādām grupām?

Kā var redzēt grafikā nr.64, visvairāk iniciatīvu nāca no partijas PCTVL. Pārējās partijas bija salīdzinoši mazaktīvas. Katru pusgadu vidēji 7-8 likumdošanas iniciatīvu autors bija vai nu Ministru kabinets, vai arī kāda Saeimas komisija.

Grafiks nr. 64. Kas iniciē šos projektus?

Vērtējot likumdošanas iniciatīvas pēc tā, vai tās paplašina vai sašaurina kādas konkrētas grupas tiesības, var redzēt (grafiks nr.65), ka 2007.gadā par nepilsoņiem un jaunajiem imigrantiem nebija nevienas sašaurinošas iniciatīvas.

Grafiks nr. 65. Vai likumdošanas iniciatīva paplašina vai sašaurina grupu tiesības?

Tabula nr.4 norāda uz tendenci partijām iesniegt vai nu iespējas paplašinošas vai sašaurinošas iniciatīvas, vienīgie likumdošanas subjekti, kas ir piedāvājuši abus – Ministru kabinets un Saeimas komisijas.

	Paplašina/veicina	Sašaurina/kavē
LPP/LC	0	1
Komisijas/MK	11	4
TB/LNNK	0	2
PCTVL	35	0
SC	7	0

Tabula nr. 4. Kuru likumdošanas subjektu iniciatīvas paplašina vai sašaurina pilsoniskās līdzdalības iespējas?

Jāpiebilst, ka tieši MK un Saeimas iesniegtajiem projektiem parasti ir vislielākais Saeimas deputātu atbalsts. Tikmēr opozīcijas deputātu ierosinājumi gandrīz vienmēr tiek noraidīti – it sevišķi, ja tie attiecas uz nepilsoņu vai etnisko minoritāšu problēmām. Tas liecina, ka attiecībā uz šiem jautājumiem starp Saeimas partijām ir kroplotas diskusiju iespējas. Vienas partijas nāk klajā ar likumdošanas iniciatīvām, jau iepriekš skaidri apzinoties, ka pārējās partijas šīs iniciatīvas ne tikai neatbalstīs, bet nebūs gatavas pat ieklausīties argumentos. Pat ja domstarpībām ir dziļi cēloņi, tas nevar būt leģitīms iemesls, lai par attiecīgiem jautājumiem parlamentā nenotiktu patiesas diskusijas, kurās puses viena otrā ieklausās: *“Konflikta situācijās ir svarīgi, lai visi dalībnieki ticētu tam, ka viņu bažas ir tikušas adekvāti izklāstītas un viņu iemesli apsvērti, pat ja tie beigu beigās nav uzvarējuši. Tas vien, ka kādas grupas publiski paustos iemeslus cita grupa ir noraidījusi, pats par sevi nenozīmē necieņu pret šo grupu [...] Taču ja kādas mazākumgrupas dalībnieki sāk domāt, ka viņu viedoklis nekad nekļūst par apspriešanas gala rezultātu, viņi galu galā var pārstāt piedalīties politisku problēmu risināšanā un viņiem būs taisnība [...] Katram apspriedes dalībniekam ir jābūt pārliecinātam, ka viņš vismaz dažbrīd un par dažiem jautājumiem spēs labvēlīgi ietekmēt apspriešanas rezultātu”¹⁶.*

¹⁶ James Bohman. Public Deliberation: Pluralism, Complexity, and Democracy. The MIT Press, 1996, p.107

Tabula nr.5 parāda, kā partijas izturas pret dažādu grupu tiesību paplašināšanu – kuras partijas iesniedz priekšlikumus, kas grupu tiesības paplašina, bet kuras – priekšlikumus, kuri tiesības un iespējas sašaurina.

	Visas grupas		Etn. min.		Nepilsoņi		Jaunie migranti		Citi (personas ar gar.att.trauc; NVO; policisti; ieslodzītie)	
	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
LPP/LC	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Komisijas /MK	1	3	1	0	0	0	3	0	5	1
TB/LNNK	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
PCTVL	4	0	10	0	18	0	6	0	1	0
SC	4	0	2	0	1	0	0	0	0	0

Apzīmējumi: + paplašina tiesības, līdzdalības iespējas - sašaurina tiesības, līdzdalības iespējas

Tabula nr. 5. Partiju paplašinošās/sašaurinošās iniciatīvas par sabiedrības grupām.

€

Secinājumi

Neiecietība valsts politikas kontekstā

Šis nav viens no pirmajiem pētījumiem par neiecietību Latvijas medijos un Saeimas debatēs. Starp agrākajiem pētījumiem, kas pievēršas šai tēmai, būtu īpaši jāpiemin Ilzes Šulmanes un Sergeja Kruka darbi,¹⁷ Jura Rozenvalda un autoru kolektīva rakstu krājums *Parlamentārais diskurss Latvijā* un biedrības Mozaīka pētījums *Homofobiskā runa Latvijā*. Tomēr vairākums eksistējošo pētījumu par neiecietības izpausmēm publiskajā diskursā skatījās uz izslēdzošo retoriku Saeimā vai neiecietību medijos atsevišķi nevis kompleksi.

Ziņojuma autori uzskata, ka neiecietība medijos un Saeimā nav skatāma atrauti no valsts politikas konteksta. Kopš 2004. gadā tika pieņemta Nacionālā iecietības veicināšanas programma, valsts oficiālā politika nepārprotami nostājas iecietības veicināšanas pusē, tomēr šis uzstādījums ir krasā pretrunā ar Saeimas deputātu vairākuma neitrālu reakciju uz neiecietības izpausmēm pret sabiedrības grupām no Saeimas tribīnes.

Tanī pašā laikā daļa likumdevēju un politisko partiju pārstāvju aktīvi sadarbojās ar organizācijām un medijiem, kas veicina neiecietību un pārmet vairākām sabiedrības grupām (minoritātēm, NVO) Latvijas valsts un sabiedrības apdraudējumus.

Piesaucot valsts vai tautas apdraudēto stāvokli, šie viedokļu līderi nodēvē kādu no minoritātēm vai pilsoniskās sabiedrības daļām par draudu avotu. Apdraudētības diskursa 'blakusprodukts' ir neiecietība, ko bieži izmanto populistiskā retorika. Tas lielā mērā izskaidro arī apdraudētības diskursa relatīvo popularitāti Saeimā. Tāpat kā daži Slovākijas politiķi, arī daži LR Saeimas deputāti 'ar grūtībām šķiras no tām tēmām, kas padara iespējamu dramatisku vērsanos pie tautas, baro vajadzību pēc ārējiem ienaidniekiem un provocē krīzes un valsts apdraudējuma sajūtu'.¹⁸

Turklāt pēdēja gada notikumi ļauj secināt, ka pati Nacionālās iecietības veicināšanas programmas darbība ir *de facto* gandrīz apstādināta. Piemēram, programmas aktualizācijas darba grupa 2007. gadā kopš septembra sākuma vairs netika sasaukta. Netika pieņemti programmas grozījumi, kuru izskatīšanu Ministru kabinets atlika vēl 2007. gada pirmajā pusgadā. Nav notikuši daudzi sākotnējā programmas rīcības plānā iekļautie pasākumi, it īpaši ar ierēdņu izglītošanu saistītās aktivitātes, kā arī pasākumi, kuriem bija jānotiek sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju. 2007. gada rudenī tika likvidēts arī IUMSILS Eiropas pretdiskriminācijas politikas departaments.

Iecietības veicināšanas politikas pasivitāte savienojumā ar neiecietības populistisku pievilcību var atstāt negatīvu ilgtermiņa iespaidu uz Latvijas sabiedrības pilsoniskās izaugsmes iespējām. Tieši tāpēc ir nepieciešams aktīvāk vērsties pret neiecietības izpausmēm medijos un Saeimā, kā arī aktivizēt valsts politiku iecietības veicināšanas un diskriminācijas novēršanas jomā.

¹⁷ Piemēram, Ilze Šulmane, Sergejs Kruks. Neiecietības izpausmes un iecietības veicināšana Latvijā. Rīga 2006. Publicēts ar IUMSILS atbalstu.

¹⁸ Peter Učeň. Populist appeal in Slovak politics before 2006 elections. M. Butora et al. (eds.). Democracy and Populism in Central Europe: The Visegrad Elections and their Aftermath. 2007. 178.

Neiecietība drukātajos medijos

2007. gada otrajā pusgadā, salīdzinot ar pirmo pusgadu, **nav būtiski samazinājies neiecietīgu materiālu apjoms drukātajos medijos un pamatā nav mainījusies laikrakstu tendence izteikti neiecietīgi attēlot konkrētas sabiedrības grupas.** No 7 pētījumā apskatītajiem laikrakstiem, 5 regulāri publicē materiālus, kas satur neiecietīgus izteikumus un izslēgšanas stratēģijas, kas ir vērstas pret vairākām sabiedrības grupām.

Tāpat kā 2007. gada pirmajā pusgadā, arī 2007. gada otrajā pusgadā lielākais neiecietīgu materiālu skaits bija laikrakstā *Vesti Segodņa*, kas galvenokārt izskaidrojams ar laikraksta tendenci publicēt radikālāku politiku un organizāciju viedokļus par laikraksta mērķauditoriju – krievvalodīgajiem Latvijas iedzīvotājiem. Šādā veidā laikraksts īsteno *pašmarginalizācijas stratēģiju*, kas ir vēsta uz aizvainojuma un bezspēcības sajūtas vairošanu laikraksta mērķauditorijā, regulāri parādot to kā sabiedrības grupu, kuras ciešanu un neveiksmju pamatā ir Latvijas valsts politika.

Arī laikraksti *NRA*, *Latvijas Avīze*, *Rītdiena* un *Čas* visā pētījuma aptvertajā laika posmā turpināja regulāri publicēt neiecietīgus materiālus par vairākām sabiedrības grupām. Laikrakstu *NRA* un *Rītdiena* gadījumā, grupas, pret kurām tika vērstas izslēdzošas stratēģijas, bija seksuālās minoritātes un nevalstiskās organizācijas. Savukārt, laikraksti *Latvijas Avīze* un *Čas* savās publikācijās realizēja neiecietīgas stratēģijas pret nelatviešiem un nepilsoņiem (*Čas* gadījumā tā bija pašmarginalizācijas stratēģija), seksuālajām minoritātēm un NVO, kā arī pret citām grupām. Tas ļauj secināt, ka **nepastāv lielas atšķirības starp neiecietības līmeni latviešu un krievu valodas medijos.**

Starp grupām, pret kurām 2007. gadā visbiežāk tiek realizētas neiecietīgas stratēģijas drukātajos medijos, bija seksuālās minoritātes (117 gadījumi), krievvalodīgie/ nelatvieši (77 gadījumi), NVO (69 gadījumi) un nepilsoņi (41 gadījums). Salīdzinoši retāk izslēgšanas stratēģijas tiek vērstas pret citām sabiedrības grupām. Liela starpība starp pret seksuālām minoritātēm vērstu izteikumu skaitu un pret citām grupām vērtu izteikumu skaitu ļauj secināt, ka Latvijas drukātajos medijos pastāv homofobijas gaisotne. **Homofobiska runa tiek uzskatīta par normu kā latviešu, tā arī krievu medijos.**

Izslēdzošas stratēģijas tiek visbiežāk realizētās attiecībā uz tām nevalstiskām organizācijām, kas pievērš uzmanību korupcijai, labas pārvaldības problēmām, neiecietībai un citām sabiedrības problēmām, kā arī (krievu valodas medijos) attiecībā uz leģionāru organizācijām vai tām, kuras definē sevi kā nacionāli-patriotiskas.

Pētījumā identificēts, ka izslēdzošu izteikumu un aizspriedumaina satura autori ir galvenokārt žurnālisti vai redakcija (149 gadījumi) un politiķi (57 gadījumi). **Žurnālistu un redakciju vadošā loma neiecietīgas un izslēdzošas retorikas izplatīšanā ļauj secināt, ka neiecietīga attieksme tādejādi ilustrē laikrakstu politiku un attieksmi pret konkrētām grupām.** Arī šajā ziņā būtiskas atšķirības starp latviešu un krievu laikrakstiem netika konstatētas – abu valodu laikrakstos redakcijas komentāros un viedokļu rakstos nepārprotami demonstrē savu neiecietīgo attieksmi pret konkrētām sabiedrības grupām.

Izmaiņas Saeimas diskursā?

2007. gada otrajā pusgadā, salīdzinot ar 2007. gada martu - jūniju, **izslēdzošās retorikas gadījumu skaits Saeimas plenārsēdēs saruka vairāk nekā četras reizes**. Tas nozīmē, ka plenārsēžu debatēs deputāti salīdzinoši retāk vērsās pret noteiktu sabiedrības grupu līdzdalību politikā vai pamatoja šo grupu tiesību ierobežošanu.

Šobrīd ir grūti rast pārliecinošu skaidrojumu, vai strauja neiecietīgas runas gadījumu skaita samazināšanās Saeimā ir tikai nejaušība vai deputātu attieksmes maiņa. Iespējams, ka skaidrojums būtu meklējams vienā vai vairākos no šiem apstākļiem:

- 1) Mazāks Saeimas debašu apjoms – salīdzinājumā ar 2007.gada 1.pusgadu, otrajā pusgadā bija vairāk tādu plenārsēžu, kur Saeimas deputāti debatēs vai nu nepiedalījās vai piedalījās ļoti minimāli;
- 2) Mazāks likumprojektu skaits, kas skar grupu tiesības – piemēram, otrajā pusgadā likumprojektu, kas attiecas uz kādas konkrētas grupas tiesībām vai pulcēšanās un vārda brīvību bija nedaudz mazāk (25), nekā pirmajā pusgadā (40).
- 3) 2007.gada pirmais pusgads bija īpašs ar to, ka tajā tika izskatīti īpaši kontroversāli likumprojekti (neatkarīgi no to skaita) – piemēram, jautājums par pašvaldību vēlēšanu tiesību piešķiršanu nepilsoņiem vai par ierobežojumiem pulcēšanās brīvībai;
- 4) Mainījies debašu kultūra – atšķirībā no 2007.gada pirmā pusgada ievērojami mazāk bija gadījumu, kad notika izvērstas vārdu cīņas starp Saeimas partijām.
- 5) Izslēdzošo, pret dažām sabiedrības grupām vērsto retoriku Saeimā bieži izmanto salīdzinoši šauri deputātu skaits, tādēļ, ja kāds no viņiem pārstāj to izmantot vai debatēs piedalās daudz retāk, notiek kopējās izslēdzošās retorikas samazināšanās.

Tomēr iespējams, ka neiecietīgu izteikumu skaita samazināšanās Saeimā izrādīsies noturīga tendence, kas novedīs pie pakāpeniskas Saeimas debašu kultūras maiņas.

Gadījumos, kad deputāti 2007. gadā izmantoja izslēdzošās stratēģijas, tās visbiežāk tika vērstas pret nelatviešiem (56 gadījumi) un nepilsoņiem (32 gadījumi). Tas, ka Saeimas politiskais diskurss ir tendēts uz nelatviešu izslēgšanu no publiskās telpas un politikas, ir bīstama tendence, jo tā ir pretrunā ar valsts konstitucionālajiem pamatiem. Saskaņā ar Satversmi vara Latvijā pieder visiem pilsoņiem, un visi pilsoņi ir līdztiesīgi, neatkarīgi no viņu tautības.

Izteikti dominējošā izslēgšanas stratēģija, ko 2007. gadā izmantoja deputāti, runājot par atsevišķām sabiedrībās grupām, pamatoja šo grupu izslēgšanu no sabiedriskās telpas un politikas.

Mazāk izmaiņu bija deputātu necienīgas runas apjomā. Deputātu izmantotu vulgārismu, aizspriedumainās valodas un apvainojumu skaits nepilna gada laikā bija liels. Bez tam tas atšķirībā no deleģitimējošo stratēģiju skaita otrajā pusgadā samazinājās tikai nedaudz.

Vairākums no šiem izteikumiem ir pretrunā ar Saeimas deputātu ētikas kodeksa 7. punktu: Deputāts publiskos izteikumos izvairās no vārdiem, žestiem un citādas rīcības, kas var būt aizskaroša, kā arī nelieto apvainojošus vai ar Saeimas cieņu nesavienojamus izteicienus; deputāts balstās uz faktiem, to godīgu interpretāciju un argumentāciju. **Daļa ir pretrunā arī ar Ētikas kodeksa 8. punkta otro daļu:** Deputāts respektē cilvēktiesības un argumentācijai neizmanto atsaukšanos uz sava oponenta rasi, dzimumu, ādas krāsu, tautību, valodu, reliģisko pārliecību, sociālo izcelsmi vai veselības stāvokli.

Līdz ar to var secināt, ka, kaut gan 2007. gadā otrajā pusgadā deputāti salīdzinoši retāk izmantoja izslēdzošu retoriku pret sabiedrības grupām, daļa deputātu turpināja pārkāpt Saeimas ētikas kodeksu, izmantojot oponentus aizskarošus izteikumus un ignorējot kodeksa 7. un 8. punktus.

Likumdošanas iniciatīvas

2007. gadā daudz vairāk Saeimas izskatīto likumdošanas iniciatīvu piedāvāja paplašināt pilsoniskās līdzdalības iespējas, grupu tiesības un iespējas, nekā sašaurināt. Bez tam visi 7 gadījumi, kad ar likumdošanas iniciatīvas palīdzību tiesības tika mēģināts sašaurināt, attiecas uz 2007. gada pirmo pusgadu.

Lielākais iniciatīvu skaits skāra 2 konkrētas grupas – etniskās minoritātes un nepilsoņus. Tas ir saistīts ar to, ka gandrīz visas iniciatīvas šajās jomās nāca no partijām PCTVL un SC, kas pārstāv pārsvarā krievvalodīgo elektorātu (kuram, savukārt, ir stiprākas saiknes ar nepilsoņiem). Taču salīdzinoši daudz bija arī iniciatīvu, kas skāra pilsoniskās līdzdalības, vārda un pulcēšanās brīvības tematiku, kas ir aktuāla visām sabiedrības grupām.

No grupu tiesības vai līdzdalības iespējas paplašinošajām iniciatīvām Saeimas atbalsts bija tām, kas attiecās uz personām ar garīgās attīstības traucējumiem, bēgļu tiesiskā stāvokļa precizējumiem, iespēju piedalīties tautas nobalsošanā cilvēkiem ar veselības problēmām, plašākām ieslodzīto iespējām piedalīties vēlēšanās u.c.

Saeima neatbalstīja nevienu iniciatīvu, kas bija vērsta uz pilsoņu un nepilsoņu tiesību pielīdzināšanu, iespējām Latvijā plašāk runāt citās valodās (kas nav latviešu valoda), kā arī noraidīja lielāko daļu priekšlikumu par mazāk stingrām prasībām piketu un sapulču organizēšanā.

MK un Saeimas komisiju iesniegtajiem projektiem parasti ir vislielākais Saeimas deputātu atbalsts. Tikmēr opozīcijas deputātu ierosinājumi gandrīz vienmēr tiek noraidīti – it sevišķi, ja tie attiecas uz nepilsoņu vai etnisko minoritāšu problēmām.

Ieteikumi

Laikrakstu redakcijām un žurnālistiem

1. Monitoringā tika konstatēts, ka žurnālistu un redakciju pašu saturiskais pienesums ir galvenais neiecietīgu un izslēdzošu diskursu avots medijos. Tas liecina, ka tieši no redakciju politikas ir atkarīga situācija šajā jomā. Situācija ar neiecietību medijos neuzlabosies, ja redakcijas arī turpmāk nesaskatīs savu līdztbildību par neiecietības izplatīšanos, kā arī nemeklēs iespējas pārvarēt šo tendenci, uzlabojot visu sabiedrības grupu līdzdalības iespējas. **Laikrakstu redaktoriem būtu jāizmanto iespēja tuvāk iepazīt sabiedrības daudzveidības atspoguļošanas labo praksi, un iedziļināties informācijā par diskrimināciju un tās novēršanu, par naida runu un tās sekām, kā arī par Eiropas politiku iecietības veicināšanas jomā.**

2. Redakciju un mediju īpašnieku nevērība pret neiecietības problēmu medijos nav nepārvarams šķērslis žurnālistiem, ja viņi vēlas uzlabot situāciju šajā jomā. Žurnālistu profesijas mobilizācija un vēlme sekot labajai praksei var būtiski mainīt situāciju. Līdz šim Latvijas Žurnālistu savienība nav aktīvi reaģējusi uz neiecietības tendencēm presē. **Žurnālistu profesionālajām organizācijām būtu daudz aktīvāk jāiesaistās žurnālistu ētikas neievērošanas gadījumu apspriešanā un nosodīšanā, it īpaši, ja žurnālists vai medijs regulāri izplata kādu sabiedrības grupu aizvainojošu retoriku vai veicina necieņu pret cilvēktiesībām.**

LR Saeimas Prezidijam un Mandātu un ētikas komisijai

1. Saeimas kārtības rullis jau šobrīd dod iespējas Saeimas priekšsēdētājam (Saeimas plenārsēdes vadītājam) rīkoties, ja kāds deputāts aizvaino citus deputātus vai sabiedrības grupas, neatkarīgi no tā, vai deputāts runā no tribīnes vai sauc no zāles. Proti, kārtības ruļļa 74.punkts paredz, ka „ja runātājs vai kāds sēdes dalībnieks nepaklausa sēdes vadītāja aizrādījumiem vai **atļaujas lietot apvainojošus vai ar Saeimas cieņu nesavienojamus izteicienus** vai traucēt kārtību sēdes laikā, sēdes vadītājs viņu sauc pie kārtības vai **liedz viņam runāt, vai sevišķi svarīgos gadījumos liek Saeimai priekšā izslēgt viņu uz vienu līdz sešām sēdēm.**” Sēdes vadītājs ir tiesīgs šādā situācijā izteikt arī piezīmes (73.punkts). Vairāki no monitoringā konstatētajiem necienīgas runas gadījumiem bija gan aizvainojoši, gan ar Saeimas cieņu nesavietojami, tomēr sēdes vadītājs neiejaucās. Tas nozīmē, ka **sēdes vadītājam savas jau esošās pilnvaras būtu jāizmanto aktīvāk.**

2. **Saeimas frakciju vadītājiem būtu aktīvāk jāsadarbojas ar Saeimas priekšsēdētāju, lai uzlabotu diskusiju kvalitāti parlamentā.** Tas varētu notikt tikšanās institucionalizējot – piemēram, rīkojot regulāras tikšanās reizi 2 mēnešos, lai pārrunātu pieklājības normu un deputātu ētikas kodeksa ievērošanu Saeimas plenārsēdēs. Piemēram, Kanādas parlamentārās partijas ir atzinušas, ka: „*Spīkeram ir autoritāte tikai tad, ja viņam ir visu parlamenta apakšpalātas partiju atbalsts un palīdzība. Apakšpalātas partijas apņemas*

viņam šajā ziņā palīdzēt un negraut viņa lēmumu autoritāti. Mēs ticam, ka ir parlamenta un ikviena deputāta interesēs darīt visu, lai nodrošinātu, ka parlaments ir vieta, kuru ciena un apbrīno. Komiteja iesaka partiju vadītājiem regulāri organizēt oficiālas tikšanās ar Spīkeru, lai apspriestu uzvedību zālē un konkrētas bažas.¹⁹”

3. Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārraudzība ir uzticēta Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai. Neskatoties uz to, ka tās sastāvā ir viens deputāts no katras Saeimā pārstāvētās partijas un Saeimas kārtības rullis paredz, ka „komisijas locekļi atturas no darbībām, kuras var uzskatīt par nepamatotu vērsanos pret politiskajiem oponentiem vai par deputātu rīcības nepamatotu aizstāvību viņu politiskās piederības dēļ”, tomēr tas neizslēdz bažas par ētikas kodeksa pārkāpumu partejisku vai citādi ieinteresētu vērtēšanu. Piemēram, kādas partijas pārstāvis varētu atteikties nosodīt citas partijas deputātu ne tāpēc, ka neuzskata viņa nodarījumu par nosodāmu, bet gan baidoties no atreibības citos vērtējumos. Tādēļ **būtu jāapsver iespēja uzraudzību pār Saeimas deputātu ētikas kodeksu padarīt politiski neitrālāku.**

4. Saeimas kārtības rullis nosaka, ka Mandātu, ētikas un iesniegumu komisija ir pilnvarota ierosināt pārkāpuma lietu tikai tad, ja ir saņemts deputāta, deputātu grupas vai frakcijas rakstveida iesniegums. **Monitorings rāda, ka nereti Saeimas deputāti aizskar nevis individuālus deputātus, bet gan veselās sabiedrības grupas.** Saeimas deputāti varētu atteikties iesniegt rakstveida sūdzības par šādiem gadījumiem divu iemeslu dēļ: (1) bailes no citu partiju atreibības; (2) iespējams, attiecīgā grupa ir sabiedrībā stigmatizēta un neviens deputāts nevēlas to aizstāvēt. **Tādēļ tiesības vērsties ar iesniegumu Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijā, kas šai komisijai pēc tam obligāti jāskata, būtu piešķiramas vai nu ikvienam Latvijas iedzīvotājam, vai, vismaz, to grupu intereses pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām, kuri uzskata, ka deputāta rīcība attiecībā uz viņu grupu ir Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārkāpums.** Šāda norma būtu jāiekļauj Kārtības rullī.

5. Šobrīd Saeimas ētikas kodekss paredz, ka Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas vērtējuma gala rezultāts ir balsojuma rezultātā tapis lēmums (mutvārdu brīdinājums, rakstveida brīdinājums, u.tml.) Šim lēmumam nav jābūt motivētam. Tas raisa bažas, ka par līdzīgiem nodarījumiem tiks piespriesti dažādi sodi vai, pat vēl sliktāk, opozīcijas partiju deputāti tiks sodīti, bet pozīcijas partiju deputātus par analogiskiem pārkāpumiem nesodīs. Tādēļ, lai vairotu ticību tam, ka Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas lēmumi ir balstīti uz principiem, ne partejiskām interesēm, būtu jānosaka, ka **lēmumiem par Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārkāpumiem jābūt motivētiem.** Šāda prasība palīdzētu arī Saeimas partijām pakāpeniski vienoties par kopīgu ētikas kodeksa izpratni.

6. **Par Saeimas ētikas kodeksu pārkāpumiem paredzēto sankciju klāsts šobrīd ir ļoti šaurs:** mutvārdu brīdinājums, rakstveida brīdinājums un paziņojums Saeimas sēdē ar tam sekojošu publicēšanu laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”. Šie sodi ir vērtējami kā ļoti maigi un diez vai paši par sevi atturēs no ētikas kodeksa pārkāpšanas – tie nav salīdzināmi pat ar plenārsēdes priekšsēdētāja iespējām likt Saeimai balsot par deputāta izslēgšanu uz vienu līdz sešām sēdēm. **Tādēļ būtu jāapsver iespēja šo sankciju klāstu paplašināt: piemēram, aicināt deputātu atvainoties vai izslēgt no 1 plenārsēdes.**

¹⁹ Thirty-Seventh Report of Standing Committee on Procedure and House Affairs. 39th Parliament, 1st Session, House of Commons, Ottawa, Canada

Pilsoniskajai sabiedrībai

1. Virzība uz pilsonisko līdzdalību veicinošu publisko diskursu ir iespējama tikai tad, ja pilsoniskā sabiedrība (NVO, viedokļu līderu, akadēmiskās elites un citi) solidāri iestāsies pret neiecietību. **Aktīva neiecietības nepieņemšana no pilsoniskās sabiedrības puses, iestāšanās pret retoriku, kas apšaubā minoritāšu, NVO un citu sabiedrības grupu leģitimitāti, ir vienīgais veids, kā apturēt populistiskos saukļus par NVO darba “kaitīgumu” un “slepenu dienaskārtību”, ar kuriem manipulē daļa mediju un politiķu.** Atklātu vēstuļu rakstīšana Saeimas komisijām un medijiem, neatkarīgi partiju darbības un valsts politikas izvērtējumi, forumi un protesti būs efektīvāki, ja NVO izrādīs solidaritāti un iestāsies arī par tādu grupu tiesībām, kuru intereses šīs NVO nepārstāv, ja šo grupu leģitimitāte tiek nepamatoti apšaubīta no politiķu vai mediju puses.